

Raportul Anual
EFOR 2025

Criza statului român

EXPERT
FORUM

Autori:

Otilia Nuțu

Sorin Ioniță

Septimius Pârvu

Mădălina Voinea

Grafica: Ștefan Popa

© EFOR, ianuarie 2025

Raport publicat la <https://expertforum.ro/raport-anual-2025/>

Analiza și opiniile incluse în acest raport aparțin autorilor și nu reflectă în mod necesar politica sau poziția oficială a donatorilor și partenerilor EFOR

Cuprins

Argument	4
1. Roadele mâniei: cum a deraiat România democratic în 2024	5
2. Cronologia evenimentelor electorale și a acțiunilor EFOR	12
3. Fiasco-ul electoral din 2024. Eșecul instituțional și juridic	17
4. Alegeri: Ce s-a întâmplat online și cum pot fi prevenite perturbări similare în viitor?	33
5. Criza energetică regională: Va fi România atrasă în vârtej sau va rezista agresiunii ruse	50

Argument

Fiasco-ul electoral din România din noiembrie anul trecut a provocat o undă de șoc atât în societate, cât și în opinia publică internațională, scoțând la lumină disfuncționalități cronice în cadrul instituțiilor publice care amenință acum statul și fundamentele sale democratice. Spre deosebire de tendințele suveraniste mai generale observate în alte țări, România se confruntă cu vulnerabilități specifice, care trec dincolo de simpla manipulare pe rețelele sociale.

La două luni de la alegeri, întrebările esențiale rămân fără răspuns: cine a orchestrat destabilizarea procesului electoral, ce resurse au fost utilizate și de ce autoritățile publice nu au reușit să detecteze și să neutralizeze amenințarea în timp util. În loc să abordeze aceste teme presante, statul și elita sa politică sunt preocupate să ascundă întregul episod sub preș, evitând răspunderea pentru eșecurile instituționale și individuale.

În aceste condiții, riscul repetării dezastrului e mare în alegerile prezidențiale amânate pentru luna mai. Acest raport își propune să limpezească succesiunea evenimentelor, să analizeze cauzele haosului electoral din 2024 și să ofere lecții pentru a preveni repetarea situației. Raportul include capitole dedicate deficiențelor din cadrul juridic electoral, eșecurilor în aplicarea legii și manipulării online în timpul campaniei. Găsiți aici o cronologie detaliată cu principalele momente din cele trei luni fatidice, de la mijlocul lunii septembrie până în decembrie, împletite cu acțiunile întreprinse de EFOR în această perioadă. Raportul se încheie cu recomandări privind reforme urgente la fiecare nivel analizat, adresate autorităților – deși buna credință a acestora în punerea lor în aplicare este, din păcate, o prezumție hazardată.

Dincolo de fiasco-ul electoral, raportul analizează, de asemenea, o serie de aspecte mai detaliate care trădează deteriorarea gravă a calității guvernării în România. Aceste slăbiciuni structurale formează un fundal îngrijorător pentru procesul electoral și sunt inextricabil legate de haosul politic fără precedent la care am asistat la sfârșitul anului 2024.

1. Roadele mâniei:

Cum a deraiat politic România în 2024

Pentru observatorul extern nefamiliarizat cu cercul politic cotidian din România, rezultatele alegerilor de la sfârșitul anului 2024 trebuie să fi fost un șoc total. Partidele de extremă dreapta au obținut mai mult de o treime din locurile din Parlament, în timp ce un campion puțin cunoscut al teoriilor extravagante ale conspirației, aproape invizibil pentru sondajele de opinie cu doar câteva săptămâni înainte de ziua votului, a câștigat cu o marjă confortabilă primul tur al alegerilor prezidențiale. Niciunul dintre candidații la președinție ai celor două partide din coaliția de guvernare PSD - PNL nu a ajuns în turul al doilea. Cel mai plauzibil candidat "challenger" de extremă dreapta de la AUR abia a ajuns în al patrulea. Se pare că alegătorii din România au dat din senin un vot uriaș de neîncredere întregii clase politice dominante și au făcut-o în timp ce îmbrățișau candidați deschis anti-occidentali și pro-ruși. Cum a fost posibil acest rezultat?

Cu siguranță, nu există dovezi ale unei neîncredere generalizate în societatea românească cu privire la parteneriatele UE și occidentale ale țării, nici preocupările legate de economie nu erau departe de ceea ce simt europenii în general și nici nu par românii să fie mai puțin încrezători în instituțiile politice naționale decât media europeană. Cel mai recent Eurobarometru, din toamna anului 2024¹, arată că încrederea românilor în Bruxelles este chiar peste cea a celorlalți cetățeni ai UE-27 (56 vs 51%), în timp ce încrederea în Parlamentul și Guvernul național, în mod surprinzător, rămâne în linie cu a tuturor celorlalți (chiar dacă scorurile generale ale UE sunt la fel de scăzute, la 33-37%, indicând un potențial de voturi anti-sistem pe întregul continent). Românii par într-adevăr mai nemulțumiți de situația lor financiară personală și de locurile lor de muncă decât ceilalți europeni; dar sunt mai optimiști că propria lor situație economică, economia țării și economia UE se vor îmbunătăți în următorul an. Potrivit sondajului, mai mulți români (53%) au o părere pozitivă despre UE decât alți europeni (44%). Prin urmare, nici pesimismul, nici dorința bruscă de a schimba parteneriatele geopolitice strategice ale țării nu par să fie cauzele care au declanșat această respingere bruscă și generală a clasei politice centriste. Prin urmare, explicațiile trebuie căutate în altă parte.

În precedentul Raport anual EFOR 2024² am lansat un avertisment cu privire la posibilele rezultate ale distanțării tot mai mari dintre societate și elitele politice. Distanța s-a mărit în intervalul neobișnuit de lung care a trecut de la precedentele alegeri din 2020. Acest interval de trei-patru ani s-a suprapus cu partea cea mai divizată din punct de vedere social a pandemiei din România, cu polarizare extremă în jurul vaccinării și restricțiilor sociale. Furia socială s-a manifestat cu putere nu în primele luni ale epidemiei, când oamenii erau prea speriați de necunoscut și se conformau mai ușor distanțării sociale, ci câteva luni mai târziu, când alte preocupări, cum ar fi cele privind economia, locurile de muncă, sau efectele pe termen lung ale izolării asupra societății au făcut echilibrul sănătate/viață normală să devină din ce în

¹ <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3215>

² <https://expertforum.ro/en/efor-2024-annual-report>

ce mai dificil. În comparație cu alte țări cu scoruri mai bune la educație și niveluri mai ridicate de capital social, dar și cu un guvern mai responsabil pentru politici, în această perioadă teoriile conspirației ciudate s-au răspândit ca focul, iar România a rămas țara cu cea mai scăzută rată de vaccinare - puțin peste 40 % din totalul populației - și cea mai ridicată mortalitate legată de Covid. Războiul din Ucraina a urmat la scurt timp, apoi o criză energetică în toată regula și apoi inflația.

Confruntată cu provocări externe fără precedent, o anumită scădere a popularității politicianilor aflați la putere este firească, iar acest lucru este din nou în conformitate cu ceea ce vedem în alte țări. Cu toate acestea, ceea ce a făcut ca România să iasă cu adevărat în evidență este **răspunsul incredibil de inept al statului** la anxietatea societății și **fractura percepută între prioritățile politicianilor și preocupările zilnice ale oamenilor de rând**. 2020 a semnalat deja că această ruptură ar putea dezlănțui populismul în politică. La începutul anului 2020, guvernul României a pus în aplicare restricții destul de severe, comunicate public fără empatie, într-un limbaj de tip garnizoană și deviind chiar și de la măsurile oarecum exagerate (în retrospectivă) pe care majoritatea țărilor democratice le recomandau la acea vreme. Amenzi și sancțiuni dure, stabilite în legislații ad hoc, modificate frecvent, au fost aplicate arbitrar celor neajutorați, în timp ce anumite personalități politice și publice sfidau legea cu impunitate. Nu este de mirare că partidul de extremă dreapta AUR, ratat de sondaje tocmai ca Georgescu în 2024, a obținut un neașteptat 9% din voturi pentru Parlament în decembrie 2020. AUR câștigase popularitate opunându-se măsurilor legate de pandemie pe care mulți le considerau absurde sau insuportabile. Totuși, în 2020 au obținut doar o minoritate în Parlament și toate celelalte partide au refuzat să formeze vreo alianță; s-a generat un cordon sanitar.

Cu o configurație stabilă a mainstream-ului în Parlament și fără dificultăți în formarea majorităților de guvernare, intervalul "fără alegeri" 2021-2024 ar fi oferit oportunități ample și timp suficient pentru reforme politice dificile, în special pe teme care necesită o analiză aprofundată și o dezbatere publică. Printre subiectele cruciale care trebuiau abordate se numărau legislația electorală, reforma administrativă, consolidarea fiscală post-pandemică, absorbția fondurilor UE, reducerea inegalităților sociale (ceea ce s-a întâmplat într-o oarecare măsură, dar numai într-o manieră spontană), eliminarea barierelor din calea dezvoltării economice și a creșterii durabile, care să nu mai fie determinată în principal de consum, abordarea tendințelor negative în materie de demografie și capital uman, sănătate, mediu, precum și multe altele. În loc de politici solide, acțiunile coaliției de guvernare au creat în societate **un sentiment de inegalitate crescândă a tratamentului pe care îl primesc oamenii de rând față de clasa politică**. Categoriile speciale au obținut privilegii din ce în ce mai mari, sfidând opinia publică. Angajații de stat din serviciile de informații, magistrați, militari, structuri de aplicare a legii au fost vaccinați în centre speciale secrete înaintea altor grupuri "neprioritare", deși acestea din urmă includeau categorii cu interacțiune socială ridicată, precum profesorii sau lucrătorii poștali. Ulterior, pensiile "speciale" (însemnând plăți de pensionare necontributive, cu interval de contribuție mai mic și vârstă de pensionare redusă, indiferent de semantică) au fost majorate succesiv.

În plus, aroganța politicianilor de rang înalt din ultimii patru ani, împreună cu diplomele lor din ce în ce mai îndoielnice și chiar alfabetizarea discutabilă, au alimentat și mai mult furia publică. Exemplele includ refuzul încăpățânat al președintelui de a limita, sau cel puțin de a dezvălui în mod transparent, zborurile sale costisitoare cu avioane charter private, însoțit de soție și plătite din buget; sau zborurile de vacanță costisitoare ale prim-ministrului, organizate și sponsorizate de o companie imobiliară foarte influentă prinsă într-o schemă de fraudă. "Fără alegeri" nu a garantat nici măcar stabilitatea politică. Dimpotrivă, președintele și PNL, care își asiguraseră victoria în alegerile din 2019-2020 pe o platformă "anti-PSD", nu au ezitat să răstoarne în mod flagrant votul poporului, formând o alianță tocmai cu PSD, marele rival din anul precedent. PSD a fost astfel preferat partidului pro-reformă USR, cu care PNL formase o coaliție de scurtă durată pentru mai puțin de 10 luni după alegerile din 2020. Această trădare fățișă a preferințelor alegătorilor i-a îndepărtat pe mulți simpatizanți și a reprezentat un punct de cotitură pentru încrederea în partidele politice în general: președintele țării și câțiva șefi aleși ai serviciilor de informații puteau aparent să-și facă orice majoritate în negocieri de culise, indiferent de votul oamenilor. Astfel s-a format coaliția supradimensionată PSD-PNL în noiembrie 2021, pretins "de dragul stabilității", după cum au formulat-o experții pro-guvernamentali.

Pentru a agrava lucrurile, mass-media finanțată de guvern i-a atribuit ulterior președintelui din ce în ce mai detașat de societate puteri de previziune strălucitoare. Aparent, Iohannis a creat alianța deoarece știa dinainte, probabil înaintea SUA sau chiar a Ucrainei, de iminenta agresiune rusă, de unde nevoia de "stabilitate" și crearea înțeleaptă a acestei coaliții contra naturii. Ulterior, propagarea narațiunii stabilității a fost facilitată în mare măsură de finanțarea partidelor prin intermediul bugetului. Liderii au decis să investească cu generozitate banii contribuabililor în mass-media prietenoasă, distorsionând peisajul electoral și întreaga profesie de consultant politic, după cum arătăm mai departe în acest raport, în capitolul 2. Nu e de mirare că toate aceste acțiuni, precum și multe altele, au devenit o sursă perpetuă de frustrare publică. În cele din urmă, frustrarea a explodat într-un mare vot împotriva: participarea totală a fost de 52 %, semnificativ mai mare decât cea de 40 % din ultimele alegeri pre-pandemice din 2016.

Mai grav, toate practicile menționate anterior au continuat nestingherite chiar și după ce alegerile s-au încheiat cu scandal. Iată cum arată astăzi România la finalul anului super electoral 2024: o largă majoritate a românilor furioși, fie ei "extremiști" sau "reformiști", au votat super coaliția PSD-PNL, care a obținut doar 35-36% din voturi, și au vrut să își ia în sfârșit rămas bun de la președintele Iohannis, din ce în ce mai nepopular. În schimb, s-au ales cu o perioadă neprecizată și îndoielnică din punct de vedere constituțional cu același duo la vârf: Iohannis președinte și Ciolacu prim-ministru.

Alegerile au fost anulate în urma unor investigații care sugerează și o pistă rusească, dar dovezile prezentate de autorități au fost de fapt produse de jurnaliști și de watchdogs, nu de "specialiști" bine plătiți din serviciile de informații, poliție sau justiție. În momentul de față, la două luni de la eșecul electoral, nu există nici un rezultat clar al acestor anchete. Nu știm cine este responsabil pentru această măsură

fără precedent de anulare a alegerilor printre politicienii, șefii serviciilor de informații sau autoritățile publice care au contribuit la dezastru prin pasivitatea lor. Nu există nicio demisie în cadrul Autorității Electorale Permanente, în ciuda eșecului său repetat de a-și face treaba în mod corespunzător și de a investiga finanțarea politică. Este eșecul AEP că i-a permis lui Georgescu să raporteze zero cheltuieli pentru întreaga sa campanie. De asemenea, este eșecul AEP că a permis PNL, încălcând legislația privind finanțarea campaniilor electorale, să desfășoare o campanie TikTok fie favorizându-l intenționat pe Georgescu, fie "deturnată" de susținătorii lui Georgescu, interni sau externi. Totuși, președintele AEP își păstrează funcția și azi.

Prezentul raport evidențiază, în Capitolul 3, lacunele din legislație și din punerea în aplicare a reglementărilor legate de social media care au făcut din campania lui Georgescu un succes. Două dintre rapoartele noastre anterioare, publicate înaintea evenimentelor, au arătat modul în care Georgescu și partidul afiliat POT au crescut în vizibilitate în săptămânile, sau chiar lunile dinaintea alegerilor. Slaba înțelegere și punere în aplicare a normelor UE la nivel național pentru platformele de social media este una dintre cauzele rezultatului surpriză. E convenabil pentru autorități să respingă succesul lui Georgescu ca fiind o aberație punctuală pe TikTok și să vină cu dispoziții legale pentru a "obliga TikTok să raporteze AEP"; dar este o chestiune complet diferită să înțeleagă ce pot face instituțiile naționale cu privire la influența social media asupra politicii, în special atunci când vine vorba de operatorii mari (VLOP), în cadrul juridic existent în UE. De asemenea, Georgescu nu a "câștigat doar datorită TikTok", ci a beneficiat de un sprijin "offline" semnificativ, construit cu grijă în timp. Diverse grupuri de medicină alternativă, comunități religioase, scheme Ponzi, syndicate, ONG-uri, toate înființate cu ani în urmă, s-au mobilizat brusc pentru a-l susține pe candidat. Au fost aceste grupuri "autentice", și atunci doar liderii lor au trebui convinși, sau au fost aceste grupuri create încă de la început cu scopul de a fi folosite în decembrie? Acestea sunt exact tipurile de întrebări la care autoritățile trebuie să ofere răspunsuri transparente.

Dimpotrivă, impunitatea și inactivitatea par absolute. Președintele Iohannis a dispărut din peisajul public din ziua în care a anunțat inevitabilitatea menținerii sale la putere până la noi alegeri. El este, de asemenea, pus în carantină de omologii internaționali, în detrimentul intereselor României în timpul evenimentelor epocale de pe arena globală. Curtea Constituțională a blocat recent impozitarea progresivă a "pensilor speciale" ale magistraților, anulând astfel una dintre etapele-cheie ale PNRR și blocând ultima tranșă de fonduri UE. Legislația haotică continuă, cu ordonanțe de urgență emise peste noapte, fără măcar corectarea gramaticii, ca să nu mai vorbim de timpul efectiv pentru consultarea celor interesați. Capitolul 2 mai jos descrie procesul haotic de planificare a alegerilor din mai: puține lecții au fost învățate din experiența din decembrie. Atunci când nimeni nu este tras la răspundere pentru marele dezastru care tocmai a avut loc și toți rămân în funcțiile lor în ciuda unui vot clar de neîncredere din partea poporului, de ce ne-am aștepta ca rezultatele să nu fie și mai radicale în mai?

Evoluțiile politice sunt deosebit de îngrijorătoare, deoarece stabilitatea macroeconomică și prosperitatea României depind în mod esențial de instituții solide, de un sistem de stat de drept funcțional și de o legislație care cântărește cu atenție

preocupările tuturor părților interesate pentru a găsi un compromis acceptabil, transparent și previzibil. După cum s-a subliniat în [Raportul anual EFOR de anul trecut](#), principalele provocări macroeconomice ale României țin de deficitele gemene în creștere (ale contului curent și bugetului consolidat), de inflația ridicată și de modelul nesustenabil de creștere economică bazat pe consum, mai degrabă decât pe investiții și exporturi. Acestea sunt consecințe directe ale proastei guvernante: cheltuieli excesive și prociclice din bugetele publice și risipă de fonduri; creșteri populiste sau clientelare ale pensiilor; preferința pentru investiții locale de slabă calitate și clientelare în detrimentul proiectelor finanțate de UE. Tab 1 sintetizează previziunile pe indicatorii macroeconomici ale agențiilor de rating, Banca Mondială și Ecofin. Trebuie remarcat că două agenții de rating și-au revizuit în scădere ratingul pentru România în decembrie 2024 și ianuarie 2025: principalele riscuri sunt legate de incertitudinea politică și de faptul că prelungirea calendarului electoral înseamnă puține stimulente pentru a adopta măsuri semnificative de stabilizare fiscală.

Tabelul 1. Principalii indicatori macroeconomici

	2024	2025
Inflația	5.5%	3.9%
Deficit bugetar consolidat	8.1%	7.7%
Deficit de cont curent	8.3%	7.6%
Datoria publică	52%	56%
Creșterea PIB	1%	2.3%
Șomajul	5.5%	5.5%

Deși nivelul datoriei publice a României este încă moderat, combinația dintre deficitele bugetare ridicate preconizate pe termen mediu și revizuirile ratingurilor de țară înseamnă că plățile dobânzilor și costurile de refinanțare a datoriei publice vor continua să crească. Din 2020, raportul datorie/PIB a crescut cu nu mai puțin de 15%. În cazul în care România nu adoptă măsuri credibile de reducere a deficitelor sub 6% în 2026, până în 2027 datoria publică va depăși deja pragul de 60%. Populismul și proasta guvernare sunt costisitoare, atât pentru noi, cât și pentru generațiile viitoare. Mai mult, proiecția de creștere economică de 2,3% în 2025 e considerată de analiști ca fiind extrem de optimistă; jumătate din acest nivel ar fi o realizare bună dar chiar și aceasta este greu de atins.

Creșterea economică a României în 2024 a fost mai mică decât se aștepta, având în vedere contracția economică și reducerea cererii în mai multe state partenere cheie, în special Germania; bine integrați în economia europeană, suntem vulnerabili la șocurile externe, precum și dependenți în mod critic de cooperarea și credibilitatea în țările din Vest. Cele mai afectate sectoare au fost producția industrială, construcțiile, IT, agricultura, în timp ce vânzările cu amănuntul au accelerat proporțional cu creșterea veniturilor disponibile. Există un consens potrivit căruia creșterea economică a României va continua și în 2025 să fie determinată de majorarea salariilor și pensiilor, iar majoritatea prognozelor din decembrie și ianuarie și-au revizuit în scădere proiecțiile de creștere a PIB pentru 2025-2026, având în vedere nesustenabilitatea modelului pe termen scurt.

Capacitatea României de a absorbi fondurile UE în următorii ani, precum și investițiile din sectorul privat, este esențială pentru a spori sustenabilitatea creșterii economice și pentru a evita supraîncălzirea economiei declanșată de creșterea consumului, care la rândul său ar alimenta inflația. Dar o absorbție mai mare a fondurilor UE pentru infrastructură necesită o capacitate administrativă mare și adoptarea de reforme care să condiționeze finanțarea în cadrul unor instrumente precum PNRR. De asemenea, investițiile din sectorul privat apar atunci când legislația este clară, previzibilă și echitabilă. Capitolul 4 demonstrează, în cazul energiei, că ne aflăm la o răscruce de drumuri: România fie adoptă și pune în aplicare politici solide, fie va pierde oportunități pe care e puțin probabil să le mai aibă în următorii ani, deoarece majoritatea fondurilor UE au termene clare (de exemplu, PNRR - 2026; programele operaționale - 2029; Fondul de modernizare - 2030).

Reducerea deficitelor bugetare ar necesita creșterea semnificativă a impozitelor și reducerea cheltuielilor. Ambele măsuri sunt nepopulare și necesită analize atente cu privire la echitatea sarcinii fiscale: deși este mai ușor să îi suprataxăm pe cei care plătesc deja și să reducem cheltuielile de la cei mai puțin capabili să protesteze, respectarea generală a cadrului fiscal al unei țări se bazează pe existența unui sentiment de dreptate și tratament egal atât în rândul contribuabililor, cât și al beneficiarilor. "Pensiile speciale" (în sensul cel mai larg) reprezentau în 2022³ aproximativ 1% din PIB; și doar o fracțiune din cei aproximativ 1 milion de beneficiari primesc într-adevăr ceea ce s-ar considera privilegii scandaloase. De exemplu, cei aproximativ 10.000 de magistrați primesc doar 10% din această sumă, adică aproximativ 0,1% din PIB. Regimul lor special nu destabilizează economia, dar stârnește indignarea opiniei publice deoarece pot ieși la pensie în vârful carierei (înainte de vârsta de 50), sunt eligibili pentru o pensie de 10 ori mai mare decât contribuția lor reală la sistemul public de pensii și beneficiază de o rată pensie/salariu de peste 80%, spre deosebire de cetățeanul mediu care primește 40%.

Într-adevăr, nu amplexarea cheltuielilor publice e cea care exasperează publicul ci inechitățile flagrante ale sistemului, plus perpetuarea lor. Problema se autoalimentează: magistrații dau în judecată în instanțe pentru beneficii suplimentare asupra cărora decid alți magistrați, creând un cerc închis al privilegiilor. Un principiu fundamental al conformării fiscale voluntare - și, prin extensie, al colectării eficiente a veniturilor statului - este percepția echității. De asemenea, statul de drept poate fi cu adevărat internalizat ca valoare numai dacă cei cărora li s-a încredințat apărarea lui servesc drept modele de integritate în societate. Nici respectarea obligațiilor fiscale, nici încrederea în sistemul judiciar nu pot prospera atunci când cei care înfăptuiesc justiția sunt percepuți drept persoane care se complac în privilegii pe care publicul le consideră indecente. Având în vedere această realitate, nu este deloc surprinzător faptul că protestele în masă pentru apărarea independenței justiției, obișnuite înainte de 2020, ar fi de neconceput astăzi.

Ca totdeauna, Raportul anual al EFOR nu pretinde să ofere soluții la toate problemele presante ale anului care începe. Scopul nostru principal e de a încuraja

dezbaterea rațională și discuțiile bine fundamentate în spiritul democrației liberale luminate. Această abordare poate părea neconformă cu vremurile actuale - o eră a tulburărilor globale, în care adevărul și minciuna au adesea aceeași greutate, puterea egal dreptate, iar oamenii se retrag în camere de ecou în loc să se angajeze în discutarea de perspective diferite. Cu toate acestea, credem cu tărie că valorile fundamentale pe care a fost fondată Uniunea Europeană – libertatea, solidaritatea, statul de drept, democrația liberală, protecția drepturilor și guvernanta responsabilă – nu numai că merită apărate, dar sunt esențiale pentru viitorul nostru colectiv. Cele trei domenii pe care le explorăm în acest raport, și anume cadrul electoral, rețelele sociale și energia, demonstrează, în cei mai practici și pragmatici termeni, de ce buna guvernanta și solidaritatea europeană nu sunt doar idealuri, ci fundamente pentru o societate funcțională.

Cronologia evenimentelor electorale și acțiunile EFOR

Sep 2024

26 Septembrie

EFOR publică un raport care analizează strategia de propagandă a Kremlinului în România, avertizând că narațiunile secrete pro-Kremlin câștigă teren și se răspândesc rapid, similare cu cele adoptate ulterior de Georgescu.

[Link aici](#)

Oct 2024

5 Octombrie 2024

Curtea Constituțională a României (CCR) decide excluderea Diane Șoșoacă din cursa pentru alegerile prezidențiale, pe motiv că aceasta nu îndeplinește criteriile prevăzute de Constituția României.

25 Octombrie 2024

Campania electorală pentru alegerile prezidențiale începe oficial și se va încheia pe 23 noiembrie

Nov 2024

10 Noiembrie 2024

EFOR publică un raport care analizează cheltuielile partidelor în timpul campaniilor electorale pentru alegerile parlamentare și prezidențiale.

[Link here](#)

Sep - Dec 2024

EFOR lansează votcorect.ro pentru a oferi informații relevante tuturor celor interesați de procesul electoral.

Cetățenii pot trimite rapoarte privind neregulile electorale. Peste 1 680 de rapoarte sunt trimise în noiembrie și decembrie.

11-12 Noiembrie 2024

EFOR solicită întâlniri cu Birourile Electorale Centrale pentru alegerile parlamentare și prezidențiale; ambele cereri sunt respinse pe motiv că instituțiile nu văd "necesitatea unei astfel de întâlniri". Acest lucru semnalează o lipsă de transparență în cadrul acestor organisme. În schimb, au avut loc cu succes întâlniri înainte de alegeri cu AEP, comisiile electorale pentru votul în străinătate, Poșta Română și Ministerul Afacerilor Externe, care au furnizat toate informațiile solicitate.

[Link aici](#)

Nov 2024

18 Noiembrie 2024

EFOR îndeamnă AEP să publice date privind veniturile și cheltuielile tuturor concurenților electorali. Deși astfel de date au fost publicate săptămânal în trecut, nicio actualizare nu mai este publicată după 8 noiembrie. În ciuda solicitărilor repetate, EFOR nu primește niciun răspuns de la AEP până la 25 noiembrie.

[Link aici](#)

22 Noiembrie 2024

EFOR cere din nou AEP transparență în finanțarea campaniei electorale.

[Link aici](#)

23 Noiembrie 2024

EFOR publică un raport privind creșterea rapidă a lui Călin Georgescu în sondaje, analizând campania sa pe social media și TikTok. Raportul evidențiază creșterea sa artificială pe TikTok și subliniază faptul că acesta folosește platforma pentru publicitate politică, în ciuda politicii TikTok care interzice astfel de activități.

[Link aici](#)

24 Noiembrie 2024

Primul tur al alegerilor prezidențiale se încheie cu un rezultat surprinzător: Călin Georgescu se clasează pe primul loc, întrunind aproape 23% din voturile valabil exprimate. Elena Lasconi se clasează pe locul al doilea, devansându-l pe premierul Marcel Ciolacu la o diferență mică, de 2.740 de voturi.

24 Noiembrie 2024

În perioada 23-24 noiembrie, EFOR operează un call center pentru a oferi sprijin electoral, **rezolvând peste 400 de solicitări. Alegerile sunt monitorizate de peste 500 de observatori independenți** acreditați de coaliția VotCorect.

25 Noiembrie 2024

EFOR publică al doilea raport privind finanțarea alegerilor prezidențiale, pe baza datelor publicate de AEP. Raportul arată că Călin Georgescu nu a declarat niciun venit sau cheltuială în timpul campaniei.

[Link aici](#)

Nov 2024

27 Noiembrie 2024

AEP publică un comunicat prin care anunță că vor verifica rapoartele de cheltuieli ale campaniei lui Georgescu după finalizarea alegerilor.

28 Noiembrie 2024

CCR decide să dispună renumărarea voturilor din primul tur al alegerilor prezidențiale în urma unei sesizări a unuia dintre candidați. Cristian Terheș a cerut anularea primului tur, invocând neconcordanțe în unele secții de votare unde s-au făcut corecții la numărătoarea voturilor pentru Ludovic Orban.

Între timp, **o reuniune a Consiliului Suprem de Apărare a Țării (CSAT)** abordează preocupările legate de atacurile cibernetice care vizează integritatea procesului electoral. CSAT însărcinează autoritățile naționale de securitate, organismele de supraveghere electorală și organele de urmărire penală să ia măsuri imediate și adecvate pentru a investiga și rezolva problemele ridicate în cursul reuniunii.

[Link aici](#)

26 Noiembrie 2024

EFOR solicită AEP să ia măsuri imediate cu privire la faptul că Georgescu nu a prezentat rapoartele privind veniturile și cheltuielile de campanie în conformitate cu legea. De asemenea, EFOR solicită publicului să ceară responsabilitate, ceea ce a dus la depunerea a peste 5.000 de petiții la AEP.

[Link aici](#)

În plus, EFOR emite o declarație publică prin care își întărește solicitarea ca AEP să abordeze problema nerespectării de către Georgescu a reglementărilor privind finanțarea campaniilor electorale.

[Link aici](#)

În plus, EFOR solicită Comisiei Europene și autorității naționale de reglementare (ANCOM) să intervină și să oprească activitățile ilegale de pe TikTok și alte platforme de social media.

[Link aici](#)

27 Noiembrie 2024

EFOR și coaliția VotCorect publică un raport preliminar de observare a alegerilor prezidențiale

[Link aici](#)

28 Noiembrie 2024

EFOR publică cel de-al treilea raport privind finanțarea alegerilor parlamentare, bazat pe datele publicate la 25 noiembrie, care acoperă contribuțiile până la 22 noiembrie și cheltuielile până la 19 noiembrie. Reiterăm solicitarea noastră ca datele financiare actualizate să fie puse la dispoziția publicului înainte de alegeri pentru a asigura transparența și responsabilitatea.

[Link aici](#)

29th-30 Noiembrie 2024

Biroul Electoral Central (BEC) decide că observatorilor nu li se permite să participe la procesul de renumărare a voturilor.

BEC emite instrucțiuni către birourile electorale județene, cerându-le să refuze accesul observatorilor la procedurile de renumărare. Această decizie a fost luată în ciuda faptului că unele instituții s-au arătat inițial dispuse să permită monitorizarea.

Dec 2024

1 Decembrie

Au loc alegerile parlamentare

2 Decembrie

CCR validează rezultatele primului tur al alegerilor prezidențiale, în urma renumărării voturilor efectuate de administrația electorală. Această decizie este luată în pofida constatărilor prezentate în cadrul ședinței CSAT din 28 noiembrie, care evidențiază îngrijorări cu privire la procesul electoral.

29th-30 Noiembrie 2024

EFOR introduce acțiuni în justiție la nivel național pentru a obliga birourile electorale județene să acorde observatorilor independenți acces la procedurile de renumărare a voturilor. În ciuda eforturilor noastre, EFOR reușește să obțină drepturi de observare doar în Ilfov (cu acces limitat) și în Sectorul 4 din București. Multe cazuri sunt respinse, în timp ce majorității li se atribuie termene excesiv de lungi și nepractice, ceea ce le face ineficiente, deoarece procesul de numărătoare este deja finalizat la 1 decembrie. Acest lucru evidențiază provocările legate de accesul la justiție în timp util în astfel de cazuri.

Din cele 30 de procese intentate de EFOR, doar trei sunt soluționate prin proceduri de urgență, instanțele pronunțând decizii înainte de încheierea procesului de renumărare a voturilor.

1 Decembrie

În zilele de 30 noiembrie și 1 decembrie, EFOR operează un call center pentru asistență electorală, rezolvând cu succes **peste 300 de solicitări**. Observatorii independenți acreditați de coaliția **VotCorect** monitorizează **mai mult de 730 de secții de votare**.

EFOR publică, de asemenea, o analiză aprofundată a rolului TikTok în România în contextul alegerilor parlamentare. Raportul identifică rețeaua POT (Partidul Oamenilor Tineri) și legătura sa directă cu informațiile și conținutul care îl promovează pe Călin Georgescu, precum și tendințele și viralitatea din jurul campaniei sale. Analiza documentează pe larg lacunele de reglementare ale TikTok și nevoia stringentă a platformei de mecanisme de supraveghere mai solide.

[Link aici](#)

4 Decembrie

Președintele României este de acord să declassifice informațiile și rapoartele prezentate în cadrul ședinței CSAT. Aceste rapoarte, furnizate de serviciile de informații, confirmă intervenția străină în primul tur al alegerilor prezidențiale. Interferența ar fi urmat un model similar cu tacticile identificate anterior în Ucraina înainte de invazia Federației Ruse.

[Link aici](#)

5 Decembrie

Cu trei zile înainte de turul al doilea al alegerilor prezidențiale, CCR emite un comunicat de presă în care își clarifică poziția cu privire la litigiile electorale. Acesta afirmă că toate petițiile și cererile legate de alegerile prezidențiale vor fi analizate în timpul procesului de validare a alegerilor și subliniază în continuare că, în această etapă, Curtea poate examina doar plângerile depuse de candidații care s-au calificat pentru al doilea tur. În esență, CCR explică faptul că nu are autoritatea legală de a reexamina rezultatele primului tur de scrutin.

[Link aici](#)

6 Decembrie

CCR decide să anuleze primul tur al alegerilor prezidențiale pe baza informațiilor declassificate prezentate în CSAT.

[Link aici](#)

3 Decembrie

EFOR publică un raport privind finanțarea campaniilor electorale parlamentare, pe baza datelor disponibile până la 28 noiembrie și publicate de AEP pe 2 decembrie

[Link aici](#)

4 Decembrie

EFOR și coaliția VotCorect publică raportul lor preliminar de observare a alegerilor parlamentare.

[Link aici](#)

În altă ordine de idei, 13 ONG-uri solicită public Președintelui României să declassifice informațiile discutate și prezentate în cadrul ședinței CSAT.

[Link aici](#)

6 Decembrie

EFOR, împreună cu alte peste 30 de organizații ale societății civile, solicită **demisia lui Toni Greblă**, președintele AEP. Cererea se bazează pe îngrijorările cu privire la imparțialitatea și integritatea îndoielnică a acestuia, precum și pe eșecul AEP de a publica în timp util date privind finanțarea campaniei lui Georgescu și incapacitatea de a aplica legislația cu privire la depunerile false.

3. Fiasco-ul electoral din 2024.

Eșecul instituțional și juridic

Acest capitol va fi extins și inclus în publicația "Atenție! Democrația este în declin", editată de Konrad Adenauer Stiftung (februarie 2025).

Evaluarea corectitudinii și competitivității alegerilor depinde de mai mulți factori. Deși se analizează de regulă doar ziua alegerilor, contextul în care sunt organizate ele e la fel de important. Chiar dacă votul se desfășoară fără probleme și fără interferențe, deciziile luate în prealabil de autorități pot crea condiții de concurență inegale, favorizând anumiți candidați sau nerespectând standardele internaționale.

Prin apartenența sa la organizații precum Consiliul Europei, Uniunea Europeană sau OSCE, România s-a angajat să susțină drepturile omului și standardele electorale bazate pe principii fără de care alegerile nu pot fi considerate libere și corecte. De exemplu, statul trebuie să garanteze dreptul la vot universal și secret, să asigure un proces transparent și să demonstreze că instituțiile iau decizii în mod obiectiv și corect. Alegătorii trebuie să participe liber și fără constrângeri, iar votul lor trebuie să fie reflectat în mod corespunzător în rezultatele credibile anunțate la timp. Statele ar trebui să ia măsuri "pentru a organiza alegeri libere la intervale rezonabile, prin vot secret, în condiții care să asigure exprimarea liberă a opiniei poporului în alegerea legislativului".⁴ În această secțiune a raportului ne punem întrebarea crucială dacă statul român a reușit să organizeze alegeri libere și corecte la finalul lui 2024.

3.1. Contextul general

Deși în ziua scrutinului pentru alegerile prezidențiale și parlamentare din 2024 nu au existat probleme semnificative care să pună la îndoială integritatea procesului, încălcarea unora dintre aceste principii a creat un climat de suspiciune. Nu a existat nicio misiune internațională de observare a alegerilor, precum OSCE/ODIHR⁵, dar mai multe organizații neguvernamentale au monitorizat ziua alegerilor cu sute de persoane desfășurate în teritoriu.⁶ Pe de o parte, procesul a fost viciat de o lungă listă de decizii luate de autorități, fie că a fost vorba de Guvern sau de Curtea Constituțională (CCR), și de anumite strategii politice care au afectat desfășurarea votului. Înainte de a discuta despre evenimentele din noiembrie și decembrie, aceste etape ale procesului trebuie analizate și evaluate.

Prima decizie proastă a fost intercalarea alegerilor. Modificarea repetată și intempestivă a calendarului electoral în 2024, inclusiv fuzionarea alegerilor locale și a celor pentru PE în iunie, a creat instabilitate și imprevizibilitate. Este de presupus că unul dintre obiective a fost acela de a oferi câștigătorilor primul tur al alegerilor

⁴ A se vedea articolul 3 din [Protocolul la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale](#) adițional

⁵ Deși [misiunea ODIHR de evaluare a nevoilor](#) a recomandat desfășurarea unei misiuni limitate de observare (LEOM), inclusiv monitorizarea mass-media și 24 de observatori pe termen lung, din cauza lipsei de finanțare, ODIHR nu a putut observa alegerile.

⁶ Coaliția Vot Corect este formată din Expert Forum, Centrul de Resurse Civice, Asociația Civică, Centrul pentru Studiul Democrației, Rădăușii Civic, Observatorul Elector și Codul pentru România. A se vedea cele două rapoarte preliminare de monitorizare privind alegerile [parlamentare](#) și [prezidențiale](#) din 2024.

prezidențiale un avantaj în alegerile parlamentare. Decizia a fost criticată public, inclusiv de mai multe organizații civice⁷. Organizarea alegerilor parlamentare de Ziua Națională ar fi trebuit evitată. Suprapunerea campaniilor a limitat semnificativ vizibilitatea campaniei parlamentare în favoarea celei prezidențiale. Rezultatele votului din 24 noiembrie au afectat alegerile parlamentare, probabil mai mult decât s-a estimat inițial și cu un efect opus celui așteptat de partidele de guvernământ, și anume pierderea de voturi în favoarea partidelor extremiste.

De asemenea, suprapunerea celor două calendare a implicat un efort administrativ semnificativ. În practică, au fost înființate două birouri electorale centrale (BEC) și două seturi de administrații la nivel de circumscripție, ceea ce a limitat posibilitatea de a urmări coerent activitatea acestora. Activitatea CEB a fost, în general, transparentă, însă reuniunile lor nu au fost publice, contrar standardelor prevăzute de Codul de bune practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția. Niciuna dintre cele două CEB nu a "identificat necesitatea" de a se întâlni cu observatorii *Vot Corect* care au solicitat întâlniri cu mai multe instituții electorale⁸. Transparența acestora, realizată în mare parte prin publicarea ordinii de zi a reuniunilor și a comunicatelor de presă, este insuficientă, deoarece nu este clar dacă activitatea se bazează pe colegialitate, acces egal la informații sau decizii în cunoștință de cauză ale tuturor membrilor CEB. Mai multe organizații civice au solicitat acces la reuniunile CEB⁹. Niciuna dintre CEB nu a permis observatorilor să participe la reuniuni. În plus, CEB pentru alegerile parlamentare (CEB PA) a secretizat procesele-verbale ale reuniunilor prin regulamentul său de organizare.

Legislația electorală nu a fost modificată semnificativ pentru aceste alegeri. EFOR a transmis observații ca parte a procesului de transparență decizională legat de elaborarea OUG pentru alegerile parlamentare și prezidențiale. Printre aspectele menționate s-au numărat dificultățile administrative ridicate de organizarea de alegeri paralele, solicitarea ca ședințele administrației electorale să fie publice, clarificarea modalităților și a termenelor de contestare a deciziilor tuturor birourilor electorale, îmbunătățirea înregistrării candidaților și posibilitatea de a observa întregul proces electoral¹⁰. Niciuna dintre recomandări nu a fost inclusă. La 25 iulie, a fost emisă OUG 98/2024, care a introdus mai degrabă modificări tehnice.

Deciziile emise de cele două Birouri Electorale Centrale (CEB) au fost, de asemenea, criticate. Absența unui cod electoral, agravată de interesele politice, a contribuit la această situație. CEB pentru alegerile parlamentare (CEB PA) s-a confruntat cu sarcina de a defini ceea ce constituie un candidat independent - fie că este vorba despre procesul de înregistrare sau despre afilierea la un partid - în special sub presiunea unei potențiale candidaturi a președintelui Iohannis pe o listă

⁷ [EFOR, PSD și PNL își bat din nou joc de regulile democrației](#), 9 iulie 2024

⁸ [VotCorect, Cele două BEC pentru alegerile parlamentare și prezidențiale au refuzat să se întâlnească cu *Vot Corect*, deoarece nu au identificat o "nevoie"](#), 12 noiembrie 2024

⁹ [EFOR, Am solicitat Birourilor Electorale Centrale pentru alegerile parlamentare și prezidențiale să permită accesul observatorilor la reuniuni](#), 5 septembrie 2024

¹⁰ [EFOR, Observații privind proiectul de OUG pentru alegerile parlamentare și prezidențiale din 2024](#), 23 iulie 2024

de partid. **Un astfel de concept ar trebui să fie clar definit prin lege, nu prin decizii ad hoc cu aplicabilitate limitată.**

O altă hotărâre controversată (5H/20.09.2024¹¹), contestată în instanță, a (re)definit ce înseamnă un partid parlamentar. Aceasta prevede că partidele care nu au obținut reprezentare parlamentară la alegerile anterioare, dar care au șapte senatori sau zece deputați la începutul calendarului electoral, trebuie să mențină acest număr de parlamentari pe întreaga perioadă electorală. Decizia CEB completează, de fapt, textul legii, care se referă doar la data la care începe calendarul electoral. La 23 septembrie, EFOR a solicitat CEB să modifice decizia.¹² DREPT, care a pierdut reprezentanți în comisiile electorale după această decizie (partidul a exclus cinci deputați după ce a obținut reprezentare în BEC), a contestat-o în instanță. Cauza a fost înregistrată în septembrie, însă Înalta Curte s-a pronunțat în favoarea partidului abia la 19 decembrie, mult după data alegerilor¹³. **Acest context ilustrează limitarea accesului real și în timp util la justiție.**

3.2. Probleme cu partidul și finanțarea campaniei

O problemă-cheie care subminează integritatea procesului electoral este finanțarea campaniilor electorale. Cel mai controversat caz se concentrează pe eșecul Autorității Electorale Permanente (AEP) de a lua măsuri în timp util pentru a supraveghea (ne)finanțarea campaniei lui Călin Georgescu. AEP, însărcinată cu asigurarea transparenței în finanțarea politică și a campaniilor electorale, a fost singura instituție în măsură să identifice o neregulă flagrantă: un candidat care avea un scor de aproape 10 % cu doar o săptămână înainte de alegeri nu raportase nici venituri, nici cheltuieli - un scenariu puțin plauzibil¹⁴. În conformitate cu reglementările electorale, AEP trebuie să fie notificată de candidați cu privire la orice venituri sau cheltuieli în termen de trei zile de la apariția acestora, ceea ce face ca această omisiune să fie cu atât mai îngrijorătoare.

Mai grav, AEP a încetat să mai publice rapoartele săptămânale privind veniturile și cheltuielile pe care confirmase că le va publica în mod regulat, chiar și în absența unei dispoziții legale specifice¹⁵. Această lipsă de transparență este un eșec fundamental al integrității. EFOR nu a primit niciun răspuns oficial din partea PEA până la 26 noiembrie, când a fost informată că datele au fost publicate; nu a fost furnizată nicio justificare oficială scrisă pentru nepublicarea informațiilor.

Chiar și după ce unele indicii privind posibile ilegalități au circulat în spațiul public și unele plângeri au fost depuse la AEP, reacția acesteia a fost discretă, iar informațiile privind plângerile penale făcute de instituție au fost neclare. EFOR a sesizat AEP și a solicitat o anchetă privind finanțarea campaniei lui Călin Georgescu – cerere căreia s-au alăturat mii de cetățeni -, prezentând mai multe rapoarte de analiză și indicii culese din diverse surse. Până la momentul publicării acestui raport, AEP nu a

¹¹ A se vedea [decizia](#).

¹² A se vedea [solicitarea](#) EFOR și [raportul privind înregistrarea candidaților](#).

¹³ [A se vedea decizia Înaltei Curți](#).

¹⁴ Finanțarea campaniei se realizează exclusiv prin conturi bancare, iar orice cheltuială este efectuată de concurentul electoral. Bunurile sau serviciile (inclusiv producția video) nu pot fi autoproduse și trebuie să fie contractate de pe piață. Nu este permisă campania electorală a terților.

¹⁵ La 18 noiembrie, EFOR a solicitat AEP să publice aceste date, care nu au mai fost accesibile din 8 noiembrie

furnizat un număr de înregistrare pentru cerere. Ulterior, președintele instituției a declarat că organele de cercetare penală au fost sesizate cu privire la existența afişelor nemarcate iar cele fiscale cu privire la activitatea ilicită a unor influenceri .¹⁶

În ciuda criticilor generalizate la adresa conducerii instituției, inclusiv a indiciilor privind posibile legături cu persoane din anturajul candidatului Călin Georgescu, președintele Toni Greblă a refuzat să demisioneze. Demisia lui Greblă a fost cerută de peste 30 de organizații civice¹⁷ pe 6 decembrie și printr-o petiție Declic semnată de zeci de mii de cetățeni¹⁸. Acestea au fost legate de participarea sa la un eveniment în 2022 cu persoane cu simpatii legionare sau conexiuni pro-ruse, la sediul informal de campanie al lui Călin Georgescu .¹⁹

Un alt element îngrijorător rămâne clivajul fundamental dintre cele șase partide care au primit subvenții de 387 milioane de lei în 2024 (aproximativ 77 mil. EUR) și celelalte formațiuni politice care își fac campanie cu resurse foarte limitate. Partidele subvenționate au cheltuit mai mult de jumătate din bani pe contracte media și de propagandă²⁰, în mare parte înainte de începerea campaniei, distorsionând competiția electorală, agenda publică și subminând independența mass-media. Subvențiile și rambursările de cheltuieli pentru concurenții care au obținut mai mult de 3% în alegeri s-au ridicat la peste un miliard de lei în 2024. Cu alte cuvinte, politica românească a devenit finanțată aproape integral de stat, transformând partidele politice în entități care se îndepărtează de rolul și definiția lor fundamentală.

Situația nu este mai bună în 2025. Conform OUG 156/30.12.2024, subvenția alocată partidelor politice se reduce cu 25% față de nivelul acordat în 2024, fără nicio justificare cu privire la modul în care s-a ajuns la această sumă. Dacă reducerea de 25% se aplică la bugetul total din 2024, acesta ar ajunge la **290 de milioane de lei**, o sumă în continuare foarte mare și nejustificată. La începutul lunii ianuarie, Expert Forum a solicitat Guvernului, Parlamentului și AEP "să ia măsuri cât mai curând posibil pentru a spori transparența finanțării politice și pentru a responsabiliza partidele politice cu privire la alocarea și cheltuirea fondurilor publice".²¹ Nu a fost primit niciun răspuns.

Cheltuirea iresponsabilă a subvențiilor a fost evidențiată în numeroase rapoarte EFOR și investigații jurnalistice.²² Cel mai recent și poate relevant exemplu a fost scos la iveală de o investigație Snoop.ro care arată că promovarea pe TikTok a lui Călin Georgescu a fost posibil construită pe o campanie plătită chiar de PNL.²³ Deși firma de consultanță (Kensington Communication) care a pregătit campania susține că nu a observat că o parte din mesaj a fost schimbat de influenceri plătiți prin platforma FameUp (*#echilibriseriozitate* a fost transformat în *#echilibrisiverticalitate*), tăcerea liberalilor și plata unei campanii compromise ridică

¹⁶ <https://agerpres.ro/politic/2024/11/28/grebla-aep-a-sesizat-organele-de-urmarire-penala-sa-verifice-afisele-electorale-fara-cod-de-identifi--1394550>

¹⁷ [A se vedea](#) cererea de demisie.

¹⁸ <https://facem.declic.ro/campaigns/fara-cumetrii-la-aep>

¹⁹ Citește investigațiile [Adevarul](#) și [Snoop.ro](#)

²⁰ Contracte cu presa pentru promovarea partidelor politice și materiale promoționale, inclusiv corturi, bannere etc.

²¹ [EFOR. Banii pentru partide, o problemă nerezolvată](#), 6 ianuarie 2025

²² A se vedea [rapoartele EFOR și baza de date privind subvențiile de stat](#).

²³ [A se vedea ancheta Snoop.ro](#)

semne de întrebare. S-a pretins a fi o campanie civică - greu de crezut. Este greu de crezut că un partid politic ar cheltui milioane pe o campanie civică, în perioada premergătoare alegerilor, pentru a descrie cum arată, în teorie, un președinte ideal. Prin urmare, AEP ar trebui să verifice pe ce își cheltuiesc banii partidele politice - nu numai din punct de vedere financiar, ci și al conținutului, deoarece acest lucru poate fi contrar reglementărilor legale.

Se pare că există un tipar în care liberalii încearcă să eludeze regulile de finanțare a campaniei. La alegerile din vară, partidul a desfășurat o campanie agresivă sponsorizată prin subvenții în paralel cu campania electorală (care este acum investigată de procurori), susținând că nu era o campanie electorală, ci o promovare a unei cărți a lui Nicolae Ciucă (care nu era candidat). Una dintre sursele problemei e definiția foarte îngustă a materialelor de campanie electorală²⁴, care permite partidelor să jongleze cu cheltuielile și să pretindă că nu este vorba de campanie electorală, ci de promovarea partidului. EFOR a arătat în mai multe rapoarte cum partidele cheltuiesc fonduri pentru promovarea partidului în timpul campaniei electorale, fără să le eticheteze în vreun fel drept materiale electorale. În campania din noiembrie, PSD și AUR au cheltuit aproximativ 13 milioane de lei pentru media și propagandă, pentru promovarea partidului, sumă care nu a fost declarată drept finanțare de campanie.

Sursele de venituri private, care au reprezentat cea mai mare parte a finanțării în alegerile din 2024, trebuie să fie examinate mult mai atent prin colaborarea instituțională. EFOR a arătat că, la alegerile parlamentare, au existat candidați care nu au declarat niciun venit în declarațiile lor de avere, dar au înregistrat contribuții de campanie de 40 de mii EUR, ceea ce ar trebui să fie imposibil²⁵. Aceste activități nu sunt responsabilitatea exclusivă a AEP, ci trebuie realizate în parteneriat cu Agenția Națională de Integritate, băncile sau biroul de combatere a spălării banilor. Dacă supravegherea constă doar în verificarea facturilor sau a contractelor declarate de concurenți, dar nu le pune în context pentru a confirma veridicitatea lor, România riscă să aibă un sistem de finanțare politică foarte strâmb. În plus, statul returnează toate aceste cheltuieli, deci dăm bani curați unor candidați sau partide care nu au un dosar de finanțare foarte transparent.

3.3. Probleme de legalitate și legitimitate

Probabil cel mai important element care a afectat procesul electoral și încrederea publică a fost emiterea **hotărârilor Curții Constituționale privind înregistrarea candidaților, renumărarea voturilor și anularea alegerilor**. Toate trei ar trebui considerate ca fiind interdependente.

Din punct de vedere procedural, *deciziile și hotărârile* Curții Constituționale sunt publicate în Monitorul Oficial, sunt general obligatorii și au forță numai pentru viitor.

²⁴ În conformitate cu Legea 334/2006, articolul 36: "(7) Se consideră material de propagandă electorală orice material scris, audio sau video care îndeplinește următoarele condiții: a) se referă direct la un candidat sau partid politic clar identificat care participă la alegeri sau referendumuri; b) este utilizat în perioada campaniei electorale, stabilită în conformitate cu legile privind organizarea alegerilor; c) are un obiectiv electoral și se adresează publicului larg; d) depășește limitele activității jurnalistice de informare a publicului."

²⁵ [EFOR, Finanțarea campaniei electorale pentru alegerile parlamentare: sursa de venit](#), 16 decembrie 2024

Ele nu pot fi contestate. Actele și documentele pe baza cărora Curtea Constituțională își pronunță deciziile și hotărârile nu sunt destinate publicării publice. Ședințele sunt, prin lege, deschise publicului, cu excepția cazului în care Curtea de Casație decide altfel din motive justificate. Audierile privind aceste hotărâri nu au fost publice

Prima decizie controversată a fost eliminarea candidatei Diana Șoșoacă prin **Hotărârea nr. 2/5.10.2024**²⁶. A fost luată cu cinci voturi pentru și două împotrivă, în timp ce doi judecători CCR au lipsit de la ședință. Hotărârea a fost criticată de mai multe organizații neguvernamentale, deoarece afectează esența democrației și reprezintă o abatere gravă²⁷. S-a remarcat faptul că respingerea candidatului s-a bazat pe evaluarea anumitor comportamente, precum și prin referire la ceea ce candidatul ar putea face după depunerea jurământului. CCR a reținut că "elementele cuprinse în jurământul de credință sunt condiții de eligibilitate și de fond pentru a candida la funcția de Președinte al României, pe care candidatul trebuie să le îndeplinească la momentul depunerii candidaturii" și că "examinarea acestor condiții nu poate fi realizată decât de CCR". Acestea sunt criterii noi, definite de CCR drept criterii de constituționalitate, care nu sunt prevăzute de legea electorală. Chiar dacă Diana Șoșoacă a comis mai multe fapte care fac obiectul unor dosare penale și care pun adesea la încercare valorile democratice, eliminarea sa din cursa electorală nu e rezultatul unei decizii judecătorești sau al unor fapte prevăzute de legea electorală sau de Constituție, ci al unei judecăți morale făcute de CCR.

Cum va gestiona CCR situația dacă Diana Șoșoacă sau Călin Georgescu se vor reînscris la alegerile din 2025 și nu există hotărâri judecătorești care să le interzică participarea la alegeri în urma unei condamnări? În plus, aceștia nu sunt singurii candidați care ar putea fi eliminați pentru încălcarea unor astfel de principii. România riscă să ajungă în situația în care legislația electorală devine inutilă, candidații fiind eliminați pe motive vagi, nereglementate. Stabilitatea și predictibilitatea legislației sunt elemente fundamentale pe care Constituția și, prin urmare, CCR trebuie să le garanteze.

Rolul CCR este de a soluționa recursurile împotriva înregistrării sau respingerii înregistrării candidaților de către Biroul Electoral Central. O parte importantă a înregistrării candidaților este verificarea **semnăturilor de susținere depuse de candidați, care s-a dovedit a fi ineficientă în numeroase ocazii**. Deși există îndoieli constante cu privire la veridicitatea modului în care sunt colectate semnăturile, numărul de semnături (200 000) nu a fost redus nici pentru alegerile prezidențiale, nici pentru alegerile pentru PE. În toate tipurile de alegeri, CEB verifică documentele și semnăturile justificative depuse de candidați doar administrativ, în special ca urmare a Hotărârii CCR nr. 4/2019. Pe scurt, aceasta limitează dreptul CEB de a respinge semnăturile dacă le consideră neadevărate, pe motiv că instituția nu dispune de mijloace de verificare grafologică. O dovadă a ineficienței sistemului actual poate fi observată și în numărul mare de plângeri penale depuse, care sunt investigate de parchete pe parcursul mai multor ani. La alegerile din 2019, CEB a depus opt plângeri penale, al căror rezultat nu este cunoscut. În acest an, plângerile

²⁶ [A se vedea Hotărârea 2/5.10.2024](#)

²⁷ [EFOR și alții. Eliminarea arbitrară a unui candidat al opoziției din competiția electorală este inacceptabilă într-o democrație](#), 8 octombrie 2024

penale au fost depuse cu privire la legalitatea listelor de susținători, existând suspiciuni în cazul listelor pentru alegerile europarlamentare depuse de Silvestru Șoșoacă, SOS România, precum și cu privire la listele SOS România pentru alegerile parlamentare²⁸. Există mijloace legale foarte limitate pentru a sancționa un candidat care a susținut un astfel de comportament și care a fost ales ca urmare a depunerii de semnături de susținere obținute prin mijloace ilegale.

A doua Hotărâre controversată a CCR este nr. 30/2.12.2024, referitoare la renumărarea integrală a voturilor, ca urmare a unei cereri de anulare a alegerilor formulate de candidatul Cristian-Vasile Terheș la 26 noiembrie²⁹. Plângerea cuprindea mai multe argumente superflue, printre care continuarea campaniei electorale și utilizarea de roboți de către Călin Georgescu, transferul unor voturi de la Ludovic Orban la Elena Lasconi sau numărul mare de voturi nule. Pentru argumentul privind transferul de voturi, plângerea slabă se bazează pe procesele verbale din doar trei secții de votare. Față de 2009, când au fost depuse 12 dosare cu probe (declarații, procese-verbale, rapoarte), de această dată plângerea a inclus doar 20 de pagini de capturi de ecran sau documente care nu susțin acuzațiile de fraudă.

Termenul inițial pentru renumărare era 28 noiembrie (a doua zi după pronunțare), ceea ce este complet nerealist, și a fost în cele din urmă prelungit până la 2 decembrie. Curtea a constatat că nu a existat nicio fraudă care să afecteze ordinea candidaților, ci "unele deficiențe organizatorice și administrative în procesul electoral". Motivarea hotărârii nu a fost unanimă. Elena Tănăsescu a considerat că cererea ar fi trebuit respinsă ca inadmisibilă, având în vedere că a fost formulată de o persoană care nu are niciun interes în cauză: hotărârea CCR stabilește că orice candidat ar fi putut depune o cerere de anulare a alegerilor - și că nu a fost motivată, însoțită sau bazată pe probe și nici nu a menționat sau dovedit vreo fraudă care să afecteze ordinea candidaților care puteau intra în turul doi. O altă opinie concurentă a fost exprimată de judecătoarea Laura Scânteii, care a remarcat că "nu a existat nicio probă motivată anexată la cererea de anulare".

Prin comparație, la alegerile din 2009, CCR a decis renumărarea voturilor nule, prin Hotărârea nr. 39 din 14 decembrie 2009.³⁰ Partidul Social Democrat a constatat că "în turul al doilea al alegerilor pentru Președintele României, numărul voturilor nule a fost dublu față de primul tur al alegerilor, respectiv 138.476 de voturi nule, deși procedura a fost mult mai simplă". Renumărarea a validat 1.260 de voturi pentru Traian Băsescu și 987 de voturi pentru Mircea Geoană.

Renumărarea voturilor nu este reglementată prin lege, iar CEB a emis scurte instrucțiuni la scurt timp după comunicarea CCR³¹. Renumărarea voturilor este reglementată doar la nivelul secției de votare, în ziua alegerilor, și la nivelul biroului electoral județean, dar pentru situațiile în care există nereguli în procesul de totalizare

²⁸ [Vezi detalii despre Silvestru Șoșoacă. Comunicatul de presă al AEP din 13.12.2024](#) referitor la ancheta privind SOS România. În cazul alegerilor parlamentare, CEB [a depus o plângere penală](#) în septembrie 2024 privind posibile infracțiuni de fals.

²⁹ A se vedea [Hotărârea 30/2 decembrie 2024](#). Mai multe cereri de intervenție depuse de persoane fizice sau juridice au fost respinse ca inadmisibile.

³⁰ [A se vedea Hotărârea CCR 39/2009](#)

³¹ A se vedea [Decizia nr. 205D/28.11.CEB 2024](#)

și întocmire a proceselor verbale. Procedura nu a fost transparentă, iar procesul nu a putut fi observat. Mai grav, CEB a instruit birourile electorale județene responsabile de renumărare să nu permită accesul observatorilor, chiar dacă unele dintre acestea - contactate de coaliția *Vot Corect* - ar fi fost de acord cu observatori. Cu toate acestea, nu este evident de ce CEB a putut produce rapid o procedură de renumărare - incompletă și în afara reglementărilor existente în legea electorală - dar nu a putut permite observarea, deși aceasta nu a fost interzisă și mai multe organizații neguvernamentale au arătat interes proactiv.

Expert Forum și Rădăuțiul Civic au dat în judecată majoritatea birourilor județene pentru a permite observarea, însă doar Tribunalul Ilfov și Tribunalul București (pentru Sectorul 4) au decis în aceeași zi să permită accesul observatorilor; ulterior, accesul la DEC Ilfov a fost eliminat ca urmare a unui recurs. În timp ce plângerile au fost depuse la 29 și 30 noiembrie, majoritatea deciziilor au fost luate la 2 și 3 decembrie și, în unele cazuri, chiar mai târziu. Acestea au fost respinse ca nefiind relevante, deoarece numărătoarea era terminată și CCR a decis validarea primului tur. **Această situație ilustrează lipsa accesului la o cale de atac judiciară eficientă și în timp util, mai ales că în perioadele electorale termenele sunt mult mai stricte decât în alte cazuri**

CCR a validat primul tur la 2 decembrie, pe baza unei renumărări parțiale; voturile din afara țării au fost renumărate doar în 161 din cele 950 de secții de votare. Datele parțiale au arătat că ordinea candidaților care ar fi intrat în al doilea tur nu s-a schimbat, deși au existat mici diferențe în ceea ce privește voturile valide înregistrate pentru candidați. Organizarea unui astfel de exercițiu amplu fără dovezi solide a contribuit la scăderea încrederii publice în alegeri.

În același timp, la 28 noiembrie, Consiliul Suprem de Apărare a Țării (CSAT) s-a reunit pentru a discuta riscurile legate de alegeri.³² Acesta a constatat că au avut loc atacuri cibernetice menite să influențeze corectitudinea alegerilor, că un candidat a beneficiat de o creștere masivă pe TikTok și că au existat încălcări ale legislației electorale și de finanțare a campaniilor. Au fost evidențiate "acțiunile actorilor cibernetici statali și nestatali asupra infrastructurilor IT&C care sprijină procesul electoral". Deși Consiliul a solicitat măsuri urgente din partea mai multor autorități, o săptămână mai târziu acestea erau încă în așteptare. STS a declarat public în aceeași zi că, deși au existat atacuri asupra infrastructurii electorale, acestea nu au afectat integritatea alegerilor³³ - care, la urma urmei, se desfășoară pe hârtie, cu buletine de vot tipărite și protocoale completate de membrii secțiilor de votare.

Pe fondul confuziei create în timpul celor două săptămâni electorale din noiembrie-decembrie 2024, CCR a primit mai multe cereri de anulare a alegerilor³⁴. La 5 decembrie, aceasta a anunțat într-o declarație că "poate examina recursurile depuse de candidații calificați în turul al doilea al alegerilor prezidențiale". La dezbateră organizată de televiziunea națională în aceeași seară, Elena Lasconi a declarat că nu va contesta alegerile. Cu toate acestea, la 6 decembrie, CCR a luat problema în

³² Comunicat de presă, [28 noiembrie 2024](#)

³³ [Comunicat de presă STS](#), 28 noiembrie 2024

³⁴ SNSPA, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, Calea Europeană și Cristian Terheș.

propriile mâini și a anulat alegerile prin Hotărârea nr. 32, bazându-se pe reglementări care prevăd că supraveghează procedura de alegere a președintelui și nu pe contestații.³⁵ Nu este foarte clar care sunt motivele puternice din spatele anulării, chiar și la o lună după alegeri, rapoartele serviciilor de informații nu oferă suficiente argumente care ar fi condus la anularea întregului proces electoral. Nu știm dacă CCR a primit mai multe informații decât cele conținute în rapoartele făcute publice. **Alegerile nu ar trebui anulate pe motiv de finanțare ilegală (care este o infracțiune penală) sau pentru că un candidat s-a promovat pe Tik Tok mai mult decât alții.**

Hotărârea CCR are efecte nocive cu impact pe termen lung și produce precedente îngrijorătoare. CCR a anulat întregul proces pe baza unui rol și a unor reguli care nu sunt clar reglementate de legea electorală sau de Constituție. Legea stabilește condiții foarte limitate pentru a solicita anularea alegerilor, de către un număr limitat de părți interesate (concurenți) și nu este reglementat dacă și cum Curtea Constituțională ar putea lua astfel de decizii *din oficiu*. Regulamentele invocate de CCR sunt prea largi și nu oferă claritate. Nu există niciun mecanism de apel. Nu există un termen limită pentru anularea alegerilor de către CCR prin utilizarea opțiunii *din oficiu*, ceea ce ar putea crea potențialul unei decizii arbitrare și ar aduce irelevanță în practică întregului mecanism de reclamații. **Toate aceste aspecte nu sunt reglementate și produc impredictibilitate și condiții inechitabile pentru toți concurenții.** Raportul Comisiei de la Veneția privind anularea alegerilor, publicat la 27 ianuarie, evidențiază multe dintre aceste aspecte.³⁶

Hotărârea nu a stabilit o nouă dată pentru alegeri și a lăsat la latitudinea guvernului să ia această decizie. Lipsa unui calendar a fost îngrijorătoare, deoarece singura limitare a fost perioada minimă de 75 de zile necesară pentru organizarea procesului; prin urmare, nu a existat un termen limită stabilit. Această lipsă de predictibilitate nu a făcut decât să submineze și mai mult încrederea în instituții și în procesul electoral. Ulterior, coaliția de guvernare a vehiculat mai multe termene limită, stabilind data finală pentru 4 mai.

CCR a explicat că mandatul președintelui e prelungit în conformitate cu art. 83 alin. 83 alin. (2) din Constituție, potrivit căruia președintele în exercițiu "își exercită mandatul până la depunerea jurământului de către președintele nou ales". **În conformitate cu alineatul (3), mandatul poate fi prelungit în caz de război sau catastrofă, dar numai printr-o lege organică, de către Parlament.** În lipsa unui text constituțional specific acestei situații, hotărârea CCR pare a fi mai degrabă o prelungire mascată a mandatului președintelui Iohannis, fără argumente foarte solide. Prolungirea mandatului, expirat pe 21 decembrie, fără limite, printr-un astfel de artificiu pare a fi o interpretare forțată a Constituției; de fapt, este mai puțin o interpretare decât o adăugire substanțială la Constituție, adică un act care poate avea consecințe greu de anticipat în viitor.

³⁵ Conform art.146 lit.f) din Constituție, art.37 (1) din Legea nr.47/1992, art.3 din Legea nr.370/2004. Anularea a fost făcută prin [Decizia nr. 32 din 6 decembrie 2024](#).

³⁶ Comisia de [la Veneția](#), CDL-PI(2025)001-e, "[Raport urgent privind anularea rezultatelor alegerilor de către Curțile Constituționale](#)"

3.4. Probleme legate de (in)acțiunea autorităților

Activarea votanților lui Călin Georgescu și ai partidelor extremiste în alegerile parlamentare a fost pregătită și în comunitățile offline. TikTok a fost mai degrabă o platformă de comunicare, care a dublat eforturile unor comunități religioase, dar și ale altor comunități de a atrage votanți și de a construi o platformă pentru Georgescu și indirect pentru Partidul Tineretului. Acolo, nu trebuie să aruncăm toată vina pe TikTok, fără să ne uităm la mobilizarea pe teren, pe care autoritățile ar fi trebuit să o vadă.

Una dintre temele recurente ale discuțiilor publice a fost influența străină. S-a arătat mult spre interferența rusă - foarte posibil reală - și spre mecanismele similare celor folosite în Bulgaria sau Republica Moldova (finanțare, organizare și mobilizare prin Telegram, campanii de dezinformare etc.), dar trebuie să recunoaștem că acest proces a fost puternic susținut de actori interni. **Astăzi, la două luni de la evenimente, încă nu este suficient de clar cât de mult a fost interferență străină și cât de multă inginerie electorală a fost orchestrată de diverși actori locali.**

La cererea a 13 organizații neguvernamentale, rapoartele serviciilor secrete au fost declassificate la 5 decembrie³⁷. Ceea ce era deja cunoscut în spațiul public a fost în mare parte confirmat: G4media scrisese despre campania TikTok, Gândul investigase finanțarea ilegală de către BOGPR (un antreprenor IT), iar Expert Forum publicase o analiză cuprinzătoare a campaniei TikTok înainte de ziua alegerilor³⁸. CEB a emis o decizie la 20 noiembrie (Decizia 175D/20.11.2024) care atestă campania ilegală pe TikTok. De asemenea, la 26 noiembrie, EFOR a depus o cerere la AEP pentru a lansa o anchetă privind finanțarea campaniei lui Georgescu. Tot acest lanț de evenimente este de neînțeles: majoritatea informațiilor erau parțial publice sau semnalate de unele autorități, dar nu au ajuns la CCR, la procurori³⁹ sau la public decât foarte târziu. Ce s-ar fi întâmplat dacă nu ar fi existat această cerere de declassificare?

Lipsa unor măsuri adecvate, oportune și proporționale, chiar dacă aceste fapte erau cunoscute, indică fie incompetența instituțiilor care ar fi trebuit să fie responsabile de asigurarea securității electorale, fie, mai rău, o inacțiune deliberată, în deplină cunoștință de cauză. Mai grav, nu a fost depusă nicio demisie după aceste evenimente, ceea ce sugerează un eșec instituțional îngrijorător care este acum acoperit și uitat.

3.5. Alegeri anulate: câteva studii de caz

Anularea alegerilor nu este, și nu ar trebui să fie, o decizie obișnuită sau banală. Este o măsură extremă, care ar trebui să fie foarte bine motivată și bazată pe dovezi irefutabile. Deși astfel de decizii au fost luate în țări din întreaga lume, ele rămân

³⁷ [A se vedea cererea de desecretizare](#)

³⁸ A se vedea [cererea de anchetă](#) și [raportul EFOR privind Tik Tok](#).

³⁹ Procuratura Generală a inițiat o anchetă la 5 decembrie pentru infracțiuni electorale care ar fi influențat procesul de votare prin metode precum mituirea alegătorilor, inclusiv online, pentru a-i determina să voteze pentru un anumit candidat, dar și pentru spălare de bani sau finanțarea ilegală a campaniei.

relativ rare în cadrul Uniunii Europene, unde experiența cu această practică este limitată.

După anul 2000, aproximativ 20-30 de alegeri parlamentare sau prezidențiale au fost anulate. Nu sunt luate în considerare cele anulate sau amânate din cauza pandemiei Covid. Majoritatea cazurilor sunt legate de state care au instabilitate socială și politică, iar în unele situații, anularea a avut loc ca urmare a protestelor, loviturilor de stat sau a unor astfel de situații extreme. În unele situații, anularea a avut loc ca urmare a unei hotărâri judecătorești.

În Georgia, alegerile parlamentare din 2003 au fost anulate în urma protestelor legate de acuzațiile de fraudă, ceea ce a condus la Revoluția Rozelor. Printre problemele majore s-au numărat listele electorale deficitare, abuzul de resurse publice (inclusiv de către mass-media) și organizarea defectuoasă a zilei alegerilor (vot multiplu, urne de vot distruse, intimidare etc.). Turul al doilea al alegerilor prezidențiale ucrainene din 2004 a fost, de asemenea, anulat din cauza fraudelor (), generând Revoluția Portocalie. În 2005, alegerile parlamentare din Kârgâzstan au fost, de asemenea, anulate din cauza fraudelor, ducând la Revoluția Lalelelor. În 2010, alegerile pentru o adunare constituantă din Islanda au fost anulate din motive tehnice: urnele nu erau adecvate, buletinele de vot erau numerotate, cabinele nu asigurau secretul votului etc. În 2011, președintele grec a propus un referendum privind măsurile economice, care a fost anulat.

Austria (2016). Turul al doilea al alegerilor prezidențiale din 22 mai a fost anulat din cauza unor nereguli procedurale, în special legate de administrarea voturilor prin corespondență și de deschiderea urnelor înainte de termen. Cererea de anulare a fost depusă la 8 iunie de Norbert Hofer (FPÖ), care a obținut cu aproape 30 de mii de voturi mai puțin decât Alexander Van der Bellen, care a candidat ca independent în al doilea tur. Cererea a contestat normele privind votul prin corespondență, precum și faptul că rezultatele parțiale au fost transmise presei de către Comisia electorală federală înainte de încheierea votării în întreaga țară.

Curtea a constatat o serie de încălcări procedurale în "numărarea buletinelor de vot utilizate pentru votul prin corespondență, inclusiv: deschiderea prematură a buletinelor de vot de către consiliile electorale de circumscripție (BEC) sau de către funcționarii publici atunci când au fost primite de la oficiul poștal (înainte de termenul legal de 23 mai, ora 9.00); deschiderea buletinelor de vot de către președintele BEC și personalul auxiliar fără a invita membrii BEC; neinformarea BEC cu privire la motivele invalidării buletinelor de vot; întocmirea de procese-verbale oficiale ale procedurilor consiliului electoral care, de fapt, nu au avut loc.⁴⁰

Neregulile au afectat 77 de mii de voturi, ceea ce este mai mult decât marja de victorie, ceea ce a determinat Curtea să considere că a existat un potențial de fraudare pentru a fi influențat alegerile, indiferent dacă manipularea a avut loc sau nu. Alegerile urmau să fie reorganizate în întregime și nu parțial. Decizia a fost luată la 1

⁴⁰ [ODIHR, Austria, alegeri prezidențiale, turul al doilea repetat, 4 decembrie 2016: Raport final](#)

iulie⁴¹. **Este important de remarcat faptul că decizia are 175 de pagini, în comparație cu doar patru pagini în cazul hotărârii CCR nr. 32.**

Guvernul a stabilit o nouă dată pentru 2 octombrie, dar din motive logistice legate de calitatea cărților de alegător la 21 septembrie, Parlamentul a decis să organizeze alegerile la 4 decembrie.

Berlin (2021). Curtea Constituțională a Landului Berlin a anulat alegerile pentru Camera Reprezentanților și 12 consilii districtuale pe motiv de proastă organizare: Curtea a dat un termen de 3 luni pentru reorganizarea alegerilor prin legea electorală, care a avut loc la 12 februarie 2023⁴². În plus, la 19 decembrie 2023, Curtea Constituțională Federală a decis repetarea alegerilor federale (Bundestag) în 455 din cele 2 256 de circumscripții electorale din landul Berlin, care urmau să aibă loc la 11 februarie 2024⁴³. Au fost depuse peste 1 700 de plângeri cu privire la alegeri. Printre motivele invocate pentru anulare s-au numărat cozile lungi, lipsa buletinelor de vot, buletinele de vot greșite, votarea prelungită după ora de închidere, personalul insuficient și organizarea deficitară, toate acestea având un impact asupra alegerilor. În mod interesant, efectele organizării alegerilor pe o perioadă de 1,5 ani au inclus posibilitatea unei schimbări în configurația politică a parlamentului. FDP a pierdut un loc în Bundestag, în timp ce alte trei locuri au fost mutate din Berlin în state diferite⁴⁴. **În acest caz, decizia a fost, de asemenea, destul de lungă, întinzându-se pe mai mult de 300 de paragrafe**

Maldives (2013). La 27 septembrie, Curtea Supremă a anulat primul tur al alegerilor prezidențiale din 7 septembrie, pe motiv de fraudă și alte nereguli. Alegerile au fost organizate din nou în noiembrie.

Thailanda (2014). Alegerile au fost anulate de Curtea Constituțională deoarece nu s-au desfășurat într-o singură zi în întreaga țară, contrar dispozițiilor constituționale. Alegerile nu au putut avea loc în același timp din cauza protestelor care au fost organizate de opoziție.

Kenya (2017). Curtea Constituțională le-a anulat din cauza unor nereguli și încălcări ale legii în centralizarea rezultatelor⁴⁵. Comisia electorală - Independent Electoral and Boundaries Commission (IEBC) - a fost acuzată că nu a respectat legea și principiile constituționale. Alegerile au avut loc la 8 august, iar noi alegeri au fost stabilite pentru 17 octombrie. Decizia instanței a fost luată la 1 septembrie cu un vot de 4-2. Decizia este o premieră în regiune și a fost văzută ca un semn de independență judiciară în urma reformelor recente.

Nigeria (2007). Parțial: instanța a anulat alegerile prezidențiale în mai multe state pe motiv de nereguli generalizate (fraudă, intimidare)

⁴¹ [A se vedea Decizia Curții Constituționale din 1 iulie 2016](#)

⁴² Comunicat de presă [Alegerile se vor repeta la Berlin: date diferite de scrutin pentru alegerile landului și cele federale](#), 17 noiembrie

⁴³ A se vedea [decizia Curții Constituționale](#) și [comunicatul de presă](#)

⁴⁴ [ODIHR Alegeri federale, 23 februarie 2025. evaluare a nevoilor](#)

⁴⁵ <https://commonslibrary.parliament.uk/kenyan-presidential-election-2017-why-is-there-a-re-run/>

Bolivia (2019). Alegerile au fost reluate în urma unor acuzații de fraudă legate de numărarea voturilor și centralizarea rezultatelor în noaptea alegerilor. Organizația Statelor Americane (OSA) a concluzionat într-un audit că a existat o "manipulare clară" a procesului de numărare a voturilor . ⁴⁶

3.6. Ce s-a întâmplat după alegeri?

În acest an electoral, România s-a confruntat cu o polarizare socială accentuată și cu o nouă erodare a încrederii în stat. Restabilirea încrederii publice va necesita eforturi politice și instituționale semnificative pentru a restabili încrederea în proceduri, pentru a impune răspunderea pentru infracțiuni precum finanțarea ilegală a campaniilor electorale și glorificarea fascismului și pentru a acorda prioritate meritului în fața clientelismului și manevrelor politice în instituțiile publice. În plus, România trebuie să depună eforturi pentru a recâștiga încrederea partenerilor săi internaționali, inclusiv a NATO și a UE, care sunt probabil consternați de tulburările politice actuale. Atingerea acestor obiective nu va fi rapidă sau simplă, în special având în vedere revenirea la putere a PSD și PNL - aceleași partide care au stârnit nemulțumirea publică generalizată și un val de voturi anti-sistem. În ciuda strigătelor publice, aceste partide arată puțină înclinație pentru o reformă autentică. Dimpotrivă, acțiunile lor sugerează o rezistență la schimbări semnificative.

Comportamentul recent al premierului Ciolacu evidențiază această deconectare. Apariția sa într-un videoclip TikTok alături de Alfred Simonis, în care recunoaște cu nonșalanță că este posibil ca PSD să fi direcționat voturi către AUR - respingând ulterior acest lucru ca pe o glumă - este emblematică pentru nepăsarea față de gravitatea integrității electorale. Alegerile și încrederea publică nu ar trebui niciodată să fie reduse la o glumă. Problema este agravată de utilizarea din ce în ce mai vizibilă a TikTok de către partidele de guvernământ pentru propagandă, chiar și în contextul discuțiilor privind impunerea de sancțiuni sau interzicerea platformei din cauza problemelor de securitate. În ciuda criticilor larg răspândite la adresa aplicației, liderii politici și-au amplificat prezența pe aceasta, subminând și mai mult încrederea publică.

Expert Forum (EFOR) și alte organizații au solicitat un răspuns decisiv din partea Comisiei Europene, în calitate de coordonator al Digital Services Act (DSA), pentru a investiga platformele online foarte mari (VLOP) și rolul lor în alegerile din România. De asemenea, aceștia au îndemnat ANCOM să documenteze și să analizeze modul în care VLOP-urile au avut un impact negativ asupra utilizatorilor lor din România. Sunt necesare măsuri imediate pentru a aborda aceste riscuri și a asigura integritatea proceselor democratice din țară.

În plus, procesul legislativ s-a dovedit a fi chiar mai opac și mai controversat decât în cazul alegerilor anterioare. În timpul pregătirii ordonanțelor de urgență anterioare, guvernul a permis o anumită transparență și dezbateri. Acum, nu a existat niciuna. Guvernul a pregătit la începutul lunii ianuarie ordonanța de urgență care reglementează alegerile din mai în cel mai mare secret, iar AEP a publicat proiectul după ce a fost aprobat de guvern. OUG conține mai multe reglementări care

⁴⁶ https://www.oas.org/en/media_center/press_release.asp?sCodigo=E-109/19

au fost criticate de societatea civilă, printre care cele privind modificarea componenței comisiilor electorale pentru a favoriza partidele parlamentare și reducerea programului de vot pentru votul din afara țării în țările occidentale, prin stabilirea orei României (și nu a celei locale) ca oră de închidere a secțiilor de votare. În plus, a introdus reglementări controversate privind publicitatea online, care ar putea afecta libertatea de exprimare și încălca dezbateră politică.⁴⁷

3.7. Concluzii și recomandări

Societatea civilă și acea parte a mass-mediei care nu este înrobă de partidele politice cu contracte generoase au atras atenția de-a lungul anilor asupra efectelor negative ale politizării instituțiilor-cheie și ale luptelor pentru putere în cadrul serviciilor secrete, direct sau prin intermediul clienților lor din politică, mass-media sau afaceri; acum, probabil, aceste efecte au devenit mai clare. Este mai evident ca niciodată că buna lor funcționare este esențială și pentru integritatea procesului electoral, nu doar pentru ceea ce se întâmplă între alegeri.

EFOR prezintă o listă de obiective care trebuie discutate și adoptate de urgență pentru a restabili credibilitatea finanțării politice:⁴⁸

1. **Reducerea subvențiilor de la buget în 2025.**
2. **Modificarea mecanismului de stabilire a bugetului anual pentru subvenții și impunerea unor criterii mai clare.** În prezent, alocarea este aprobată în funcție de rezultatele alegerilor parlamentare și locale, în cadrul unui interval bugetar anual de 0,01% - 0,04% din PIB. Cu toate acestea, această formulă lasă o mulțime de flexibilitate nedorită și poate duce la bugete mult mai mari decât cele aprobate în prezent. Alocările ar putea ajunge la aproape **700 de milioane de lei** dacă partidele alocă suma maximă. *Vezi o analiză mai detaliată a modelelor alternative de reglementare în raportul EFOR [Subvenții pentru partidele politice: Experiența europeană și situația din România](#)*
3. **Elaborarea unei justificări solide privind modul în care sunt stabilite bugetele anuale pentru subvenții.** În general, suma a fost stabilită de AEP (în bugetul căreia sunt incluse aceste fonduri) pe baza veniturilor din anul precedent, ceea ce nu este nici pe departe un standard suficient. Până în prezent, EFOR nu a văzut o justificare motivată sau convingătoare a necesității acestor bugete anuale semnificative.
4. **Guvernul ar trebui să renunțe la practica dăunătoare de a modifica bugetele anuale într-un mod netransparent prin rectificări bugetare și ar trebui să existe o reglementare mai clară privind situațiile în care bugetul anual poate fi modificat (în special majorat).** Reamintim că, în 2021, AEP a solicitat suplimentarea bugetului cu până la 446 de milioane de lei, fără o justificare sau cerere clară.
5. **Returnarea subvențiilor neutilizate la buget la sfârșitul anului.**

⁴⁷ <https://expertforum.ro/oug-alegeri-2025-abrogare-reglementari/>

⁴⁸ Lista din raport poate fi găsită și la adresa <https://expertforum.ro/oug-alegeri-2025/>

6. **Asigurarea transparenței contractelor prin publicarea listei cu toți furnizorii de servicii, introducerea unor raportări frecvente și marcarea tuturor materialelor promoționale.** Dezbateră parlamentară ar trebui să continue cu privire la proiectul PL-x nr. 516/2023 (blocat în Camera Deputaților din octombrie 2023), care ar introduce obligații de marcă a tuturor materialelor de publicitate politică (inclusiv în afara perioadei de campanie electorală) și ar introduce obligații pentru partide de a raporta în mod regulat cu privire la cheltuieli. Regulamentul UE privind transparența și orientarea publicității politice va intra în vigoare oricum în acest an, prin urmare partidele politice și instituțiile responsabile trebuie să ia măsurile necesare pentru a asigura transparența.
7. **Introducerea unei cerințe legale privind raportarea financiară a intermediarilor în perioada campaniei.** AEP ar trebui să fie obligată prin lege să raporteze veniturile și cheltuielile concurenților, săptămânal și înainte de ziua alegerilor. Nu este acceptabil ca AEP să poată restricționa publicarea acestor date pe baza presiunilor politice.
8. **Întărirea controlului cheltuielilor** de către Autoritatea Electorală Permanentă, **inclusiv prin verificarea conținutului campaniilor promoționale desfășurate de partidele politice.** Chiar dacă partidele decid cum cheltuiesc banii, corectitudinea raportării și conformitatea cu cerințele legale ar trebui să fie stabilite prin controale riguroase și în timp util și nu ar trebui să se limiteze doar la verificarea financiară. Metodologia AEP de monitorizare a veniturilor și cheltuielilor trebuie actualizată, iar instituția ar trebui să fie mai eficientă în tratarea plângerilor terților.
9. **Modificarea normelor privind propaganda electorală în timpul campaniei și în perioada de precampanie** - când sume importante de bani sunt cheltuite în mod netransparent - și revizuirea definirii materialelor de propagandă electorală, care sunt învechite și restrictive. Aceste lacune au permis partidelor politice din 2024 să abuzeze de normele și principiile finanțării transparente și echitabile și să monopolizeze campania electorală.
10. **Consolidarea mecanismelor de verificare a fondurilor private care sunt declarate în campanii și rambursate ulterior.** EFOR a subliniat că la ultimele alegeri parlamentare au existat candidați care nu au înregistrat niciun venit în declarația de avere, dar au adus zeci de mii de euro în campanie, fonduri care sunt rambursate din bani publici.

În plus, ar trebui luate alte măsuri pentru a repara cel puțin parțial erodarea democratică și de credibilitate a statului român produsă la sfârșitul anului 2024:

11. Instituțiile responsabile trebuie să comunice în mod clar, în timp util și credibil despre evenimentele din ultimele luni - cine este vinovat, pentru ce - și să sancționeze prin concedieri sau proceduri administrative și/sau penale pe cei care au încălcat legea. În mod ideal, o comisie parlamentară de anchetă ar putea facilita un astfel de exercițiu - în contextul politic actual, succesul unui astfel de exercițiu este discutabil. Am dori să vedem un raport public cel puțin la fel de detaliat ca cel publicat de Serviciul Secret al Republicii Moldova (SIS)

după alegerile din octombrie, care să urmărească în mod explicit influența străină și mecanismele interne care au afectat procesul electoral.⁴⁹

12. Conducerea instituțiilor care nu și-au îndeplinit în mod evident îndatoririle trebuie înlăturată. Printre altele, conducerea AEP, care nu a reușit să investigheze cu promptitudine încălcările privind finanțarea campaniei. Numirea unui nou director nu ar trebui să fie politizată, așa cum s-a întâmplat în mod constant în istoria AEP.
 13. Sunt necesare anchete penale cu rezultate rapide și credibile cel puțin pentru finanțarea ilegală, propaganda fascistă și semnăturile strânse ilegal pentru susținerea candidaților.
 14. Serviciile secrete trebuie să fie plasate sub un control civil real pentru a monitoriza modul în care (nu) își fac treaba. Lipsa de conducere civilă la SRI pe o perioadă îndelungată rămâne inacceptabilă și trebuie abordată.
 15. CCR ar trebui să decidă obiectiv, cu respectarea principiilor constituționale, fără interferențe politice - dar acest lucru nu poate fi realizat fără numirea unor judecători fără trecut politic și care pot demonstra imparțialitate. Nimirile de judecători din perioada următoare nu ar trebui făcute fără aceste principii.
- În plus, mai multe reforme legislative în domeniul electoral ar trebui să constituie o prioritate, inclusiv transparența administrației electorale și înregistrarea candidaților.
16. Cadrul juridic referitor la plângerile privind rezultatele și anularea alegerilor trebuie să fie clar și previzibil, să permită apelul, să stabilească atribuții concrete pentru instituții și să reglementeze termene previzibile pentru a elimina posibilitatea interpretării arbitrare.
 17. Activitatea comisiilor electorale ar trebui să fie deschisă observatorilor, iar autoritățile electorale ar trebui să permită un dialog real cu observatorii. Legea ar trebui să prevadă posibilitatea de a observa întregul proces electoral, nu doar ziua votării.
 18. Un număr semnificativ de semnături sunt colectate fără mecanisme reale de confirmare a veridicității acestora și fără un cadru legislativ funcțional care să permită eliminarea promptă a candidaților care încalcă legea. Acest număr ar trebui redus pentru a crește încrederea în proces, iar mecanismul de evaluare ar trebui să permită autorităților să ia măsuri prompte în caz de încălcări flagrante ale legii.
 19. Legea ar trebui să reglementeze mai bine renumărarea voturilor și să permită observarea - atâta timp cât este o procedură menită să stabilească "adevărul", atunci ar trebui cu siguranță să fie mai transparentă chiar și decât procedura inițială.
 20. Accesul la căile de atac judiciare ar trebui să fie asigurat în mod corespunzător, în timp util.

49 https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Raport_SIS_Public_Interferenta_in_procesul_electoral.pdf

4. Alegeri: Ce s-a întâmplat online și cum pot fi prevenite perturbări similare în viitor?

Întrebarea fundamentală din jurul crizei politice, sociale și democratice din România este: ce s-a întâmplat pe TikTok? De ce este imposibilă efectuarea unei cercetări amănunțite și cum am putea folosi ordinul de reținere emis de Comisia Europeană care cere TikTok să păstreze datele legate de alegerile din România?

Pentru a aborda această problemă, trebuie să luăm în considerare mai multe perspective, începând cu provocările actuale cu care se confruntă cercetătorii în ceea ce privește accesul la datele din social media și rolul autorităților de reglementare, cum ar fi Comisia Europeană și coordonatorii naționali ai serviciilor digitale (DSC), în aplicarea Digital Services Act (DSA). Această secțiune reprezintă o încercare de a aduce puțină lumină în această situație complicată. Pe scurt, aceasta este ceea ce susținem și de ce:

- Transparență sporită în ceea ce privește accesul la date: platformele trebuie să ofere acces complet la date prin API-uri și alte instrumente. Informațiile publice ar trebui să fie puse sistematic la dispoziția cercetătorilor.
- Moderarea transparentă a conținutului politic: Lipsa de transparență a TikTok este deosebit de îngrijorătoare. Ad Library-ul platformei este disfuncțional, fără o verificare clară a identității sau a cheltuielilor advertiserilor. Această opacitate subminează orice încercare de investigație.
- Consilii consultative independente pentru autoritățile care implementează Digital Services Act numite în continuare DSC-uri (Digital Service Coordinator): DSC-urile naționale (în cazul României ANCOM - Autoritatea Națională pentru Administrare și Reglementare în Comunicații) însărcinate cu punerea în aplicare a DSA-ului ar trebui să includă consilii consultative formate din organizații ale societății civile și experți din sectorul privat. Aceste consilii ar trebui să colaboreze în mod regulat cu autoritățile pentru a consolida capacitățile în materie de reglementare digitală, monitorizare a dezinformării și domenii conexe.
- Accesul public la datele reținute: [TikTok trebuie să pună la dispoziția publicului datele reținute în conformitate cu ordinul Comisiei Europene](#). Aceasta ar trebui să acopere nu numai perioada postelectorală, ci, în mod ideal, toată luna noiembrie 2024, dacă nu chiar întregul an.
- Cercetarea exploratorie dincolo de API-uri: deși API-urile furnizează date valoroase, acestea sunt insuficiente pentru a înțelege modul în care algoritmi influențează experiențele utilizatorilor și amplifică conținutul. Cercetarea exploratorie a sistemelor de recomandare, cum ar fi ["sistemul de heating" al TikTok](#), în care angajații amplifică manual conținutul, este esențială pentru identificarea unor operațiuni de influență coordonate de actori domestici sau externi.

4.1. Care este viitorul accesului la date din platformele de social media?

România se află într-o situație critică, confruntându-se cu unul dintre cele mai dificile momente din istoria sa recentă. Anularea alegerilor din noiembrie 2024, ca urmare a acuzațiilor de interferență rusă prin manipularea masivă a campaniei, a subliniat necesitatea urgentă de a înțelege, cartografia și colecta dovezi privind riscurile sistemice care ne amenință democrația. Această criză a expus vulnerabilitățile proceselor noastre electorale și a evidențiat rolul esențial al platformelor social media în modelarea discursului public și a rezultatelor politice.

În acest context, accesul cercetătorilor la date este extrem de important. Societatea civilă a fost singurul furnizor în acest moment de dovezi și investigații privind situațiile din România, însă accesul este foarte mult amenințat în practică. [Articolul 40 din Legea serviciilor digitale \(DSA\)](#) impune VLOP-urilor/VLOSE-urilor să furnizeze date cercetătorilor din mediul academic și din societatea civilă; actul delegat va stabili un cadru, sperăm la jumătatea anului 2025, pentru ca cercetătorii să aibă acces la datele platformei pentru a studia riscurile sistemice din Uniunea Europeană. Cu toate acestea, abordarea actuală este lentă și inadecvată pentru nevoile urgente ale unor țări precum România, care se confruntă cu amenințări imediate la adresa integrității democratice. **Ar trebui accelerat procesul de acordare a accesului cercetătorilor, atât din mediul academic, cât și din societatea civilă, la datele din social media pentru a investiga și a atenua riscurile sistemice, în special în lumina crizei din noiembrie 2024.**

În plus, toate datele disponibile în prezent prin scraping ar trebui, de asemenea, să fie accesibile cercetătorilor prin intermediul unor instrumente dedicate furnizate de platforme, cum ar fi Meta Content Library. Experiența noastră a arătat că API-urile oferite de platforme furnizează adesea mult mai puține date decât cele care pot fi obținute prin scraping. Acest lucru creează bariere inutile în calea înțelegerii mediului online. Platforme precum Meta (Facebook, Instagram, Threads) și TikTok, care joacă cel mai important rol în ecosistemul informațional din România, trebuie să facă mai mult pentru a se asigura că cercetătorii au acces semnificativ la datele de care au nevoie pentru a investiga manipularea, dezinformarea și operațiunile de influență.

Articolul 40 alineatul (12) din DSA impune platformelor să ofere cercetătorilor acces la datele care sunt disponibile publicului în timp ce articolul 39 impune menținerea unui registru al reclamelor plătite. Cu toate acestea, platformele au fost lente în a se conforma pe deplin acestor dispoziții. Actul delegat, care urmează să fie adoptat la jumătatea anului 2025, vizează reglementarea accesului la date nepublice pentru cercetătorii verificați din întreaga UE. Cu toate acestea, **situația României necesită un răspuns mai rapid**, în special în ceea ce privește accesul la datele publice.

API-urile actuale nu reușesc să abordeze amploarea și complexitatea riscurilor sistemice. Acestea oferă o gamă limitată informații, ceea ce crează dificultăți semnificative pentru cercetători. Platformele trebuie să se asigure că toate datele accesibile prin scraping sunt disponibile în egală măsură prin intermediul API-urilor și că formatele de date, precum și procesele de eliminare a conținutului, sunt documentate temeinic. În plus, actul delegat ar trebui să clarifice în mod explicit faptul

că scraping-ul datelor publice este conform cu articolul 40 alineatul (12), rezolvând ambiguitățile juridice legate de această practică de cercetare esențială.

Mai mult decât atât, experiența României subliniază nevoia de experimentare și inovare în ceea ce privește accesul la date, în special în ceea ce privește modul în care audităm sistemele de recomandare precum cel al TikTok. Platformele ar trebui să ofere atât API-uri obișnuite, cât și să sprijine donațiile de date și să permită cercetarea exploratorie.

4.2. **Accreditarea cercetătorilor: Consilii consultative independente pentru instituțiile naționale care se ocupă de implementarea legislației digitale**

Colaborarea cu societatea civilă trebuie, de asemenea, să fie consolidată. Propunem înființarea unui mecanism consultativ independent pentru DSC-ul din România (ANCOM), dar și ca model de bună practică în UE. Acest organism ar facilita dezvoltarea unor standarde comune de verificare, ar sprijini coordonatorii serviciilor digitale (DSC) în procesele de verificare și ar servi drept forum pentru a discuta implementarea legislației digitale. În plus, statele membre trebuie să își doteze DSC-urile cu capacități solide de cercetare și analizare a datelor pentru a efectua analize și a sprijini cercetătorii.

Alegerile din România vor fi precedate de alegerile federale din Germania în februarie și urmate de alegerile prezidențiale din Polonia (mai 2025), de alegerile parlamentare din Republica Moldova (probabil septembrie 2025). Toate aceste evenimente au potențialul de a alimenta și amplifica dezinformarea anti-UE și anti-NATO, care ar putea influența și alegerile din România. În plus, în cazul Republicii Moldova, această dezinformare poate viza publicul vorbitor de limbă română și cetățenii români cu drept de vot din diaspora.

Pe termen scurt, alegerile prezidențiale din România din 2025 vor fi un test major pentru gestionarea provocărilor venite din dez/informarea online. Ne putem aștepta la fenomene similare sau amplificate față de ciclurile electorale anterioare, datorită evoluției rapide a tehnologiilor digitale și a strategiilor de manipulare a informațiilor. În acest sens, este esențial să:

- accelerăm procesul de evaluare pentru a oferi statutul de cercetători acreditați pe teritoriul României
- să ne asigurăm că un număr semnificativ de instituții au acces la date înainte de alegeri.

Accesul la date cantitative și calitative rămâne o vulnerabilitate semnificativă. Un exemplu clar este situația actuală cu TikTok, care nu reușește să furnizeze cercetătorilor date relevante și accesibile prin API-ul său. Această lipsă de acces adecvat subminează capacitatea de a analiza riscurile sistemice, cum ar fi răspândirea dezinformării sau manipularea discursului public, și evidențiază necesitatea urgentă de a îmbunătăți transparența și mecanismele de partajare a datelor.

Este necesar un **consiliu consultativ pentru implementarea DSA** în România.

Operaționalizarea unui consiliu consultativ compus din experți independenți din mass-media, mediul privat și organizații relevante ale societății civile. Consiliul Consultativ nu trebuie conceput ca un organism reprezentativ sau politic, spre deosebire, de exemplu, de consiliile media ale autorităților media, consiliile media regionale (care funcționează ca un organism de control onorific și ar trebui să reprezinte societatea în general), sau consiliul consultativ existent al ANCOM.

Sarcinile consiliului consultativ ar trebui să se învârtă în jurul consilierii DSC-ului în ceea ce privește punerea în aplicare eficient și coerent a DSA-ului, inclusiv transmiterea propunerilor consiliului într-un mod coordonat către instituții.

Criza din România evidențiază pericolul de a acționa mult prea târziu. TikTok și Meta, cele mai influente două platforme în cazul nostru, trebuie să acorde prioritate transparenței și respectării cerințelor privind accesul la date. De exemplu, TikTok trebuie să păstreze documentele și informațiile interne cu privire la sistemele sale de recomandare algoritmică, așa cum a solicitat Comisia Europeană. Astfel de măsuri sunt esențiale pentru a înțelege modul în care platformele au facilitat sau nu au reușit să abordeze interferența cu scop manipulator prin mijloace inautentice în procesele electorale.

Solicităm să se asigure cercetătorilor români, jurnaliștilor, analiștilor digitali un proces prin care pot avea la datele publice și nepublice de pe platformele social media înainte de alegerile prezidențiale din 2025. Prin valorificarea instrumentelor oferite de DSA și prin asigurarea unei implementări rapide, putem proteja democrația și atenua riscurile sistemice în România și nu numai.

4.3. Meta și TikTok sunt cele mai importante platforme de social media din România. Ce pun la dispoziție cercetătorilor care vor să investigheze riscurile sistemice?

În timp ce articolul 40 din Legea privind serviciile digitale (DSA) prevede dispoziții privind accesul la date, platformele online foarte mari (VLOP) au găsit modalități de a încetini sau chiar de a anula progresul către o mai mare transparență. Un exemplu frapant este închiderea CrowdTangle, un instrument esențial în investigarea tendințelor de dezinformare. Succesorul acestuia, Meta Content Library, oferă o alternativă, dar cu limitări notabile. Mult mai puțini cercetători au fost verificați și li s-a acordat acces la noul instrument, deși este important de remarcat că procesul de punere în aplicare se află încă în stadiu incipient. Pentru un context suplimentar, ne-am alăturat celorlalți semnatori ai unei [scrisori deschise a Fundației Mozilla prin care se pledează pentru continuarea CrowdTangle](#).

Meta Content Library, oferită în mod voluntar ca parte a eforturilor Meta de conformare cu DSA, este menită să consolideze capacitatea cercetătorilor de a investiga riscurile sistemice. Cu toate acestea, acest cadru a introdus bariere semnificative și inegalități în ceea ce privește accesul la acest instrument. Lipsa unor criterii clare de aprobare sau de respingere a cererilor ridică semne de întrebare cu privire la posibilitatea unor decizii arbitrare, subminând și mai mult obiectivele de transparență ale DSA.

Comparație: Biblioteca de conținut Meta vs CrowdTangle

Caracteristică/Aspect	Biblioteca de conținut	CrowdTangle
Procesul de aprobare	Criterii opace; număr limitat de cercetători verificați	Proces de aprobare deschis și consecvent pentru cercetătorii verificați până la oprirea completă a procesului de
Limitări privind descărcarea datelor	Limitări privind datele care pot fi descărcate zilnic.(daily quota) Cu toate acestea, cercetătorii pot solicita un volum mai mare	Nu există limitări semnificative privind descărcările de date pe zi.
Tendențe în timp real	Lipsește funcționalitatea de urmărire a trendurilor în timp real	Oferă urmărirea în timp real a trendurilor și diferite posibilități de evaluare a impactului, inclusiv compararea evoluției
Accesibilitate API	Trebuie să depui o aplicație suplimentară pentru accesul la API.	Accesul la API a fost simplu și ușor de utilizat, l-am primit odată ce am avut acces la
Utilitatea interfeței	Include funcții precum salvarea căutărilor, liste de producători cu până la 1000 de grupuri și profiluri sau pagini publice. Dashboard-urile permit cercetătorilor să urmărească și să monitorizeze conținutul aproape în timp real. Noile funcții de căutare, cum ar fi căutarea text în imagine,	Interfață intuitivă și ușor de utilizat pentru cercetători, a avut mult mai multe funcții, cum ar fi localizarea administratorilor paginilor, căutarea BOOLEAN, secțiunea Reports - unde puteam compara evoluția conturilor, spike-urile și tipul de conținut care a fost cel mai des utilizat. Această funcție NU este inclusă în Meta Content Library.
Transparență în accesul la date	Acces inegal; aprobarea cererilor este lipsită de o justificare clară.Acces	Mai multe persoane au fost integrate față de noul tool, însă Meta Content Libray este destul
Domeniul de aplicare al funcționalității	Funcții limitate inițial, îmbunătățite cu dashboard-uri și noi capacități de căutare, dar încă în urma a ceea ce a	Instrument cuprinzător de analiză a tendințelor de dezinformare
Procesul de reînnoire	Necesită reînnoire anuală cu orientări neclare	Niciun proces complex de reînnoire; acces nelimitat după

Procesul de aplicare pentru Meta Content Library prin SOMAR

Procesul de solicitare a accesului la instrumentul Meta Content Library este gestionat prin intermediul [platformei SOMAR](#). EFOR și-a depus cererea în **ieulie 2024**, după înlocuirea CrowdTangle, și aceasta a fost aprobată. Cu toate acestea, începând din

ianuarie 2025, ciclul de depunere a cererilor a fost suspendat pentru revizuire, ceea ce a cauzat întârzieri pentru cercetătorii care doresc să obțină acces.

Aplicația odată depusă este accesibilă în orice moment prin intermediul contului pe de cercetător de pe site-ul SOMAR. Completarea cererii durează de obicei între **30 de minute și o oră**, în funcție de nivelul de detaliu furnizat. Odată ce accesul este acordat, acesta trebuie reînnoit anual, deși procesul de reînnoire rămâne neclar în acest moment.

Solicitanții își pot selecta nivelul de acces dorit, fie **doar la**, fie atât la **interfața, cât și la API**.

Tabelul privind procesul de aplicare: Meta Content Library

Secțiunea	Domeniu/întrebare	Exemplu/Răspuns
Detalii privind solicitantul	Prenumele solicitantului	
	Numele de familie al solicitantului	
	E-mail instituțional al solicitantului	
Cercetător principal	Prenumele cercetătorului principal	
	Prenume preferat	
	Numele de familie al cercetătorului principal	
	E-mail instituțional al cercetătorului principal	
	Disciplina principală sau domeniul profesional	
	URL pentru profilul organizațional sau profesional	
	URL profil Facebook	
Detalii privind instituția	Numele instituției	
	Țara instituției (cod ISO)	
	Stat/Provincie	
	Oraș	
	Numele departamentului	
	Numele institutului/centrului/laboratorului	
	Rolul în cadrul instituției	
	Cercetător principal Cel mai înalt grad obținut	
Detalii privind colaboratorul	Există colaboratori?	Da

	Încărcați detaliile colaboratorului	
	Încărcați CV-urile colaboratorilor	
Agenda de cercetare		
	Contribuie la riscurile sistemice ale UE?	Da
	Rezumatul agendei de cercetare	(limită de 250 de cuvinte)
	Cuvinte-cheie	
Finanțare	Surse	
Contracte	Este necesar un acord de schimb de informații?	Nu
Acord	Consimțământul de a partaja informații cu Meta?	Da
Documente justificative	Încărcați orice documentație suplimentară	Fișier PDF

Application roles and definitions

This application requires information about the applicant, lead researcher, research collaborators (optional), and institutional signatory (for MCL API access). These roles are defined as follows:

1. **Applicant:** Individual filling out the application who will serve as the main point of contact for the lead researcher and/or research team and manage this application. The applicant can be the same person as the Lead Researcher, an administrator, or a member of the research team.
2. **Lead Researcher:** Individual leading the proposed research project or larger research agenda/initiative that requires access to Meta Content Library UI and/or API. If the research project or research agenda is team-based, the Lead Researcher will be the Principal Investigator, Lead Investigator, or Research Lead, or equivalent in your organization (e.g. Social Media Monitor). In some instances, the applicant and the Lead Researcher will be the same individual.
3. **Institutional signatory:** Individuals at the Lead Researcher's affiliated institution who holds the authority to enter into legal agreements and sign contracts on the institution's behalf. Signatories typically work in a department such as the Contracts Office, Office of Sponsored Research, Research Contracts Management office, etc. The institutional signatory will have to sign the restricted data agreement(s) associated with this application. The institutional signatory will only be required if you are applying for access to the API or if the individual clickthrough agreement for Content Library UI access is not appropriate for your institution.
4. **Collaborators:** Anyone other than the Lead Researcher who has access to the data or handles the data in any capacity. If any computing staff, data librarian, research assistants (including students), or general staff will be handling the data, they must be included in this application as collaborators. Depending on institutional requirements, collaborators may be required to be officially affiliated with the Lead Researcher's institution. Please reach out to somar-help@umich.edu for any questions.

Sursa somar.infoready4.com

Procesul de aplicare: Acces la datele TikTok

Procesul de accesare a datelor TikTok implică o cerere în trei etape, a cărei completare durează de obicei între 1,5 și 2 ore. TikTok permite cercetătorilor să solicite accesul pentru o durată minimă de 2 luni și maximă de 2 ani. Cu toate

acestea, rămâne neclar dacă există un proces formal de reînnoire după perioada specificată sau dacă cercetătorii trebuie să depună o nouă cerere în întregime.

Timpul de răspuns pentru cereri este în general de 3 până la 4 săptămâni. Până în acest moment, nu putem oferi o prezentare generală a datelor disponibile prin API, deoarece Expert Forum nu a fost încă aprobat pentru accesul prin API-ul dedicat cercetării. Am completat o cerere pe 19 decembrie, timpul de răspuns tipic ar fi trebuit să fie până la 19 ianuarie, dar probabil vom primi un răspuns în următoarele săptămâni.

Importanța TikTok la nivel mondial - 1,9 miliarde de utilizatori la nivel global și aproximativ 9 milioane de utilizatori în România (aproape al doilea după Facebook) - o transformă într-un instrument social media esențial pentru informarea, divertismentul și educarea publicului. Indiferent de cât de mult dorește platforma să susțină că scopul său principal este divertismentul, evenimentele recente din România arată cum aceasta are funcții multiple, la fel ca Facebook.

1. Considerăm că este de datoria TikTok să **ofere cercetătorilor acces la date în timp util, având un proces transparent de aprobare sau respingere**. Întârzierea accesului la date este o modalitate de a amâna investigații relevante privind riscurile sistemice și de a descuraja cercetătorii să analizeze acest spațiu. Acest lucru devine un risc sistemic crucial, așa cum am văzut în România, atunci când nu numai că platforma în sine nu monitorizează riscurile, dar creează și un mediu care descurajează cercetătorii să analizeze TikTok.

Aceste probleme sunt agravate și de termenii de serviciu ai TikTok, care au descurajat în mod tradițional cercetarea prin impunerea unor dispoziții nerezonabile. Deși cerința anterioară de a trimite orice publicație către TikTok cu 30 de zile înainte a fost revizuită la un termen mai rezonabil de 7 zile, cercetătorii rămân îngrijorați cu privire la capacitatea platformei de a interveni în munca lor prin termeni ambigui, cum ar fi "date personale private". Despre ce date ar putea fi vorba? **API-ul în sine furnizează mai puține date decât cele disponibile public**, deci este greu de înțeles la ce date sensibile ar putea avea un cercetător care are acces doar la date structurate oricum disponibile și în aplicația mobilă, desktop pentru orice utilizator.

În plus, clauzele care permit TikTok să folosească publicațiile cercetătorilor în scopuri de marketing legate de API și de serviciile asociate rămân formulate în termeni vafi. Aceste dispoziții au descurajat multe ONG-uri să utilizeze API-ul din cauza temerilor legate de potențiala utilizare abuzivă, cum ar fi campaniile preventive de discreditare a cercetărilor critice la adresa platformei.

may create sensitive research outputs that are not specifically and directly made available through the TikTok Research Tools. You may not publish your research outputs if your outputs violate these Research Terms. You and your partners must provide attribution to TikTok in your research outputs and publications that use data derived from your use of the TikTok Research Tools. You agree to provide TikTok with a copy of any publications pertaining to or containing the results and findings of the Research outputs, and any supporting information, at least seven (7) days before publication primarily to identify any user private Personal Data that may need to be removed prior to publication or disclosure. g. **No Endorsement**. You

Sursă - <https://www.tiktok.com/legal/page/global/terms-of-service-research-api/en>

De exemplu, în cel mai pesimist scenariu, dacă Expert Forum ar fi folosit API-ul TikTok pentru a expune conturile coordonate care susțineau campania lui Călin Georgescu în România - o dezvăluire care a provocat un scandal major de reputație pentru TikTok - concluziile noastre ar fi putut fi compromise. În conformitate cu termenii și condițiile API, TikTok ar fi putut solicita acces în avans la cercetare, ar fi putut interveni în versiunea finală a acesteia și ar fi putut pregăti preventiv o campanie de discreditare a acesteia. De asemenea, ar fi putut restricționa accesul viitor la date, ne-ar fi dat în judecată sau ne-ar fi obligat să renunțăm la cercetarea noastră. Deși acest scenariu poate părea extrem, termenii și condițiile oferă un cadru juridic pentru astfel de acțiuni, lăsând cercetătorii vulnerabili la interferențe. Comunitatea cercetătorilor nu poate ignora aceste riscuri, mai ales atunci când politicile TikTok permit astfel de scenarii.

În schimb, Meta nu include astfel de dispoziții în politicile sale (a se vedea mai jos). În schimb, Meta prezintă acest aspect ca pe o recomandare, subliniind importanța accesibilității cercetării.

c. **Publication.** You may publish Your Research Outputs, which may include making available information to support such results, to other scholars, researchers, and research organizations for purposes of verifying and reproducing those results, subject to the obligations and restrictions set forth herein. For clarity, You may not disclose any Confidential Information or any Personal Data. For publications based solely on Meta Data, Meta asks that You make efforts to provide notice to Meta upon publishing any Publications. Submission of drafts for review and notice of publication should be made by emailing research_publications@meta.com. You acknowledge and agree to comply with any attribution or other publication requirements or guidelines that Meta may make available from time to time. Unless otherwise notified in writing, You shall include the following attribution format of any and all publications and derivative works: “Meta Platforms, Inc., (Month Accessed, Year Accessed). Product Name and Version. Digital Object Identifier.” Except for the foregoing attribution, these Product Terms grant You no right to use the Meta name, trademarks, or other logos or make any statement or act in any manner to imply that Meta endorses, advocates, recommends, or supports any publications.

d. You will make efforts to ensure that any published results and findings from Research are published in Open Access journals or publications consistent with the principles of “Open Science.”

Sursă - <https://transparency.meta.com/researchtools/product-terms-meta-research>

Un alt exemplu este YouTube, care clarifică scopul notificării prealabile și nu intervine în nicio parte a cercetării.

d. **Advanced Notice Before Publication.** You agree to use reasonable efforts to provide YouTube with a copy of each Researcher Publication at least seven (7) days before its publication. This is meant solely as a courtesy notice to YouTube. YouTube will not have editorial discretion or input in any Researcher Publication. In addition, YouTube will not have any intellectual property rights in or to or be affiliated with any Program Derived Research or Researcher Publication including, without limitation, any recommendations or conclusions included therein.

Sursă - <https://research.youtube/policies/terms/>

2. TikTok trebuie să îmbunătățească datele disponibile prin API-ul său în raport cu datele care sunt disponibile public prin scraping. Ne putem uita la alte experiențe, cum ar fi "Răspunsul la solicitarea de dovezi a Comisiei Europene cu privire la accesul la date prevăzut în Digital Services Act (DSA)" încărcat de Stiftung Neue Verantwortung (SNV) în mai 2023. Potrivit investigației, pentru videoclipuri, de exemplu, TikTok oferă un API care returnează 14 puncte de date conținând cele mai relevante informații, inclusiv data la care a fost creat videoclipul, de câte ori a fost vizionat, apreciat sau partajat, hashtagurile și, dacă este disponibil, audio-ul transcris. Cu toate acestea, scraping-ul aplicației web a TikTok returnează 118 puncte de date, inclusiv efectele utilizate, semnalizarea publicității, comentariile video pot fi și ele colectate și cu instrumente publice, efectele utilizate. Menționăm că pe site-ul web TikTok, CodeBook menționează că pun la dispoziție mult mai multe date. Cât de mult s-a îmbunătățit accesul la datele rămâne de testat, deoarece nu am primit niciun răspuns din partea platformei cu privire la accesul API pentru cercetătorii români.

Concluziile unui alt cercetător, prezentate într-un articol de [Philipp Darius în Tech Policy Press \(septembrie 2024\)](#) despre alegerile europene, evidențiază probleme similare cu API-ul TikTok pentru cercetători. Studiul lor a observat mai multe deficiențe, inclusiv erori în numele conturilor, dificultăți în colectarea datelor despre followeri dincolo de 3 000 de conturi și discrepanțe în numărul de share-uri și vizualizări. Mai exact, API a subevaluat aceste măsurători în comparație cu ceea ce era vizibil în mod public pe site și pe aplicație. Aceste constatări evidențiază limitările semnificative ale API-ului TikTok, ridicând semne de întrebare cu privire la fiabilitatea și utilitatea acestuia pentru cercetare.

3. TikTok trebuie să dezvolte o interfață ușor de utilizat pentru monitorizarea tendințelor, urmând modelul unor instrumente precum CrowdTangle sau Meta Content Library. Aceasta ar trebui să devină o abordare de bună practică pentru VLOP-uri, în special atunci când acestea servesc drept canale de comunicare principale într-o țară. O astfel de interfață este esențială pentru îmbunătățirea accesibilității datelor, în special pentru jurnaliștii care poate nu dispun de competențele tehnice necesare pentru a lucra cu API-uri.

Furnizarea unui instrument ușor de utilizat nu numai că ar permite un acces mai larg, dar ar încuraja, de asemenea, ar încuraja eforturi complementare în monitorizarea trendurilor, campaniile de comunicare și jurnalismul de calitate. În prezent, monitorizarea tendințelor TikTok într-un mod ușor de utilizat este posibilă numai prin intermediul instrumentelor private, care sunt adesea foarte scumpe și, prin urmare, inaccesibile pentru mulți jurnaliști și cercetători. Această lipsă de instrumente accesibile creează bariere semnificative în calea eforturilor locale de monitorizare, așa cum am văzut și simțit în România.

Tabelul procesului de aplicare: API pentru cercetători TikTok

Etapă 1. Tabelul de aplicare a instrumentelor de cercetare

Secțiunea	Domeniu/întrebare	Exemplu/Răspuns
Informații privind cercetătorul principal	Numele dvs. așa cum apare pe profilul dvs. profesional	0 / 50
	Sunteți afiliat la o instituție academică sau la un organism, o organizație sau o asociație fără scop lucrativ al cărui obiectiv principal este de a desfășura activități de cercetare fără scop lucrativ în conformitate cu o misiune de interes public?	Instituție academică / Organism fără scop lucrativ (numai în UE)
	Care este rolul dumneavoastră?	Membru al facultății / Postdoc / Student cercetător / Cercetător neacademic / Altele
	Ați primit finanțare pentru a efectua această cercetare?	Da / Nu
	Care este adresa dvs. profesională de e-mail?	Adresa de e-mail profesională asociată cu o organizație academică sau non-profit
	Furnizați un link către pagina dvs. de prezentare profesională	Profil LinkedIn sau pagină de prezentare instituțională (0 / 100)

Etapa 2: Istoricul

Secțiunea	Domeniu/întrebare	Exemplu/Răspuns
Trecutul academic al cercetătorului	Care este numele instituției dumneavoastră academice sau al organizației non-profit?	0 / 100
	Care este adresa instituției dumneavoastră academice sau a organizației non-profit?	0 / 100
	Care este link-ul către site-ul web al instituției dvs. academice sau al organizației non-profit?	0 / 100
	Care este linkul către site-ul web al instituției dvs. academice sau al organizației fără scop lucrativ în legătură cu domeniul dvs. specific de cercetare?	0 / 100
	Dacă este cazul, vă rugăm să furnizați numărul de înregistrare al instituției	N/A sau furnizați numărul de înregistrare

	dvs. academice sau al organizației fără scop lucrativ	
	Care este domeniul dumneavoastră de expertiză?	0 / 50
	Furnizați numele echipei dvs. de cercetare	Numele laboratorului sau numele dvs. urmat de tema de cercetare (0 / 50)
	Lucrați cu o echipă de cercetare care ar putea avea nevoie să acceseze seturile de date ale instrumentelor de cercetare TikTok?	Da / Nu
	Furnizați linkuri către publicațiile dvs. anterioare sau către conferințele la care ați participat	0 / 1000

Etapa 3: Cercetarea propusă

Secțiunea	Domeniu/întrebare	Exemplu/Răspuns
Propunere de cercetare	În ce categorie/categorii de teme de cercetare se încadrează propunerea dumneavoastră?	Tendințe de consum, științe comportamentale, comunitate și cultură, educație, radicalizare, dezinformare, discurs instigator la ură, extremism violent, operațiuni de influență, drepturile omului, angajament civic și activism, algoritm, sănătate mintală, siguranță și bunăstare, altele (specificați)
	Furnizați un rezumat al proiectului dvs.	Prezentați proiectul de cercetare, inclusiv contextul, importanța și potențialele rezultate (0 / 1000)
	Vă rugăm să furnizați o descriere a proiectului dumneavoastră de cercetare.	0 / 1000
	Precizați data de începere a cererii dumneavoastră de acces	MM/DD/YY
	Menționați data la care se încheie cererea de acces	MM/DD/YY (Maximum 2 ani)

	Explicați de ce este necesară această perioadă de timp pentru acces.	0 / 1000
	Intenționați să partajați seturile de date din Instrumentele de cercetare TikTok cu terțe părți?	Da / Nu
	Descrieți planurile de protecție a datelor prin furnizarea termenilor guvernantei privind datele de cercetare și confidențialitatea.	Includeți măsuri de securitate tehnice și organizaționale (0 / 1000)
	Care sunt ipotezele sau întrebările dumneavoastră de cercetare?	Explicați ipoteza și oferiți contextul din literatura de specialitate actuală (0 / 1000)
	Care sunt rezultatele preconizate ale proiectului dumneavoastră?	Descrieți rezultatele preconizate, cum ar fi postări pe blog, articole academice, cărți sau prezentări la conferințe (0 / 1000)
	Furnizați un rezumat al analizei literaturii de specialitate	0 / 1500
	Furnizați o listă a referințelor sau citatelor dvs.	0 / 1000

4.4. Monitorizarea publicității plătite: META și TikTok

În ceea ce privește conținutul plătit pe platformele de social media, transparența TikTok nu poate fi descrisă decât ca fiind extrem de deficitară. La 17 octombrie 2024, [Global Witness a publicat o investigație asupra YouTube, Facebook și TikTok](#) pentru a determina capacitatea acestora de a detecta reclamele de dezinformare electorală. Investigația a evidențiat diferențe puternice de performanță între platforme. TikTok a înregistrat cea mai slabă performanță, **aprobând 50 % din reclamele care conțineau informații electorale false, în ciuda interdicției sale explicite privind reclamele politice.** Facebook a demonstrat o îmbunătățire notabilă, aprobând doar unul din cele opt anunțuri prezentate, în timp ce YouTube a avut cea mai bună performanță, aprobând 50%, dar solicitând o identificare suplimentară, cum ar fi un pașaport sau un permis de conducere, înainte de publicare. **În mod ironic, TikTok este singura platformă dintre cele trei care susține că interzice complet anunșurile politice, probabil pentru a evita obligațiile de moderare și transparență suplimentare.**

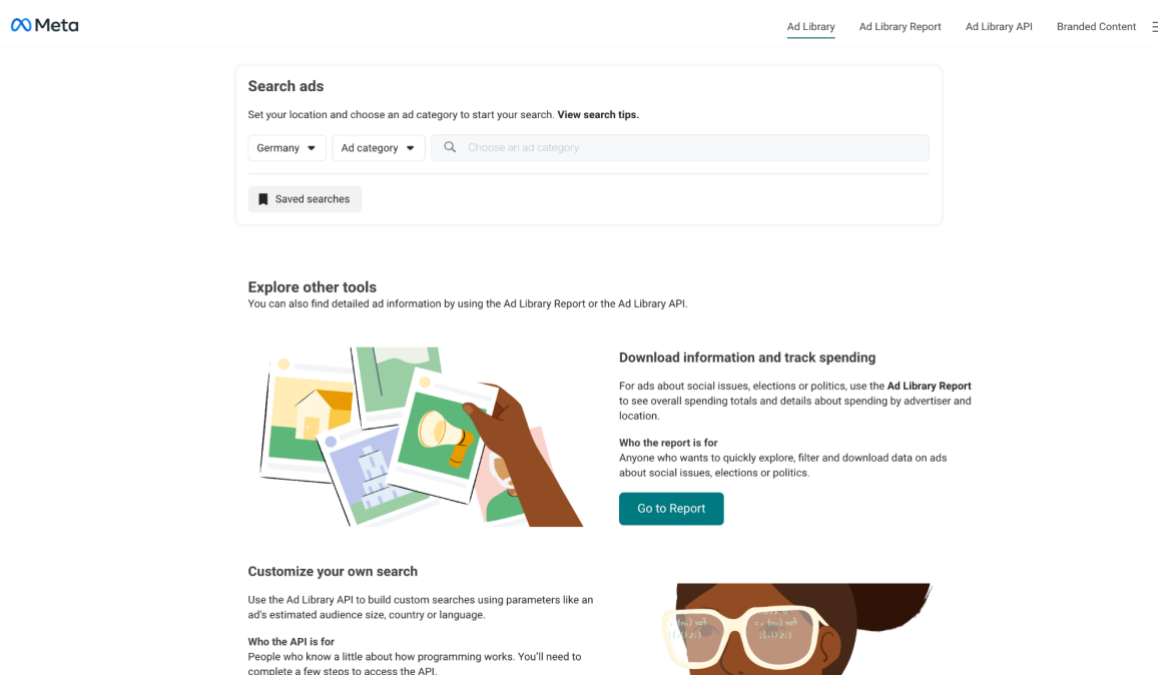
Abordarea TikTok de a pretinde că interzice reclamele politice este dăunătoare. Conținutul de pe platformă reflectă în mod inevitabil interesele publicului, inclusiv subiectele politice, indiferent de afirmațiile platformei. Cu toate acestea, nici reglementarea excesivă nu este soluția. Autoritățile de reglementare trebuie să

clarifice orientările și să colaboreze cu platformele pentru a dezvolta sisteme practice de punere în aplicare. Regulamentul UE privind **transparența în direcționarea publicității politice (TTPA)**, care urmează să intre în vigoare în octombrie 2024, abordează unele dintre aceste preocupări. De exemplu, [se așteaptă ca Google să renunțe la publicitatea politică](#), considerat un lider al bunelor practici în materie de reglementare, din cauza incertitudinii privind punerea în aplicare a noilor cerințe fără a risca amenzi.

În România, cercetătorii au identificat practici de dezinformare și practici defectuoase de moderare a conținutului atât pe Facebook, cât și pe TikTok, dar abordarea acestor probleme ar trebui să fie diferită. Facebook și-a îmbunătățit standardele de moderare a conținutului politic, cu o transparență sporită care permite cercetătorilor să acceseze și să analizeze datele din spațiul său publicitar. TikTok, în schimb, rămâne mult în urmă atât în ceea ce privește transparența, cât și funcționalitatea.

Meta: Interfață și API

Meta Ad Library oferă o interfață ușor de utilizat cu instrumente pentru cercetători și jurnaliști. Caracteristicile includ un sistem de urmărire a cheltuielilor, rapoarte politice descărcabile în mod regulat și o opțiune de căutare robustă. Această funcționalitate de căutare permite utilizatorilor să caute după numele paginii sau după cuvinte cheie, să filtreze după țară și categorie de anunțuri și să acceseze date istorice din 2018 până în prezent. **Cu toate acestea, din experiența noastră, interfața afișează mai puține rezultate decât API-ul.**

Sursă - <https://www.facebook.com/ads/library>

În plus față de interfață, API-ul Meta Ad Library este accesibil fără a necesita un proces de aplicare. API-ul acceptă căutări personalizate pentru anunțuri privind probleme sociale, alegeri sau politică care au fost difuzate la nivel global în ultimii șapte ani sau pentru toate tipurile de anunțuri difuzate în Uniunea Europeană în ultimul an. Datele disponibile prin API includ:

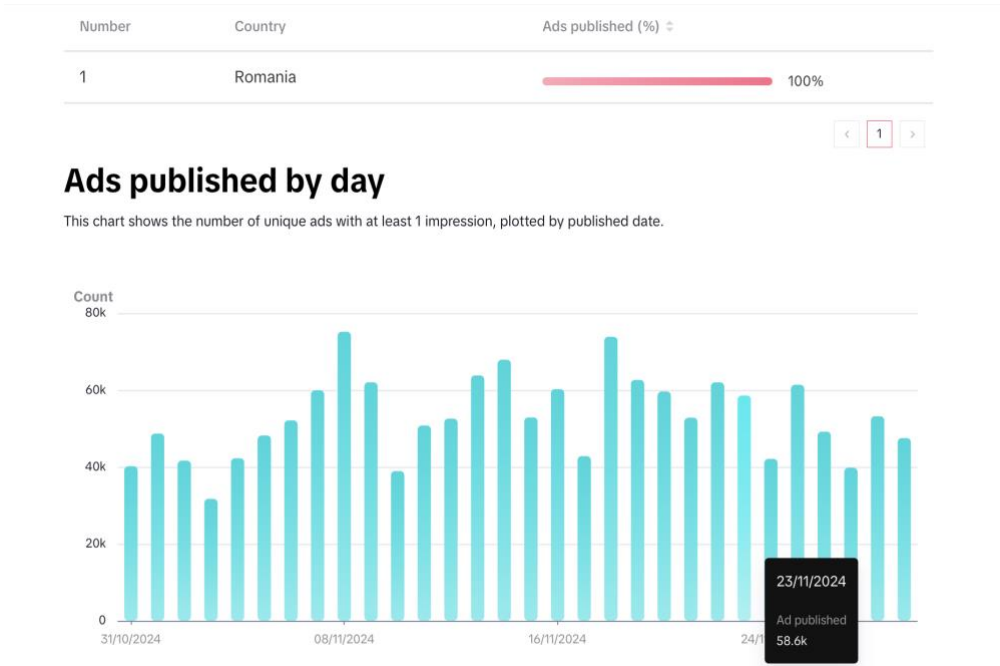
- Detalii despre anunț: ID-ul bibliotecii, conținutul creativ al anunțului (în conformitate cu Termenii de serviciu), numele și ID-ul paginii asociate și datele de livrare a anunțului.
- Informații despre platformă: Locul în care a apărut anunțul (de exemplu, Facebook, Instagram).
- Anunțuri sociale și politice: Suma totală cheltuită (interval), impresiile totale primite (interval) și defalcările demografice (procente de vârstă, sex și locație).
- Anunțuri specifice UE: Totalul impresiilor primite în UE (estimat), informații demografice privind ținta și zona de acoperire (estimate), precum și detalii privind beneficiarul și plătitorul.

Ad Library-ul TikTok

Din 2023, TikTok a oferit teoretic o interfață în care poți căuta reclamele care au rulat pe platformă. Cu toate acestea, în practică, instrumentul este disfuncțional, cu o acuratețe discutabilă. Experiența Expert Forum evidențiază defecte semnificative: **Cuvintele cheie sau advertiserii români obțin adesea rezultate irelevante, cum ar fi anunțuri chinezești, sau niciun rezultat, chiar dacă advertiserul are anunțuri active. Informații relevante, cum ar fi numele companiei care plătește pentru reclame sau suma de bani cheltuită, așa cum faci pe Facebook, nu pot fi găsite.**

Problema este și mai gravă în cazul anunțurilor politice, despre care TikTok susține că nu există din cauza politicii sale de a nu aproba conținutul politic. Cu toate acestea, în practică, anunțurile politice apareau, așa cum s-a văzut în România în timpul primului tur al alegerilor prezidențiale. **În ciuda acestui fapt, există puțină transparență în ceea ce privește procesele de verificare și monitorizare a anunțurilor TikTok, lăsând un gol semnificativ în ceea ce privește politica internă de mitigare a riscurilor sistemice precum interferența în procesele electorale.**

Ad Library-ul TikTok include, de asemenea, o secțiune de rapoarte, dar aceasta oferă informații limitate, cu puțină claritate cu privire la ceea ce reprezintă de fapt datele. De exemplu, puteți vedea câte anunțuri au fost publicate în fiecare țară într-o anumită perioadă. La 23 noiembrie 2024, cu o zi înainte de alegerile din România, raportul arată 54 200 de anunțuri publicate sau active. Cu toate acestea, nu există nicio modalitate de a identifica editorii, conținutul sau alte detalii semnificative. Aceste rapoarte nu pot fi vizualizate și nici descărcate, ceea ce le face aproape inutile pentru cercetători.

Sursă <https://library.tiktok.com/ads/report>

De exemplu, căutările pentru cuvinte-cheie specifice limbii române, cum ar fi "Călin Georgescu", trimit rezultate irelevante, inclusiv anunțuri de produse asiatice și recenzii de jocuri, fără nicio corelație cu termenii de căutare.

Ad target country

Ad type

Ad published date

Advertiser name or keyword ⓘ

Romania

All ad types

📅 01/11/2024—30/11/2024

Calin Georgescu

Search

Ad ZRZUTKA PL SP Z O O

First shown: 01/11/2024
Last shown: 22/01/2025
Unique users seen: 10K-100K

Ad Galaxy Navatra Invest...

First shown: 01/11/2024
Last shown: 22/01/2025
Unique users seen: 0-1K

Ad Galaxy Navatra Invest...

First shown: 01/11/2024
Last shown: 22/01/2025
Unique users seen: 0-1K

Ad Galaxy Navatra Invest...

First shown: 01/11/2024
Last shown: 22/01/2025
Unique users seen: 0-1K

Ad Galaxy Navatra Invest...

First shown: 01/11/2024

Ad Galaxy Navatra Invest...

First shown: 01/11/2024

Ad Galaxy Navatra Invest...

First shown: 01/11/2024

Ad Galaxy Navatra Invest...

First shown: 01/11/2024

Sursă - <https://library.tiktok.com/ad>

4.5. Ordinul de reținere impus de Comisia Europeană

Datele păstrate în conformitate cu ordinul de păstrare emis de Comisia Europeană pentru TikTok trebuie să fie făcute publice pentru cercetători. Bazarea exclusivă pe investigațiile interne opace efectuate de TikTok nu este doar disfuncțională, ci subminează principiile transparențe, în special în perioade critice precum alegerile. De asemenea, trebuie efectuate cercetări exploratorii pentru a examina sistemul de recomandare al TikTok, inclusiv practici precum "[sistemul de heating](#)", în care angajații amplifică manual viralitatea conținutului. Aceste practici, care sunt în prezent învăluite în secret, trebuie să fie clarificate și analizate public. Fără această transparență, potențialul de manipulare și riscurile sistemice vor persista necontrolat, creând vulnerabilități în discursul civic și în procesele electorale.

5. Criza energetică regională

Va fi România atrasă în vârtej sau va rezista agresiunii ruse?

În timp ce războiul continuă în Ucraina pentru al treilea an, Bucureștiul se află într-o poziție în care deciziile sale privind energia pot avea o contribuție importantă la securitatea viitoare în România, în regiune, precum și în Europa în general. Acțiunile sale pot influența situația în bine sau în rău. Securitatea, și nu doar securitatea energetică, poate fi zdruncinată în mod fundamental de întreruperi ale aprovizionării cu energie sau de fluctuații semnificative ale prețurilor, care conduc la tulburări sociale și perturbări economice. Miza sectoarelor energetice legate de o rețea, controlabile de către cei care pot bloca accesul la aprovizionare – cel mai important, electricitatea și gazele – este enormă. Ceea ce face România în domeniul energiei este important pentru întregul efort din regiune de a rezista agresiunii Rusiei.

5.1. Opțiunile politice ale României în domeniul gazelor și al energiei electrice: două opțiuni

În primul rând, România a devenit într-adevăr cel mai mare producător de gaze din UE, după închiderea definitivă a câmpului de gaze olandez Groeningen în octombrie 2024. În 2022 a deschis un nou câmp offshore de mică adâncime (concesiunea Black Sea Oil and Gas, 10 miliarde de metri cubi / bcm) și va începe să extragă o rezervă offshore de mare adâncime mai mare în jurul anilor 2027-2028 (OMV Petrom - Romgaz, Black Sea Neptun Deep, 100 bcm). Aceste evoluții deschid două posibile căi viitoare:

- a) Pe de o parte, România ar putea contribui eficient la diversificarea energetică în sud-estul Europei. Ar putea înlocui permanent și fără durere cea mai mare parte a cantităților pe care Gazprom le furnizează încă prin conducte unor țări precum Ungaria (care importă în prezent 6,6 miliarde de metri cubi din Rusia), Slovacia (4,3 miliarde de metri cubi, luând în considerare doar consumul său intern și nu tranzitul) sau Serbia (2,7 miliarde de metri cubi). Producătorii de gaze din România ar putea concura cu alți furnizori, cum ar fi Azerbaidjanul sau GNL importat prin Grecia și Croația, nu numai pentru țările care depind încă de gazele transportate prin conducte din Rusia, ci și pentru țările care s-au diversificat deja și nu mai depind de aprovizionarea din Rusia, cum ar fi Moldova, Bulgaria sau Ucraina. Găsirea celei mai bune utilizări economice a gazului este benefică nu numai pentru companiile producătoare, ci și pentru consumatori și pentru statul român, care colectează taxe din participațiile sale de 20% la OMV Petrom și de 70% la Romgaz, precum și impozite. Consumatorii beneficiază de creșterea concurenței pe piață și de siguranța aprovizionării, deoarece concurența determină scăderea prețurilor și stimulează eficiența. Mai mult, într-o piață regională, dominația de zeci de ani a Petrom și Romgaz în sectorul relativ izolat al gazelor din România înainte de 2022 nu ar mai reprezenta nicio provocare pentru o liberalizare completă a pieței în beneficiul utilizatorului final.

- b) Pe de altă parte, țara ar putea continua politica sa dezastruoasă, promovată din 2019-2020 și neschimbată de atunci, ca și cum războiul din Ucraina nu ar fi avut loc niciodată, de extindere a consumului intern de gaze. Această politică presupune gazificarea tuturor gospodăriilor (în principal rurale) și instalarea unor capacități masive de gaze pentru a înlocui unitățile pe cărbune și pentru a răspunde cererii crescute de energie electrică. Din punct de vedere declarativ, politica se bazează pe ipoteza că producția internă de gaze va crește pentru a acoperi toată această cerere suplimentară, deși cifrele pur și simplu nu se potrivesc. Astfel, păstrând nivelurile actuale de consum, o cantitate suplimentară de 10 miliarde de metri cubi pe an, timp de câțiva ani, poate crește semnificativ lichiditatea pieței gazelor în întreaga regiune și poate înlocui definitiv Gazprom, în timp ce UE se îndepărtează treptat de gaz pe termen mediu. Dimpotrivă, cea mai proastă decizie ar fi să se ia măsuri care să extindă consumul de gaze cu mult peste ceea ce ar putea fi acoperit de o creștere bruscă, dar de scurtă durată, a nivelului producției. Creșterea producției ar fi doar temporară, compensând declinul producției deja existente pentru cel mult 12-15 ani. Însă noua infrastructură de consum a gazelor are o durată de viață mult mai lungă: 25-30 de ani pentru centralele electrice pe gaz și 50-60 de ani pentru rețelele de gaze. În cazul în care gazul nu mai este disponibil sau este prea scump în viitor, acestea devin active nevalorificate care nu vor recupera niciodată investiția. Ideea des vehiculată de a trece mai târziu de la aceste infrastructuri la alți combustibili, cum ar fi hidrogenul, nu a fost niciodată fundamentată pe o analiză aprofundată. Aceasta ignoră atât costurile eventuale ale conversiei complete, cât și disponibilitatea unor rezerve suficiente de hidrogen sau de alte gaze verzi sau capacitatea logistică de integrare în rețelele existente⁵⁰. Astfel, dacă se urmează această a doua cale de acțiune, producția actuală și proiectată de gaze a țării nu numai că va fi în mare măsură irelevantă pentru concurența regională, dar va fi și insuficientă pentru a acoperi cererea internă în orice viitor previzibil, pe termen mediu sau lung.

Acestea sunt fapte obiective, confirmate și de date oficiale, și nu doar "propagandă verde". Cel mai recent plan de dezvoltare al Transgaz (2024-2033)⁵¹ indică faptul că România își va dubla consumul de gaze până în 2028, ajungând la 20 de miliarde de

⁵⁰ Strategia privind hidrogenul este disponibilă la adresa: https://energie.gov.ro/wp-content/uploads/2024/12/20241213_Strategia-H2_Livrabil-3_Draft-strategie_vfinal.pdf. Aceasta include mai multe contradicții între analiză și recomandări. De exemplu, se face referire la studii internaționale care indică limitările amestecului de hidrogen în rețelele de gaz, deosebit de relevante pentru încălzirea locuințelor, unde un amestec de hidrogen de 20% este inefficient - prea costisitor, în timp ce reducerile emisiilor sunt minime. Strategia afirmă în mod explicit că nu analizează centralele pe gaz din cauza lipsei de date. Pe baza experienței internaționale, se preconizează un consum de hidrogen până în 2030 în industrie, siderurgie și transporturi. Dar în recomandările finale, strategia urmează "linia corectă din punct de vedere politic", amânând pentru după 2030 un "amestec treptat de gaze" în rețelele de gaze pentru încălzire și "proiecte pilot" pentru centralele electrice pe gaz, fără a explica nicăieri cum ar putea fi acestea integrate în infrastructura energetică existentă a României și, parțial, în contradicție flagrantă cu partea analitică a strategiei, cu doar câteva pagini mai devreme. Aceeași înclinație spre eufemism este notabilă și în planul de dezvoltare a rețelei Transgaz, detaliat mai jos. Datele obiective, cum ar fi consumul de gaze preconizat pentru 2028, sunt ascunse la vedere în locuri puțin vizibile ale raportului, în timp ce principalele secțiuni ale previziunilor, unde s-ar căuta mai întâi, evită cu grijă să prezinte date explozive.

⁵¹ Planul de dezvoltare a sistemului național de transport gaze naturale 2024-2033, disponibil la: https://www.transgaz.ro/sites/default/files/PDSNT_2024-2033.

metri cubi, față de aproximativ 10,5 miliarde de metri cubi în prezent⁵² ; în timp ce producția prognozată nu va depăși 14,5 miliarde de metri cubi, producția din prezent fiind în continuă scădere, pe măsură ce zăcămintele terestre se epuizează în mod natural. Acest lucru ar lăsa un gol de peste 5,5 miliarde de cmc, care ar trebui să fie procurat de consumatorii interni în concurență cu cei din toate celelalte țări din regiune, încă din 2028: și aceasta, presupunând în mod foarte optimist că producția din zăcămintul Neptun Deep ar începe aproape la începutul anului 2027 și ar atinge producția maximă în 2028. Trebuie remarcat faptul că, dacă în 2015 România era practic independentă de importuri în ceea ce privește gazele (importurile reprezentând doar 2% din consum), iar în 2023 importurile se situau în jurul valorii de 16%, ar trebui să crească ponderea importurilor la 27,5% doar pentru a acoperi creșterea prevăzută a cererii.

Două aspecte suplimentare care decurg din planurile Transgaz sunt deosebit de îngrijorătoare. În primul rând, se preconizează că producția terestră a Romgaz va scădea constant cu aproximativ 10% în perioada 2024-2028, ceea ce înseamnă că societatea, deținută în mare parte de stat, a abandonat practic planurile sale de lungă durată de a dezvolta zăcămintul terestru de la Caragele, estimat la 30 miliarde de metri cubi. Acest zăcămint are o treime din dimensiunea rezervei Neptun Deep din Marea Neagră și ar putea fi exploatat la costuri de investiții semnificativ mai mici decât operațiunea costisitoare de la mare adâncime. Dezvoltarea sa a stagnat de la descoperirea zăcămintului în 2016, cu mult înainte de războiul la scară largă din Ucraina. În 2022, la apogeul crizei gazelor, autoritățile române promiteau că zăcămintul ar putea intra în producție încă din 2023. Acest lucru nu s-a întâmplat. De asemenea, dacă securitatea energetică este într-adevăr o preocupare majoră, iar guvernul și-a exprimat în mod repetat opinia că Romgaz, deținut de stat, ar trebui să joace un rol major în producția internă a României - motivul pentru care a preluat în primul rând participația Exxon la proiectul Neptun Deep - nu este clar de ce compania nu a acordat prioritate acestui proiect special. La urma urmei, participația Romgaz în Caragele este de 100%, spre deosebire de proiectul Neptun Deep, unde controlează doar 50%.

În al doilea rând, creșterea cererii ar necesita, de asemenea, o accelerare semnificativă a investițiilor în stocarea gazelor, din motive de securitate energetică de bază. În cazul în care stocarea nu crește în paralel cu consumul și producția internă, dependența de importurile de gaze ar fi mult mai mare în timpul iernii, doar pentru a menține presiunea de funcționare în rețeaua de gaze și pentru a reduce retragerile din depozite în perioadele de vârf ale cererii. De asemenea, producția excedentară din timpul verii nu ar avea unde să fie stocată, astfel încât ar trebui să fie exportată la prețuri mai mici atunci când consumul și cererea sunt mai scăzute în întreaga regiune⁵³ . Vânzarea la prețuri sub nivelul optim ar reduce atât profiturile producătorilor de gaze, cât și veniturile statului din dividende și impozite, în timp ce gospodăriile nu consumă prea mult în timpul verii pentru a beneficia de gaz ieftin.

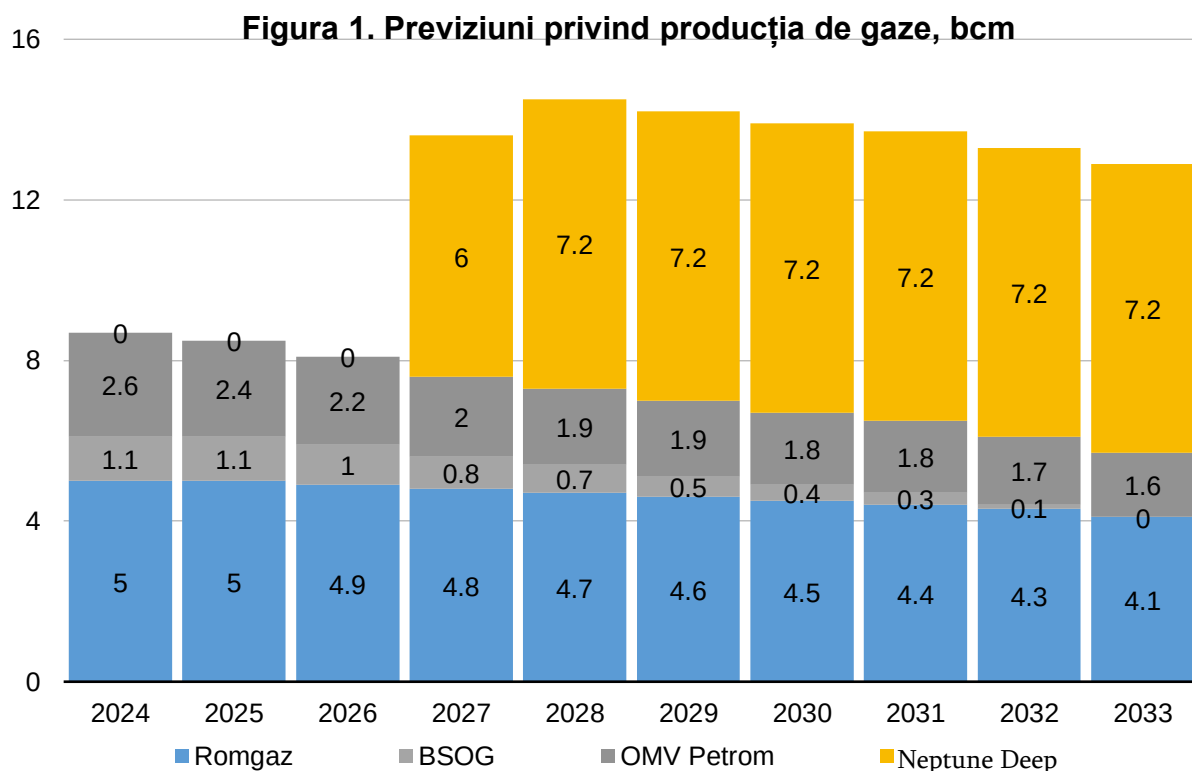
⁵² Într-adevăr, consumul de gaze ar putea fi semnificativ mai mic în 2028 dacă gospodăriile nu se conectează la noile rețele de distribuție sau dacă nu se finalizează centralele electrice pe gaz - cu alte cuvinte, în cazul fericit în care politica guvernului eșuează.

⁵³ O soluție evidentă ar fi utilizarea depozitelor ucrainene, ceea ce este încă un motiv pentru care România ar trebui să fie interesată de o pace justă și durabilă în Ucraina.

Prin urmare, este extrem de îngrijorător faptul că aproape toate proiectele de stocare a gazelor (totalizând aproximativ 4,6 miliarde de metri cubi) sunt amânate cu 1-6 ani față de planul anterior de dezvoltare a rețelei, iar cea mai mare parte a acestei capacități (peste 3 miliarde de metri cubi) ar urma să fie desfășurată mult după anul critic 2028. De asemenea, nu există nicio garanție că planul de anul viitor nu va prevedea noi întârzieri în construcția de sisteme de stocare, în conformitate cu practicile anterioare.

Tabelul 1: Consum suplimentar de gaze până în 2028

Sursă nouă de consum de gaze	Cantitate (miliarde de metri cubi)
Gospodării	3
Centrala electrică Mintia (1700 MW)	2.5
CE Oltenia (Ișalnița și Turceni, 1200 MW)	1.5
Romgaz Iernut (450 MW)	1
Alte instalații industriale (industria chimică)	2
Consum total nou	10

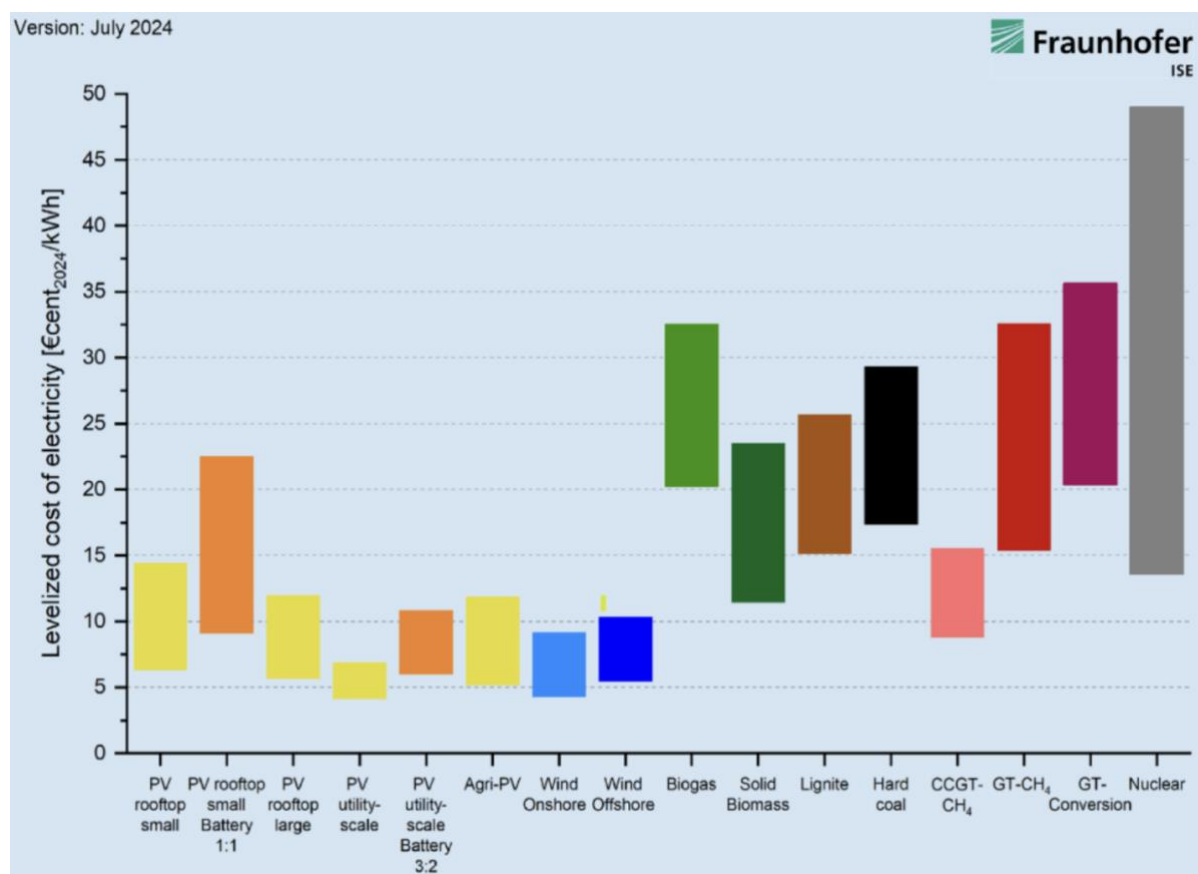
Sursă: Transgaz

Situația din sectorul energiei electrice se află la o răscruce similară. Există condiții fără precedent pentru accelerarea dezvoltării infrastructurii energetice, iar aceste opțiuni s-ar putea să nu fie pe masă pentru totdeauna. Sumele de finanțare ale UE (PNRR, Fondul de modernizare, PO) se află la un nivel istoric ridicat, cu peste 18

miliarde EUR disponibile până în 2030. Dar și investitorii privați ar avea suficiente stimulente pentru a dezvolta noi capacități, chiar și fără un ajutor de stat semnificativ. Energiile regenerabile au devenit din ce în ce mai competitive pe piață în ultimii ani, având costuri pe MWh produs semnificativ mai mici decât alte tehnologii pe întregul ciclu de viață al proiectului (a se vedea graficul de mai jos). Mai ales că cererea de energie electrică se va dubla sau tripla probabil până în 2050, în conformitate cu previziunile privind cererea globală, și că România trebuie să închidă centrale electrice ineficiente și învechite, există un spațiu semnificativ pentru investiții în noi capacități.

Utilizarea optimă a fondurilor UE pentru ceea ce piața nu poate acoperi, cum ar fi rețelele, tehnologia de ultimă generație sau stocarea, și atragerea investițiilor din sectorul privat acolo unde piața oferă deja stimulente ar putea stimula creșterea economică și asigura stabilitatea aprovizionării pentru întreaga regiune. Rolul României este esențial în producerea de energie suficientă pentru exportul către Moldova și Ucraina, în special în următorul deceniu - ceea ce ar fi o afacere profitabilă, nu o pomană.

Figura 2: Costul nivelat al energiei

Sursă: <https://www.evwind.es/2024/10/21/lcoe-for-photovoltaics-pv-projected-to-decline-until-2045/101909>

În ciuda agitației din jurul PNRR, cea mai mare parte a finanțării europene pentru energie provine de departe din Fondul de modernizare. Numai acesta se ridică la 15,6 mld EUR, calculat la prețurile actuale ale CO2 în ETS, care se situează puțin peste 80 EUR/certificat (un certificat este echivalentul unei tone de emisii de CO2). Aceste 15,6 mld EUR sunt în întregime subvenții și depășesc cu mult sumele pe care emitenții români le plătesc, conform mandatului "politicii de ecologizare" a UE. Principiul fundamental al Fondului de Modernizare este că toți marii emitenți din Uniunea Europeană plătesc pentru emisiile lor de CO2, iar banii sunt împărțiți între 10 țări cu emisii mai mari, cu un PIB pe cap de locuitor mai mic, pentru a investi tocmai în reducerea emisiilor de CO2, modernizându-și astfel și infrastructura.

Cu alte cuvinte, România este un beneficiar net și nu un contributor la "politica de ecologizare", așa cum susțin unele voci în accese de mândrie naționalistă rănită. Foarte frecvent, se aud nemulțumiri din partea Ministerului Energiei că "termenul de eliminare a cărbunelui" (obiectiv asumat, de altfel, chiar de guvern, în schimbul fondurilor europene din mai multe surse) ar trebui prelungit. Mai auzim că CE Oltenia este vitală pentru securitatea energetică (a României și, acum, și a Moldovei) și, în ultima vreme, că "deși bine intenționate, politicile de "ecologizare" ale UE riscă să transforme economiile europene în victime ale birocrăției și deciziilor deconectate de la realitățile economice". De asemenea, Ministerul Energiei a solicitat recent derogări de la obligațiile de achiziționare a certificatelor de CO2 pentru energia electrică livrată în Moldova, refuzate categoric deoarece ar constitui un precedent teribil pentru alți membri ai UE.

Realitatea e că CE Oltenia are o listă de proiecte aprobate din Fondul de Modernizare în valoare de 991 mn EUR⁵⁴. Pentru certificatele de CO2 primește ajutor de stat suplimentar de la buget, 75-90 mn EUR/an în 2023 și 2024, acceptabil în cadrul aceluiași plan de restructurare în care promite să investească cei 1 mld EUR în reînnoirea capacităților cu unități pe gaz și energie regenerabilă. Astfel, CE Oltenia nu numai că primește tot sprijinul posibil pentru modernizare, în sume care depășesc cu mult plățile pentru emisiile de CO2 care sunt acoperite parțial prin subvenție. CE nu numai că a fost de acord cu planul de restructurare al CE Oltenia (nerealist și care nu respectă pe deplin principiile "politicii de ecologizare" a UE) de a înlocui în mare parte unitățile pe cărbune cu centrale pe gaz și de a-l finanța prin subvenții. CE Oltenia își recunoaște acum cu seninătate incapacitatea de a finaliza investițiile la Turceni (475 MW) și Ișalnița (850 MW), anunțând o întârziere de cel puțin un an și jumătate (până la sfârșitul anului 2027), în timp ce Ministerul solicită prelungirea "eliminării cărbunelui".

Trebuie amintit că toate grupurile energetice ale CE Oltenia sunt construite în perioada 1965-1989, având o vechime medie de 55 de ani (comparați cu vechimea medie a grupurilor pe cărbune din Germania, care este de aproximativ 30 de ani); practic, în ultimele decenii nu a fost întreprinsă nicio modernizare pentru creșterea eficienței. Gândiți-vă, de asemenea, că în urmă cu 20 de ani unitățile pe cărbune ale CE Oltenia au fost scoase individual la licitație pentru a atrage investitori din sectorul

⁵⁴ Lista propunerilor de investiții confirmate și recomandate din Fondul de modernizare este disponibilă la adresa: <https://modernisationfund.eu/investments-2/>

privat, iar pentru fiecare au existat 6-7 potențiali ofertanți; licitația a fost anulată din motive politice. La momentul respectiv demersul ar fi atras investiții justificate din punct de vedere economic, dar ar fi și diversificat acționariatul pe piața angro de producere a energiei electrice, care a rămas până în prezent dominată în proporție de 80% de companii aflate în subordinea Ministerului Energiei. În niciun moment din istoria sa, CE Oltenia nu a solicitat subvenții UE pentru a investi, de exemplu, în energie regenerabilă, înainte de a ajunge fie la "faliment, fie la plan de restructurare" în 2019-2020. În concluzie, au existat oportunități ample pentru ca producția de energie pe bază de cărbune din România să se modernizeze la standardele secolului XXI, înainte de a-și revendica indispensabilitatea pentru securitatea energetică a țării pentru mulți ani de acum înainte.

Numai pe partea de ofertă și transport, adică excluzând măsurile pe partea de cerere, cum ar fi eficiența energetică în clădiri, sectorul energetic din România ar putea beneficia de nu mai puțin de 18,4 miliarde EUR de la UE, adăugând la Fondul de modernizare cele 2,8 miliarde EUR din PNRR (inclusiv capitolul *RepowerEU*) și cele 0,9 miliarde EUR din Programul Operațional Dezvoltare Durabilă 2021-2027. Fondurile UE acoperă, în plus, sume semnificative atât pentru eficiența energetică a gospodăriilor (în principal renovarea clădirilor); cât și pentru depășirea costurilor sociale asociate tranziției ecologice. Cea mai mare parte a fondurilor acoperite de Fondul pentru o tranziție echitabilă (2,5 miliarde EUR) sunt destinate tocmai pentru a face față restructurării economice și revitalizării zonelor deprimare, cum ar fi cele care ar fi afectate de închiderea exploatarei cărbunelui și a producției de energie electrică pe bază de cărbune. Numai pregătirea planurilor de tranziție justă a necesitat ani de muncă asiduă, cooperare între Ministerul Fondurilor Europene cu județele, administrațiile locale, întreprinderile locale, comunitățile locale, proiectarea de măsuri și intervenții care să ia în considerare pe deplin condițiile, potențialul și preferințele locale; întârzierea eliminării cărbunelui deraiază și tranziția justă, iar fondurile ar putea să nu mai fie disponibile peste câțiva ani. În ciuda disponibilității tuturor acestor fonduri, absorbția rămâne scăzută. JTF și PO nu sunt încă operaționale, deși ar trebui să fie deja în anul 4 de punere în aplicare; PNRR are o rată globală de absorbție de aproximativ o treime din fonduri; iar din Fondul de modernizare au fost aprobate doar 4,7 miliarde EUR, din care puțin peste 1,3 miliarde EUR au fost contractate efectiv până în prezent.

Trebuie remarcat faptul că, în principiu, fondurile UE ar trebui să sprijine doar domeniile în care piața eșuează, cum ar fi rețelele (monopoluri naturale) sau alte servicii de interes public general (cum ar fi decarbonizarea, protecția consumatorilor vulnerabili sau furnizarea de servicii universale). În rest, piața ar trebui să creeze oportunități pentru investiții, iar prețurile ridicate la energie ar trebui să le declanșeze. În primăvara-vara anului 2024, o furtună perfectă – temperaturi ridicate și consum mare pentru răcire, o perioadă prelungită de secetă cu viteze scăzute ale vântului, oprirea temporară a mai multor reactoare nucleare pentru întreținere periodică, dar și, în mod critic, blocajele de transport din rețeaua electrică a Ungariei, care au separat Balcanii de restul pieței energetice a UE -- a plasat România pe primul loc în topul prețurilor energiei electrice din UE. Faptul că prețurile pe termen mediu în România ar urma să fie ușor superioare celor din regiune (și, prin urmare, de interes pentru

potențialii investitori) a fost cunoscut de cel puțin 5 ani, cu mult înainte de pandemie și de războiul la scară largă.

Prețurile semnificativ mai mari din prima jumătate a anului 2024 reprezintă un indiciu suplimentar al vulnerabilității sistemului energetic din România la șocurile externe care sunt din ce în ce mai susceptibile de a reapare în viitor, de la schimbările climatice la războiul din Rusia, în absența modernizării și a investițiilor semnificative. Soluția nu este, așa cum au susținut Bulgaria, Grecia și România, schimbarea regulilor pieței de electricitate a UE și lobby-ul la Bruxelles în acest scop. Dimpotrivă, este mai mult ca oricând necesară accelerarea investițiilor de care sectorul energiei electrice are mare nevoie, ceea ce ar presupune, de asemenea, să lăsăm piața să semnaleze investitorilor care ar fi cele mai promițătoare proiecte. Dacă ar trebui să se facă lobby pentru ceva la Bruxelles, ar trebui să fie presiuni asupra Ungariei pentru a elimina blocajele de interconectivitate observate.

În loc să se plângă de faptul că piața energetică a UE nu funcționează corespunzător, ministerul ar trebui să facă un bilanț al cauzelor care stau la baza întârzierilor investițiilor la nivel național: de ce investitorii, în ciuda prețurilor constant mai ridicate din regiune, au dificultăți în accelerarea construcției de noi capacități? Motivele invocate de toți investitorii sunt barierele de acces la rețele și legislația și reglementările. Iată câteva exemple:

- România a adoptat în perioada 2021-2022 un cadru legal pentru a proteja consumatorii de impactul prețurilor ridicate la energie. Legislația și regulamentele de punere în aplicare s-au modificat de peste 20 de ori în primul an. Din ianuarie 2025, nimeni nu știe dacă prețurile la energie electrică vor continua să fie reglementate după martie 2025; sau dacă reglementările privind prețurile vor înceta pur și simplu cu totul, fără alte dispoziții. După mai mult de 3 ani de reglementări, denaturările pieței sunt cu siguranță semnificative, iar actorii de pe piață, producători, furnizori, comercianți, nu dispun de nicio informație cu privire la modul de stabilire a prețului ofertelor lor. Acesta este motivul pentru care ofertele din piață pentru după luna aprilie sunt aproape inexistente. În mod normal, liberalizarea este un proces, care înseamnă o dereglementare simultană și măsuri de dezvoltare a pieței, pentru a ajuta actorii să citească și să se adapteze treptat la semnalele pieței. De exemplu, calendarele de liberalizare au fost utilizate pentru dereglementarea piețelor gazelor și energiei electrice în perioada 2012-2018 (pentru gaze, creșterea treptată a prețurilor până la paritatea importurilor; pentru energie electrică, crearea treptată de "portofolii de energie electrică" pentru furnizori, în care ponderea componentelor reglementate a scăzut treptat, iar energia electrică cumpărată pe piața concurențială a crescut). Deocamdată, puțini participanți pe piață fac oferte de cumpărare sau de vânzare pentru după 1 aprilie, neștiind care va fi decizia finală. Acesta este unul dintre principalele motive pentru care investitorii privați în noi capacități se confruntă cu incertitudini, chiar dacă legislația exceptează noile investiții de la regulament. Dar majoritatea investițiilor necesită un contract de achiziție de energie (CAEE): un contract de vânzare în avans pentru energia care urmează să fie produsă după construirea centralei, pentru a garanta un flux viitor de venituri pentru un împrumut bancar pentru construirea centralei în primul rând. Pentru investitori,

principalul risc se referă la găsirea unei contrapartide - un cumpărător de energie, având în vedere că potențialii cumpărători, fie ei consumatori sau furnizori, nu au nicio idee despre cum vor arăta prețurile sau piața în următorii câțiva ani.

- unul dintre mecanismele de menținere a prețurilor scăzute la energie pentru consumatori în timpul crizei energetice din 2021/2022 a fost, de facto, un sistem în care furnizorii cumpărau energie de pe piață, o vindeau la un preț reglementat consumatorilor finali, apoi înaintau autorităților o cerere de plată pentru diferență. În ciuda modificărilor aduse mecanismului în toamna anului 2022, furnizorii continuă să recupereze sume pentru energia achiziționată în acea perioadă. În perioada 2022-2024, întârzierile în efectuarea plăților au cauzat probleme de flux de numerar și au împins furnizorii să se împrumute de la bănci până la expunerea maximă a sistemului bancar față de sectorul energetic. În octombrie 2024, furnizorii se plâneau că mai au de recuperat peste 1 miliard EUR, în procesarea la ANRE și la ministerele energiei și protecției sociale .⁵⁵
- Transelectrica întârzie investițiile în rețele, necesare pentru a integra noile capacități. Problema este similară cu cea a Transgaz: marile proiecte de investiții sunt amânate în planurile de investiții consecutive cu mai mulți ani, iar capacitatea de racordare este blocată pentru proiecte care sunt la rândul lor amânate, cum ar fi două reactoare nucleare suplimentare la Cernavoda, centrale pe cărbune/gaz la CE Oltenia, Tarnița etc. Transelectrica a "curățat" într-adevăr proiectele investitorilor privați pentru care s-a aprobat racordarea în perioada 2010-2015, la apogeul boom-ului energiilor regenerabile, și care nu s-au materializat niciodată. Cu toate acestea, proiectele și capacitățile planificate ale întreprinderilor de stat nu pot fi eliminate, indiferent de cât de fezabile sau realiste sunt acestea sau de momentul în care ar fi efectiv construite. Acesta este motivul pentru care proiectele companiilor de stat amânate cu ani de zile sau capacitățile care nu sunt închise au efecte de propagare negative dincolo de capacitatea lor nominală. Centralele electrice "pe hârtie", în diferite strategii, îndepărtează investitorii privați, deoarece aceștia sunt privați de accesul la rețea garantat pentru aceste capacități de stat. În plus, după cum au subliniat și organizațiile internaționale, multe dintre proiectele Transelectrica au fost întârziate cu 1 până la 15 ani⁵⁶. Totuși, atunci când se examinează performanța Transelectrica în implementarea proiectelor de consolidare a rețelei cu fonduri UE, trebuie luate în considerare și problemele de guvernare ale companiei. Cea mai recentă tranșă a PNRR a fost blocată din cauza eșecului de a numi un consiliu de administrație competitiv și profesionist (spre deosebire de clientela politică) și, pentru a adăuga insultă la prejudiciu, remunerațiile membrilor actuali ai consiliului de administrație au fost, de asemenea, triplate la începutul anului 2025 .⁵⁷

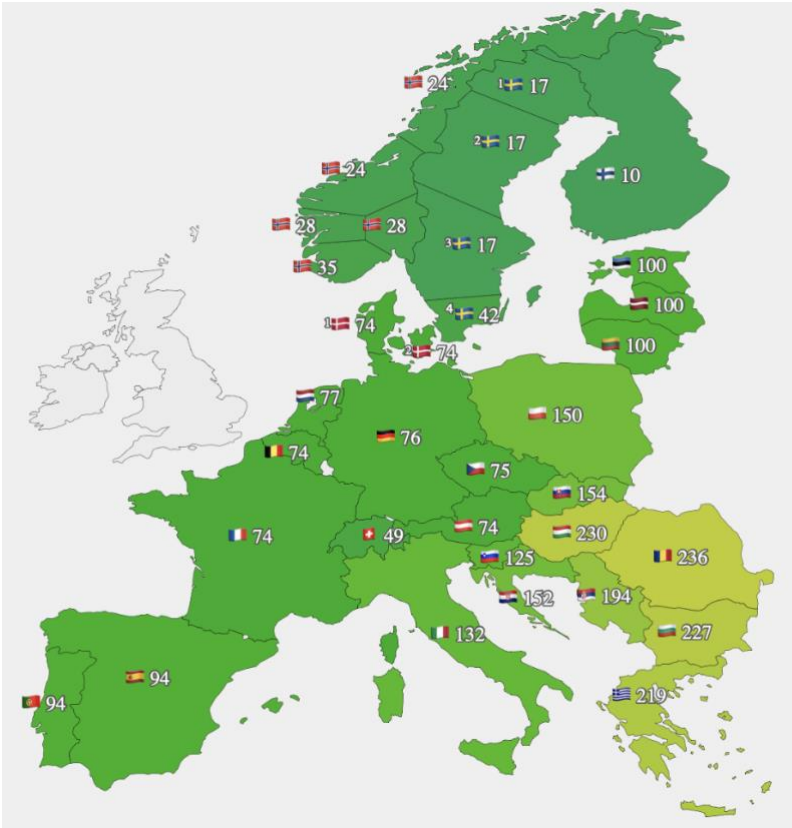
⁵⁵ <https://economedia.ro/acue-estimam-ca-datoria-statului-catre-furnizorii-de-energie-electrica-s-ar-ridica-la-1-miliard-de-euro-pentru-2024-acest-mod-de-finantare-a-ajutorului-social-trebuie-sa-se-schimbe-rolul-furnizorilor.html>

⁵⁶ <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2023/romania-country-private-sector-diagnostic-en.pdf>

⁵⁷ <https://romania.europalibera.org/a/salarii-majorate-transelectrica/33269765.html>

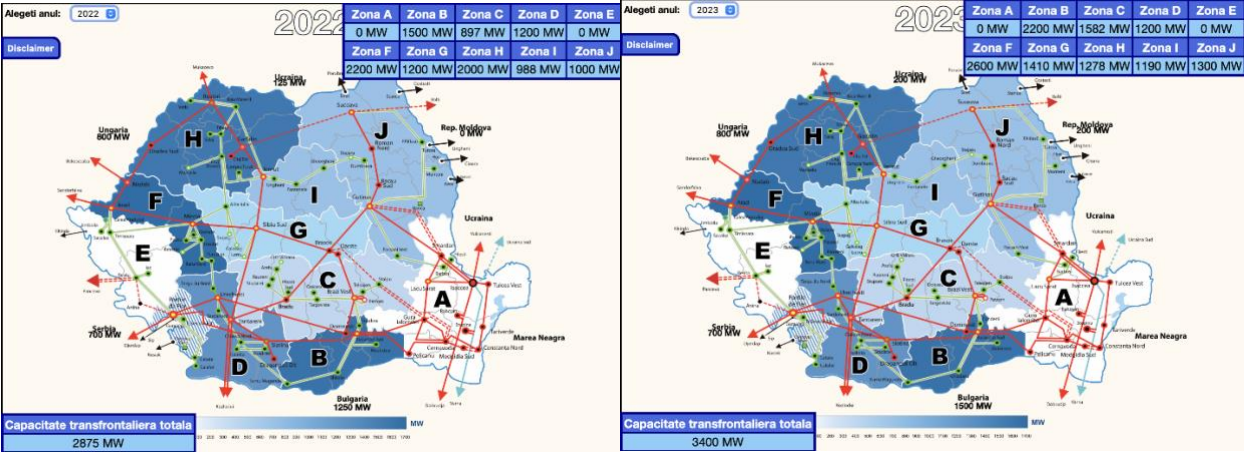
•

Figura 3: Prețuri spot, 17 iulie 2024

Sursă: <https://euenergy.live/?date=2024-07-17>

Figura 4: Capacitatea disponibilă Transelectrica

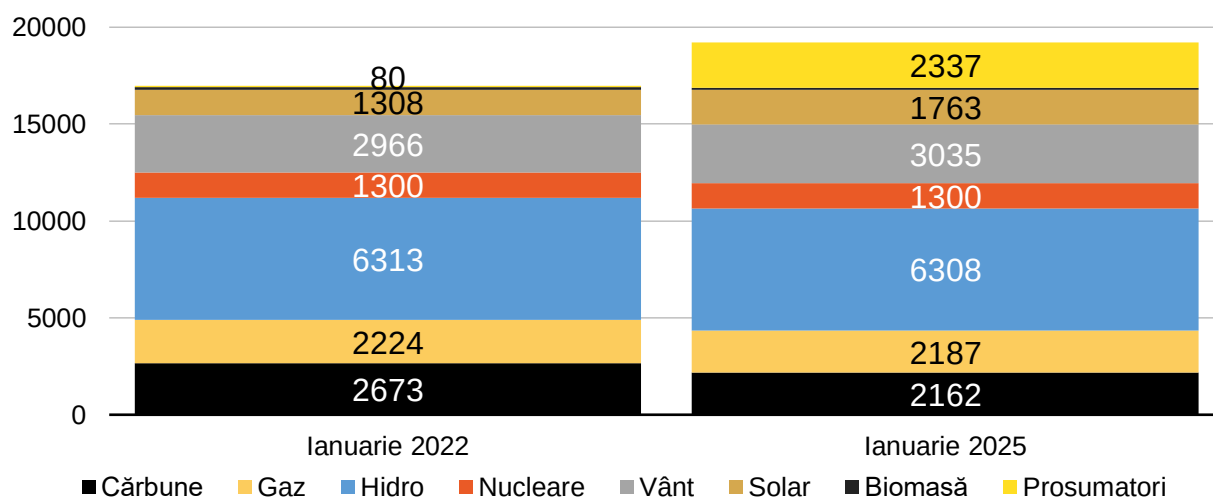

Sursa: Transelectrica: Transelectrica. În primii doi ani de război total, Transelectrica nu a avut nicio capacitate disponibilă pentru noi conexiuni în zona cea mai atractivă pentru potențialii investitori în energie regenerabilă (zona A, Dobrogea).

Pentru a rezuma, oportunitățile pe care România le are în sectorul energetic - disponibilitatea fondurilor UE și interesul ridicat al investitorilor din sectorul privat - sunt fără precedent, dar pot fi ușor ratate. Fondurile UE nu vor fi disponibile la nesfârșit: PNRR se încheie la mijlocul anului 2026, PO în 2029, Fondul de Modernizare în 2030. Toți investitorii privați, în primul rând în producția de energie electrică, au numeroase alternative în alte țări, având în vedere creșterea preconizată a consumului de energie electrică odată cu apariția IA, a centrelor de date, a electromobilității sau a noilor aparate electrocasnice. România ratează încet, dar sistematic, aceste oportunități: în cei trei ani de după criza energetică majoră din 2022, singurele domenii în care investițiile în electricitate au decolat par a fi cele care se pot face *în ciuda* statului, și nu prea cu sprijinul său activ. Chiar dacă mulți prosumatori (aproximativ 80%) au beneficiat într-adevăr de subvenții cuprinse între 4 000 și 6 000 EUR în cadrul programelor Administrației Fondului pentru Mediu, aceștia s-au confruntat cu numeroase dificultăți, întâzieri birocratice și creșteri ale costurilor care trebuiau plătite din propriul buzunar în timp ce așteptau aprobările finale de finanțare și aprobările de conectare din partea companiilor de distribuție. Acest lucru sugerează că o parte semnificativă a celor care au solicitat sprijin financiar ar fi instalat probabil panouri solare pe acoperiș chiar dacă programul nu ar fi fost disponibil în primul caz, în special confruntându-se cu un anumit risc ca cheltuielile să fie în cele din urmă neeligibile (de exemplu, dacă conectarea la rețea sau livrarea echipamentelor depășește cele 12 luni de la semnarea contractului de finanțare).

Desigur, ar trebui să se facă o evaluare a programului pentru a vedea eficiența sa reală, dar politica bazată pe dovezi nu este o practică standard în România și nici măcar datele privind numărul total de beneficiari, pe an, nu sunt ușor disponibile. Este foarte revelator faptul că doar 455 MW de energie solară au fost instalați și operaționalizați în ultimii 3 ani, dintre care 350 nedispecerizabili, probabil capacitate solară instalată de companii pentru consumul propriu. De asemenea, există doar 69 MW noi de energie eoliană. În ciuda miliardelor de euro din granturile UE și a interesului comercial, România a reușit astfel să instaleze o capacitate comercială comparabilă cu noua capacitate regenerabilă construită în Republica Moldova în aceeași perioadă (aproximativ 400 MW)!

Figura 5: Capacitatea netă instalată, MW

Sursă: Transelectrica

Factorul Rusia

Eșecurile politicii României privind gazele și electricitatea nu ar fi fost atât de catastrofale dacă nu ar fi existat agresiunea Rusiei. Deși Occidentul ignoră cu bună știință dovezile din ce în ce mai numeroase că Rusia se consideră deja în război împotriva tuturor aliaților Ucrainei, Kremlinul și-a pus la punct armele non-militare, dezinformarea și energia, în confruntarea sa cu lumea civilizată. Mai grav este că folosește cu succes o combinație letală de energie și dezinformare, valorificându-le pe amândouă. Energia, ca armă geopolitică, a fost întotdeauna esențială în setul de instrumente al lui Kremlin pentru a influența politica și a influența opinia populară în societățile democratice, dar a devenit și mai importantă în ultimii trei ani:

- în diferite țări din Occident există părți interesate puternice, cum ar fi consumatorii industriali de energie, care au devenit dependenți de energia ieftină a Rusiei timp de decenii și care și în prezent fac presiuni asupra guvernelor lor pentru a reveni la "afaceri ca de obicei" cu prima ocazie. Aceștia "împing" politicienii să reducă sprijinul militar și economic acordat Ucrainei, în așteptarea revenirii aprovizionării cu energie în condiții favorabile și în termenii Kremlinului. Printre aceste părți interesate se numărau, de exemplu, foștii parteneri ai Gazprom în gazoductele Nord Stream 2 sau investitorii occidentali în industria de petrol și gaze a Rusiei; mulți dintre aceștia au tăiat toate legăturile cu Rusia în ultimii 3 ani, deși nu toți, iar cei care au făcut-o, au făcut-o cu reticență. Acesta este motivul pentru care promisiunile AfD din Germania de a reveni la o eră a gazului rusesc și de a închide energiile regenerabile au tracțiune.
- cetățenii se tem de creșterea prețurilor la energie. Criza energetică provocată de Rusia în 2022, declanșată de decizia unilaterală a Moscovei de a reduce selectiv aprovizionarea, alimentând astfel o panică a prețurilor, a fost atenuată substanțial de politicile naționale și ale UE de protecție a consumatorilor, în special a gospodăriilor. Cu toate acestea, prețurile la energie continuă să fie peste nivelurile de dinaintea războiului, alimentând inflația. O versiune supraalimentată a acestei temeri este vizibilă în Moldova - unde propaganda rusă și politicienii marionetă ai Rusiei au pedalat în ultimii 3 ani pe tema aprovizionării cu energie "europeană scumpă" versus "rusă ieftină" pentru a alimenta conflictul social și a destabiliza țara din punct de vedere politic.
- politicienii individuali pot fi pur și simplu corupți sau autoritari, promovând interesele Rusiei din motive pur egoiste: vezi Schroeder în trecut, dar și Orban din Ungaria sau Fico din Slovacia în cazuri mai recente. Cu toate acestea, chiar și cei din urmă au nevoie de o poveste convingătoare pentru uz intern, care să justifice sprijinul pentru Putin. Preocupările energetice le legitimează poziția publică ("avem nevoie de relații bune cu Rusia pentru energie / prețuri scăzute la energie / securitate energetică").

Lista abuzurilor Rusiei include stocarea artificială a gazului în Europa în 2021/2022, întreruperea unilaterală de către Moscova a livrărilor de gaz în 2022 către anumite țări (de la Polonia la Germania), propagandă pentru a insufla teamă consumatorilor europeni și pentru a mobiliza turbo-patrioții acasă ("Europa va

îngheța"), sabotaj (de la secționarea repetată a cablurilor electrice din Marea Baltică în acest an până la, cel mai probabil, explozia conductelor Nord Stream în septembrie 2022). Dar încetarea tranzitului de gaze prin Ucraina la sfârșitul anului 2024 a declanșat un atac fără precedent pe frontul de luptă în domeniul energiei, chiar și după standardele rusești.

Figura 6. Rutele gazului rusesc, 2025

Sursă: <https://www.dw.com/en/eu-prepares-for-russia-to-cut-off-gas-supply-over-sanctions/a-62493092>. Nord Stream 2 are încă o conductă viabilă, care ar putea fi pusă în funcțiune dacă politica viitoare a Germaniei ar fi să revină la "Business as usual" cu Rusia.

Pe scurt: contractul de tranzit al gazelor rusești pe teritoriul ucrainean urma să expire la sfârșitul anului 2024, iar Kievul nu a făcut niciun secret, cel puțin începând cu 2023, că nu intenționează să îl reînnoiască. Argumentul Ucrainei este simplu: după încălcările repetate de către Gazprom ale oricărui acord posibil, cu oricare dintre clienții săi din Europa, un nou contract cu Gazprom nu are cum să valoreze mai mult decât hârtia pe care este semnat. Dar, dincolo de justificarea contractuală de bază și de argumentul moral (a fost întotdeauna un subiect de controversă faptul că Ucraina a continuat tranzitul în ciuda războiului), Ucraina a luat decizia financiară corectă. Și anume, sumele de bani pe care Ucraina urma să le câștige din tranzit reprezintă mai puțin de o zecime din sumele pe care Rusia ar continua să le câștige din vânzarea aceluiași gaz (400 de milioane USD față de 4,5 miliarde USD la o estimare foarte conservatoare de 300 USD/1000 metri cubi)⁵⁸. Putin este într-adevăr furios. UE nu a luat nicio măsură radicală pentru a sancționa gazul rusesc după 2022, iar Rusia a pierdut aproape 80 % din piața sa lucrativă de gaz cu Europa exclusiv prin propria sa intenție - tăind unilateral livrările către majoritatea clienților săi europeni, cu excepția câtorva selectați, în speranța de a diviza rapid Occidentul în sprijinul său pentru Ucraina. Această strategie a eșuat complet. După profituri record în 2022 pe fondul

⁵⁸ <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2025/01/russia-ukraine-europe-gas-transit?lang=en>

panicii prețurilor, Gazprom înregistrează acum pierderi uriașe: 7 mld. USD în 2023 și 5,5 mld. USD în prima jumătate a anului 2024, în timp ce UE continuă să sprijine Ucraina.

Cea mai mare durere pentru Kremlin nu este doar valoarea în miliarde a pierderilor, ci și faptul că Gazprom a fost până de curând o companie extrem de profitabilă, care încă de acum câteva decenii avea ambiția de a deveni prima "companie de un trilion de dolari" la nivel mondial. Fiind o companie de stat într-o dictatură, principala miză financiară a Kremlinului nu este cât de profitabilă este o companie, ci câți bani pot fi sifonați din aceasta către buzunare private, cum ar fi prin contracte oneroase de miliarde de dolari pentru construirea de conducte sau noi depozite de gaze, inclusiv mega-proiecte generatoare de pierderi, cum ar fi conductele "Puterea Siberiei".

Dacă Gazprom nu poate păstra cel puțin o parte din piața europeană pentru a supraviețui, nu va mai fi în măsură să mențină în viață două iluzii bine conturate care sunt esențiale pentru propaganda sa. Prima, destinată publicului internațional, este aceea că Gazprom este un actor global capabil să susțină "pivotalul spre Asia" revizuit al Rusiei, acordul privind gazele cu China fiind prezentat ca un parteneriat în termeni egali într-o lume multipolară; Kremlinul nu poate accepta că, în realitate, a devenit vasalul Chinei, cel puțin în termeni economici. În al doilea rând, propaganda pentru consumul intern se referă la practica generalizată a subvențiilor încrucișate: Gospodăriile rusești încălzite cu gaz plăteau tarife puternic subvenționate din veniturile Gazprom de la clienții săi europeni mai bogați. În cazul în care Gazprom înregistrează pierderi, și fără plăți la buget, oamenii ar trebui să plătească prețuri mai mari la gaze și să facă față unor disconforturi legate de un război pe care se încăpățânează să îl ignore.

Astfel, propaganda Kremlinului se confruntă cu o alegere dificilă. Ar putea să admită falimentul de facto al Gazprom și să o mențină în viață prin subvenții de stat, astfel încât compania, care deține rețelele de gaze și aprovizionează utilizatorii finali ruși, să poată continua să livreze gaze cumpărătorilor interni la prețuri accesibile, dar acest lucru ar semnala slăbiciune și eșecul uneia dintre ambițiile imperiale ale Rusiei. Alternativa este de a face tot posibilul pentru a aduce înapoi profiturile Gazprom, în mod ideal în numerar, dar cel puțin pe hârtie.

"Pe hârtie" este prima alegere evidentă, iar 2024 a fost un an în care Kremlinul nu a precupețit niciun efort pentru a menține iluzia de măreție și de control al situației. Pentru publicul intern, Kremlinul a raportat prin intermediul TASS un "EBITDA record pentru grupul Gazprom" în 2024 de 28 de miliarde USD - o cifră care, în realitate, consolidează pierderile Gazprom cu profiturile Gazpromneft, un producător și rafinator de petrol valoros, și se bazează pe standardele de raportare financiară rusești. Această "știre" nu a ajuns niciodată ca atare în Occident, unde oamenii au o anumită înțelegere a contabilității rezonabile și ar putea vedea cu ușurință minciuna. În schimb, pentru publicul internațional, s-au răspândit zvonuri prin intermediul unor publicații respectabile, precum Wall Street Journal și Financial Times, despre o potențială fuziune a Lukoil, Gazpromneft și Rosneft într-o companie petrolieră gigant. Este probabil să existe ceva adevăr în această poveste, cum ar fi ambițiile unuia sau altuia dintre oligarhi, în primul rând Igor Sechin de la Rosneft, pentru mai mult control și o vacă mai mare de muls.

Cu toate acestea, ceea ce le scapă cititorilor internaționali este că acest mod de raportare transmite, de asemenea, fără voia sa, o propagandă atent elaborată. Cititorul este astfel expus ideii că noua companie ar putea deveni următoarea "bijuterie a coroanei", un gigant energetic de talie mondială, al doilea după Aramco din Arabia Saudită, care ar avea o forță stranie de a negocia prețuri mai bune cu clienții chinezi și indieni și ar rezista mai bine sancțiunilor occidentale în virtutea dimensiunii sale enorme și a incapacității lumii de a renunța dintr-o dată la întreaga cantitate de producție de petrol rusesc. Aceasta este, desigur, o prostie - Lukoil este mult mai "orientată spre piață" și mai profitabilă decât Rosneft, compania de stat tipică, administrată de apropiați, care risipește sume enorme din banii publici în proiecte elefant alb. Un exemplu tipic este proiectul Vostok Oil, în valoare de 100 de miliarde USD, care ar necesita mai mult decât întreaga flotă de spărgătoare de gheață a planetei pentru a livra 30 de milioane de tone de petrol pe an, cu mult peste rezervele de petrol disponibile în mod realist în câmpul⁵⁹. Fuziunea Lukoil și Gazpromneft în Rosneft ar fi la fel de rațională ca ideile României din 2008 de a crea un "campion național" fuzionând Hidroelectrica și unitățile pe cărbune pentru a subvenționa încrucișat ineficiențele cărbunelui cu profiturile hidro, ceea ce multiplică magic greutatea economică. Dimpotrivă, în mass-media controlată de guvernul rus se râde de ideea că gigantul ar fi comparabil cu Aramco și capabil să reziste sancțiunilor, indicând tocmai neajunsurile ilustrate mai sus ale conceptului de fuziune și făcând, în același timp, din teoriile mass-media occidentale un obiect de ridicol. În acest fel, propaganda rusă își "segmentează" piața și transmite mesaje precis direcționate pentru fiecare public, în funcție de influența finală pe care dorește să o obțină.

Cu toate acestea, banii adevărați ar fi o soluție mult mai bună; iar bonusul că regimurile marionetă dependente de gazoducte din Europa continuă să rămână loiale și să divizeze unitatea occidentală nu este, de asemenea, de neglijat. Acesta este motivul pentru care Kremlinul și Gazprom pur și simplu nu pot accepta ideea de a pierde jumătate din gazul de conductă pe care încă îl livrează Europei în 2024 și de ce sfârșitul tranzitului ucrainean este o lovitură atât de devastatoare. Pentru a înțelege mai bine mizele, prezentăm mai jos o scurtă recapitulare a evenimentelor majore care au condus la încetarea tranzitului.

Ucraina a declarat în ultimii doi ani că societatea sa de transport de gaze, GTSU, nu intenționează să reînnoiască contractul de tranzit cu Gazprom atunci când acesta urma să expire la sfârșitul anului 2024. În UE au fost explorate diverse opțiuni de continuare a tranzitului în perioada 2024 (acest lucru nu vorbește în favoarea multora dintre clienții europeni ai Gazprom, care rămân Putin-Verstehers și susținători ai "revenirii la afaceri ca de obicei" până la capăt). O soluție discutată de mult timp ar fi fost ca consumatorii europeni să cumpere gaz la granița dintre Ucraina și Rusia și să încheie separat un contract cu GTSU pentru tranzitul gazului acum "deținut de europeni". O a doua idee a fost de a "cumpăra gaz azer" și de a-l tranzita prin Ucraina. Astfel, Azerbaidjanul ar fi produs mai mult gaz, l-ar fi introdus în conductele Gazprom, iar Gazprom ar fi livrat o cantitate echivalentă de gaz prin Ucraina (un "swap"). Această schemă nu avea niciun sens și ar fi fost pur și simplu o "spălare

⁵⁹ <https://vot-tak.tv/83461699/afera-sechina>

azeră" a gazului rusesc: Azerbaidjanul nu ar fi putut crește fizic producția cu încă 15 miliarde de metri cubi în 2025 față de 2024 pentru a înlocui într-adevăr gazul rusesc din tranzitul ucrainean. În realitate, Azerbaidjan ar fi trebuit să cumpere gaz rusesc și să îl vândă europenilor drept "azer". Ajungerea la un astfel de acord ar fi fost o ipocrizie dezastruoasă pentru toate părțile implicate.

Aceste opțiuni, achizițiile europene la frontiera dintre Ucraina și Rusia și "spălarea azeră" a gazului rusesc, au eșuat din două motive principale. În primul rând, Ucraina a ocupat, în august 2024, stația de măsurare a gazelor Sudzha, situată la punctul de ieșire al gazoductului Gazprom către GTSU, și nu i-a mai dat drumul. Invazia Kursk a însemnat mai mult decât o lovitură puternică pentru imaginea lui Putin de protector al "patriei ruse", a implicat, de asemenea, o incertitudine contractuală pentru perioada de după 2024 în ceea ce privește locul unde se află granița dintre Ucraina și Rusia și ce cantități de gaz trec cu adevărat prin Sudzha (una dintre componentele de măsurare a fost, de asemenea, "deteriorată" în timpul invaziei). A doua a fost tragedia avionului azer doborât în decembrie 2024 și încercarea eșuată de mușamalizare a Rusiei. Revolta publică din Azerbaidjan l-a determinat pe președintele Aliyev să adopte, în mod neașteptat, o atitudine dură față de Rusia. Ideea de "spălare azeră" a gazului rusesc în beneficiul lui Putin ar fi acum neplăcută pentru publicul său intern, chiar dacă în toamnă, înainte de accidentul aviatic, Putin și Aliyev au avut discuții fructuoase pe această temă la Baku.

Un alt motiv, dar probabil mai puțin important decât celelalte două menționate mai sus, a fost disputa dintre OMV din Austria și Gazprom la mijlocul lunii noiembrie 2024. OMV a câștigat un proces de arbitraj pentru nereguli în livrările anterioare în fața unei instanțe germane, care a ordonat Gazprom să plătească OMV 230 de milioane EUR în daune. OMV, cu un contract în derulare până în 2040, a confiscat pur și simplu ultimele livrări de gaze ale Gazprom în contul celor 230 de milioane EUR acordate prin arbitraj. La rândul său, Gazprom a considerat sechestrul drept neplată și a oprit livrările ulterioare. Având în vedere importanța OMV ca unic client european important (6 miliarde de metri cubi/an, din totalul de 14-15 tranzitate prin Ucraina), încetarea bruscă a livrărilor a înclinat și mai mult balanța intereselor părților interesate din UE împotriva continuării tranzitului ucrainean. Deja în decembrie, a devenit mai probabil decât oricând ca tranzitul ucrainean să fie întrerupt până la urmă.

Acesta a fost, de asemenea, momentul în care Kremlinul a acționat în exces pentru a apăsa orice buton posibil pentru continuarea tranzitului sau pentru reluarea tranzitului, după ce acesta a fost oprit definitiv la 1 ianuarie. Ca urmare:

- Slovaca Fico a lansat o campanie furibundă împotriva Ucrainei, a apărut la Moscova pe o rută nespecificată pentru a "asigura aprovizionarea cu gaz", apoi a dispărut timp de aproape două săptămâni, cu excepția unui mesaj video prin care amenința Ucraina cu întreruperi ale alimentării cu energie electrică în semn de represalii. Locația înregistrării video a fost descoperită ulterior de investigatorii OSINT ca fiind un hotel de 6000 USD pe noapte din Hanoi, Vietnam. În perioada noiembrie-ianuarie, Fico a refuzat categoric alternativele propuse de UE și Ucraina - inclusiv compensații pentru profiturile pierdute din tranzitul slovac de gaze rusești către alte țări. Amenințările cu represalii la

adresa Ucrainei - tăieri ale furnizării de energie electrică sau represalii împotriva refugiaților ucraineni din Slovacia - nu au fost bine primite nici de public, nici de alți membri ai UE. Polonia a mers până acolo încât a declarat public că poate compensa deficitul de livrări de electricitate ale Slovaciei către Ucraina și și-a închis spațiul aerian atunci când parlamentarii slovaci au încercat să călătorească la Moscova pe teritoriul său. Mișcările disperate ale lui Fico au dus la dezertări ale propriilor deputați din majoritatea sa parlamentară restrânsă, la proteste masive de stradă și la izolarea completă de ceilalți membri ai UE (chiar și Orban a preferat să nu fie asociat cu Fico în cadrul ultimelor sale inițiative).

- mai experimentatul Orban din Ungaria a jucat un joc mai lung. De fapt, importurile Ungariei prin Ucraina erau neglijabile în 2024, țara folosind ruta alternativă Turk Stream pentru majoritatea aprovizionărilor sale. Acest lucru nu a împiedicat Ungaria să facă presiuni împreună cu Slovacia, Austria și, într-o mai mică măsură, Italia pentru ca tranzitul ucrainean să fie continuat. Mai puțin vocal și mai calculat decât Fico, Orban a amenințat brusc că va bloca reînnoirea sancțiunilor UE împotriva Rusiei în ianuarie dacă tranzitul ucrainean nu va fi reluat, ceea ce a provocat imediat o respingere puternică din partea Poloniei. Probabil că și declarațiile lui Trump din ultimele zile, care au surprins observatorii ca fiind mai belicoase față de Rusia decât se așteptau, l-au făcut pe Orban să se gândească de două ori la poziția sa. La urma urmei, Trump ar fi nemulțumit dacă un stat membru al UE își slăbește poziția de negociere cu Putin printr-o măsură care menține dominația Gazprom pe o piață care ar putea fi înlocuită de livrările din SUA. Cu toate acestea, este probabil ca Ungaria să joace un rol mult mai strategic, pe termen lung, încercând să consolideze din nou influența energetică a Rusiei în regiune.

De ce tranzacția EON-MVM din România poate face parte din strategia Rusiei

În vara anului 2024, compania EON a inițiat vânzarea celei mai mari părți a activității sale de furnizare din România, care constă în aproximativ 50% din gospodării și 8% din non-casnice pentru gaze, precum și 17% din numărul total de cumpărători de energie electrică. Romgaz și OMV Petrom au fost interesate de preluare, dar ofertele lor în cadrul licitației s-au ridicat la aproximativ 120 de milioane de euro. Acesta este ceea ce majoritatea analiștilor consideră aproximativ prețul economic al părții EON din activitatea de furnizare, inclusiv creanțele EON față de stat. Ofertele lor au fost depășite substanțial de MVM, care a oferit peste 200 de milioane EUR. Tranzacția, care în prezent depinde de examinarea unui comitet pentru investiții străine directe (CEISD), ar fi trebuit să fie finalizată după alegeri, când ar fi putut fi ușor trecut sub radar. Chiar dacă alegerile au fost spectaculos de ratate, ceea ce însemna că principalele partide vor mai fi în campanie electorală încă câteva luni și nu ar trebui să inflameze opinia publică deja naționalistă, premierul Ciolacu a făcut greșea de a-l primi pe Orban la București în decembrie, probabil pentru a aproba tranzacția MVM. Mai multe întrebări nu au putut fi evitate:

- de ce a fost dispusă MVM să plătească un preț dublu față de prețul pieței pentru activitatea de furnizare a EON? Este o companie energetică de stat într-un regim autoritar un interes pur comercial sau au existat și alte motive?
- de ce un alt proiect, gigantica centrală pe gaz (1770 MW) care urmează să fie construită la Mintia, a primit în decembrie un regim special ca "proiect de importanță națională pentru securitatea energetică a României", care, prin coincidență, a precedat cu câteva zile vizita lui Orban?

Scandalul a fost suficient de important pentru a determina o reacție din partea comunității serviciilor de informații (care a divulgat informații conform cărora ar putea detecta o "urmă rusească" în spatele tranzacției) și a ministrului energiei, care a devenit cel mai activ luptător împotriva tranzacției, solicitând atât CE, cât și comitetului CEISD să o revizuiască cu atenție. Ministerul a promovat rapid un alt act legislativ care permite statului să "de-privatizeze" în esență anumite active. Rămâne deschisă întrebarea dacă tranzacția MVM-EON a fost sau nu motivul real din spatele legii. Nu este clar cum ar putea Ministerul Energiei, dacă ar dori acest lucru, să găsească banii necesari pentru a răscumpăra companiile privatizate, indiferent cât de "strategice" ar fi, având în vedere că este încă în urmă cu 1 mld. EUR față de plățile către furnizori. Probabil că cea mai relevantă întrebare ar fi trebuit să fie în primul rând: de ce era EON atât de dornică să vândă, dacă nu tocmai pentru că nu poate recupera creanțele de la guvern într-un termen rezonabil?

Scenariul cel mai îngrijorător este că MVM ar fi insistat pentru extinderea importurilor de gaze prin Ucraina, pentru a livra gaz consumatorilor actuali ai EON. Pe termen mai lung, MVM ar contribui la acoperirea decalajului dintre consumul și producția de gaze a țării (5,5 miliarde de m³ până în 2028, după cum s-a explicat mai sus) cu producția Gazprom. Mintia, cu un consum de până la 2,5 miliarde de mc, ar fi unul dintre clienții evidenți în acest caz. Pentru a închide cerul, acest scenariu ar explica, de asemenea, de ce MVM făcea încă presiuni în 2024 pentru ruta ucraineană, în timp ce achiziționa gaze aproape exclusiv prin TurkStream.

Nu în ultimul rând, Rusia a încercat să înarmeze aprovizionarea cu energie a Moldovei împotriva Kievului. După întreruperea unilaterală de către Gazprom a livrărilor către malul drept în 2022, cu încălcarea contractelor existente, gazul rusesc era utilizat doar în Transnistria, care vindea însă energie electrică părții de țară controlate de Chișinău. Înțelegerea era aparent avantajoasă pentru ambele părți: banca de dreapta obținea energie mai ieftină, iar banca de stânga bani necesari și pentru menținerea status quo-ului. Din noiembrie-decembrie, pe măsură ce discuțiile privind încetarea tranzitului de gaze prin Ucraina deveneau mai intense, părea din ce în ce mai probabil ca Gazprom să oprească livrările și pentru Transnistria loială Kremlinului. Ministrul moldovean al energiei, Parlicov, s-a întâlnit cu Gazprom la Sankt Petersburg pentru a discuta despre livrările pentru malul stâng, la care rușii au răspuns, în această ordine precisă, că (i) Chișinăul ar trebui să facă presiuni asupra Kievului pentru prelungirea tranzitului de gaze și, abia atunci când acest lucru a fost respins, (ii) Chișinăul ar trebui să plătească peste 700 de milioane USD, o așa-numită datorie istorică nerecunoscută de Chișinău după un audit internațional. Cu alte cuvinte, prima condiție era continuarea tranzitului ucrainean, iar a doua o

presupusă datorie de 700 mn a malului drept pentru livrările de pe malul stâng, care la rândul său datorează peste 11 mld. niciodată solicitate de Gazprom. Nu s-a putut ajunge la niciun acord.

Mai multe puncte ar trebui să fie clar înțelese de aici. În primul rând, Transnistria ar putea fi ușor aprovizionată pe rute alternative, pe Turk Stream prin Bulgaria și România, iar Gazprom avea obligația contractuală de a face acest lucru. În al doilea rând, faptul că presupusa "încălcare de către Chișinău" a contractului de gaz (neplata datoriei) ar îndreptăți cel mult Gazprom să rezilieze contractul cu totul și să solicite despăgubiri în instanță, nu să întrerupă în mod arbitrar livrările, așa cum a făcut începând cu 2022. În al treilea rând, că "recuperarea datoriei" nu este în presupusul cel mai bun interes economic al acționarilor Gazprom: compania este mai mult decât dispusă să renunțe la neplata a 11 miliarde USD către Transnistria și a continuat să aprovizioneze regiunea separatistă timp de decenii fără a menționa vreodată datoriile în creștere.

Ceea ce a vrut să obțină Moscova este, în primul rând, să mobilizeze guvernul reformist de la Chișinău pentru a exercita presiuni suplimentare asupra lui Zelenski pentru tranzitul de gaze, deoarece Orban și Fico erau mai puțin credibili la Kiev. Desigur, declanșarea unei crize umanitare complet evitabile în Transnistria, stimularea așa-numitului președinte al Transnistriei și a politicienilor moldoveni pro-ruși împotriva actualului guvern pro-european de la Chișinău și agitarea întregului public moldovean înaintea alegerilor parlamentare din 2025 reprezintă, de asemenea, un obiectiv valoros. Propaganda rusă dă acum vina pe Chișinău pentru "blocarea accesului la gaze în Transnistria", în timp ce Chișinăul mobilizează sprijinul UE pentru ajutor umanitar, pentru a ajuta oamenii care s-au trezit blocați în frig și întuneric, precum și fără locuri de muncă pe malul stâng. Dacă Chișinăul ar fi capabil să ajungă la inimile și mințile oamenilor de pe ambele maluri străpungând vâlul gros al propagandei rusești este o întrebare deschisă. Chestiunile mai complicate ale posibilei reintegrări, recuperarea activelor privatizate ilegal, cum ar fi centrala electrică a Transnistriei de la Cuciurgan sau industriile de ciment și oțel, de-criminalizarea regiunii, demilitarizarea și democratizarea, sunt provocări incredibile la care puțini politicieni și birocrați din întreaga lume ar putea găsi o soluție. Nu în ultimul rând, fricțiunile dintre forțele politice pro-europene tocmai pe aceste teme fac în primul rând jocul Kremlinului, în loc să responsabilizeze într-un mod eficient factorii de decizie de la Chișinău.

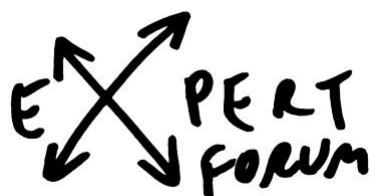
Acesta este peisajul în care România trebuie să își gândească politica energetică. Va putea Bucureștiul să facă față provocării? Pentru a face acest lucru, trebuie să își concentreze viziunea strategică asupra câtorva aspecte.

1. **Priviți sectorul energetic al României în context regional.** Scopul nostru nu e să avem cei mai buni "campioni naționali" sau "livrări interne pentru consumul intern", ci să ne asigurăm că întreaga regiune, care include vecini din UE și din afara UE, parte a unei piețe europene comune, are acces la livrări de energie pe cele mai competitive și lichide piețe, în care niciun furnizor nu ar putea dicta singur. Există un potențial enorm de investiții, justificat atât de disponibilitatea pentru câțiva ani a aproape 20 de miliarde EUR de bani grațiuți sau ieftini, cât și de condițiile de piață. Înlocuirea permanentă a Gazprom și adaptarea la explozia

așteptată a cererii de energie electrică în următoarele două decenii înseamnă că investitorii în gaz și energie electrică au toate stimulentele economice posibile pentru a se grăbi să umple golul.

2. **Deschiderea pieței.** În iterația sa anterioară, liberalizarea pieței gazelor și a electricității a însemnat scăderi imediate și substanțiale ale prețurilor⁶⁰. În ultimii ani, prețurile la energie au crescut dintr-un singur motiv: manipularea de către Rusia a aprovizionării, în încercarea de a sufoca economia UE și de a o reorienta către problemele interne, mai degrabă decât către sprijinirea Ucrainei. După cum s-a explicat, această strategie a eșuat în mare măsură și în mod constant în ultimii trei ani. Liberalizarea pieței ar accelera investițiile, rezolvând astfel cauza fundamentală a prețurilor ridicate la energie: nepotrivirea dintre cerere și ofertă. Piața s-ar restrânge și mai mult chiar și fără agresiunea Rusiei, după cum s-a explicat, în timp ce cererea de energie electrică în special va crește de două-trei ori în următoarele decenii din cauza noilor sale utilizări, de la IA la electromobilitate sau încălzire/răcire.
3. **Jucați în echipa europeană.** Până în prezent, experiența UE în timpul crizei energetice din 2022 și după aceea arată că solidaritatea dă roade, în timp ce a juca împotriva Bruxelles-ului și pentru Putin duce la izolare, la riscuri pentru securitatea energetică sau, în cel mai extrem caz, la întreruperi complete ale aprovizionării cu energie, cu puține alternative disponibile – a se vedea nefericita Transnistrie, unde Kremlinului nu-i pasă deloc că își înfometează și proprii cetățeni loiali. România trebuie să evite capcana de a-și spori propria vulnerabilitate la șocurile aprovizionării cu gaze prin creșterea excesivă a cererii, prin expunerea sectorului său energetic la preluări ostile de către interese rusești, prin limitarea extinderii capacității energetice prin politici, legislație și reglementări prost concepute ori prin torpilarea sursei fondurilor UE în cadrul Green Deal.

⁶⁰ În Raportul nostru anual din 2022 am ilustrat modul în care liberalizarea pieței gazelor pentru consumatorii casnici a condus la o scădere imediată a prețurilor cu 20%. <https://expertforum.ro/raport-anual-2022/>

Semilunei nr 7, apt 1
București, Sector 2
www.expertforum.ro